

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TARİHİ KENTSEL ÇEVRELERİN KORUNMASINDA
YASAL DÜZENLEMELERİN
KENT KİMLİĞİNE ETKİLERİ
SULUKULE ÖRNEĞİ**

**Anabilim Dalı: Şehir ve Bölge Planlama
Programı: Kentsel Koruma ve Yenileme**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir Plancısı Evren ORAL

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Dilek ERDEN ERBEY

HAZİRAN 2009

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TARİHİ KENTSEL ÇEVRELERİN KORUNMASINDA
YASAL DÜZENLEMELERİN
KENT KİMLİĞİNE ETKİLERİ
SULUKULE ÖRNEĞİ**

**Anabilim Dalı: Şehir ve Bölge Planlama
Programı: Kentsel Koruma ve Yenileme**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir Plancısı Evren ORAL

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Dilek ERDEN ERBEY

HAZİRAN 2009

T.R.
MİMAR SİNAN FINE ARTS UNIVERSITY
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**THE LEGAL ARRANGEMENTS' EFFECTS ON URBAN IDENTITY DURING
CONSERVATION OF THE HISTORICAL URBAN
ENVIRONMENTS
SULUKULE SAMPLE**

**Division of Urban Planning
Programme of Urban Conservation and Regeneration**

M. Sc. Thesis by

Urban Planner Evren ORAL

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Dilek ERDEN ERBEY

JUNE 2009

Evren ORAL tarafından hazırlanan TARİHİ KENTSEL ÇEVRELERİN
KORUNMASINDA YASAL DÜZENLEMELERİN KENT KİMLİĞİNE
ETKİLERİ SULUKULE ÖRNEĞİ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun
olduğunu onaylarım.

.....
Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında
Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım
kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vii
HARİTA LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
GRAFİK LİSTESİ	x
ÇİZELGE LİSTESİ	xi

1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç ve İçerik	1
1.2. Kapsam	2
1.3. Yöntem.....	3

2. TARİHİ KENTSEL ÇEVRE	4
2.1. Tarihi Kentsel Çevreyi Meydana Getiren Kavramlar	4
2.1.1. Taşınmaz Kültür Varlıkları	4
2.1.2. Tarihi Çevre	5
2.1.3. Kentsel Sit.....	8
2.2. Tarihi Kentsel Çevrelerde Sorunlar	10
2.2.1. Doğal Etmenler	10
2.2.2. Yapay Etmenler	10
2.3. Tarihi Çevrelerde Koruma ve Kent Kimliği	12
2.3.1. Tarihi Çevre Koruma Nedenleri	14
2.3.1.1. <i>Kültürel Değerler</i>	15
2.3.1.2. <i>Kullanım Değerleri</i>	19
2.3.1.3. <i>Duygusal Değerler</i>	21
2.3.2. Kent Kimliğini Koruma	22
2.3.3. Tarihi Kentsel Çevre Koruma Eylem Türleri	23
2.3.4. Kentsel Gelişimin Tarihi Kentsel Çevreye Etkileri	27
2.3.5. Tarihi Kentsel Çevrede Yenileme.....	30
2.3.6. Tarihi Kentsel Çevrelerin Sürdürülebilirliği.....	31
2.4. Türkiye’de Tarihi Çevre Korumanın Yasal Gelişimi	37
2.4.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Koruma Anlayışı.....	37
2.4.2. Cumhuriyet Döneminde Koruma Anlayışı	41
2.5. Soylulaştırma	47
2.5.1. Soylulaştırma ve Konut Sorunu	51
2.5.2. İstanbul’da Soylulaştırma Örnekleri	53
2.6. Bölüm Sonucu.....	56

3. TARİHİ KENTSEL ÇEVRELERİN KORUNMASINDA YASAL DÜZENLEMELER	57
3.1. Uluslararası Düzenlemeler	57
3.1.1. Uluslararası Yasal Düzenlemeler.....	57
3.1.2. Uluslararası Koruma ile İlgili Kurumlar.....	60
3.2. Ulusal Düzenlemeler.....	67

3.2.1. Tarihi Kentsel Çevre Koruma – 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.....	70
3.2.1.1. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu.....	73
3.2.1.2. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu	75
3.2.1.3. Koruma Amaçlı İmar Planı.....	77
3.2.2. Tarihi Kentsel Çevre Yenileme - 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun	80
3.2.2.1. Yenileme Kurulu	81
3.2.2.2. Yenileme Projesi	83
3.2.3. 5366 ve 2863 Sayılı Kanunların Koruma Amaçlı Projeler Çerçevesinde Karşılaştırılması	84
3.3. Bölüm Sonucu.....	85

4. TARİHİ KENTSEL ÇEVRELERDE YENİLEME YAKLAŞIMLARI - SULUKULE YENİLEME PROJESİ 87

4.1. İstanbul'daki Sit Alanları.....	87
4.1.1. İstanbul'daki Kentsel Sit Alanlarının Büyüklüklerine Göre Dağılımları.....	89
4.1.2. İstanbul'daki Sit Alanlarının Plan Durumları.....	92
4.1.3. İstanbul Tarihi Yarımada Sit Alanı ve Plan Durumu	96
4.2. İstanbul Yenileme Alanları.....	98
4.3.1. Sulukule'nin Tarihçesi.....	101
4.3.3. Arazi Kullanım	104
4.3.4. Sosyokültürel Yapı	106
4.3.5. Mülkiyet Dağılımı.....	108
4.3.6. 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planındaki Durumu	110
4.3.7. 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planındaki Durumu	112
4.4. Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının Kentsel Koruma Kapsamında GZFT Analizi.....	114
4.5. Yenileme Avan Projesi	116
4.6. Mevcut Durum, İmar Planı ve Öneri Durum Karşılaştırılması.....	118
4.7. Bölüm Sonucu.....	121

5. SONUÇ..... 122

KAYNAKÇA 128

EKLER..... 133

1. Sulukule Fotoğrafları	133
2. Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Proje Alanına Ait Öneri İmar Planı Hatları.....	136

**TARİHİ KENTSEL ÇEVRELERİN KORUNMASINDA
YASAL DÜZENLEMELERİN
KENT KİMLİĞİNE ETKİLERİ
SULUKULE ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Evren ORAL

**MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

Mayıs 2009

ÖZET

Kentleşme ile birlikte, kent kimliğinin oluşumunun temeli olan tarihi kentsel çevrelerin korunmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Kent kimliğinin oluşumunda önemli etkisi olan tarihi kentsel çevreler; fiziksel doku açısından, yapı ölçeğinde taşınmaz kültür varlıkları, alan ölçeğinde tarihi çevre ve yasal düzenlemeler kapsamında kentsel sit alanlarından oluşmakta, sosyal yapı açısından ise orada yaşayanlardan meydana gelmektedir. Kent kimliğinin oluşumundaki etmenlerin sürdürülebilir korunması gerekliliği evrensel bir gerçektir.

Bu kapsamda çalışmanın birinci hedefi; kentsel koruma ve kent kimliği ilişkisinde fizik mekan, ekonomik yapı ve sosyal yapının bütüncüllüğünü ortaya koymaktır. Çalışmanın ikinci hedefi; kentsel korumada etkin rol oynayan, uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelere bağlı olarak meydana getirilen kurumsal yapının kent kimliğine etkilerini ortaya koymaktır.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasında etkin olarak kullanılan ulusal düzenlemelerden, 21/7/1983 kabul tarihli 2863 kanun numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 16/06/2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve bu kanunların ilgili kurum ve uygulama araçları incelenmiştir.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasının gerekliliği ve bunda etkin rol oynayan yasal ve kurumsal düzenlemelerin kent kimliğine etkilerinin ortaya konulabilmesi için; İstanbul Tarihi Yarımada'daki Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri olarak

tanımlanan ve kamuoyunda adı Sulukule olarak bilinen; 2863 sayılı koruma kanununa göre sit alanı olarak tescillenen, 5366 sayılı yenileme kanununa göre yenileme alanı olarak belirlenen örnek alan incelemesi yapılmıştır.

Sonuçta tarihi kentsel çevre olan Sulukule ile ilgili gerçekleştirilen koruma amaçlı imar planında ve yenileme projesinde, kentsel korumanın sadece fizik mekan ile ilgili sorunlarına çözüm arayışına gidildiği, sosyal yapıyı oluşturan yaşayanların, yaşadıkları yerde korunması gerekliliği göz ardı edilerek, bütüncül kentsel koruma ilkelerine uyulmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Kentsel Çevrelerde Koruma, Kent Kimliği, Yenileme, Kentsel Koruma ve Yenileme Yasaları, Sulukule

**THE LEGAL ARRANGEMENTS' EFFECTS ON URBAN IDENTITY
DURING CONSERVATION OF THE HISTORICAL URBAN
ENVIRONMENTS
SULUKULE SAMPLE**

(M.Sc. Thesis)

Evren ORAL

**MIMAR SINAN FINE ARTS UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY**

May 2009

SUMMARY

The historical urban environments have a significant impact on the formation of urban environment. In the last ages, conservation of historical urban environments have been very important as urbanization continues. The historical urban environment, in terms of physical tissue is divided into three parts which are construction scale for immovable cultural assets, area scale for historical environment and legal arrangements content for urban site area. It is a universal truth that the factors in the formation of urban identity require sustainable conservation.

In this context, the first target of the study is to show the integrity of physical location, economic structure and social structure within the relationship between urban conservation and urban identity. The second aim of the study is to show effects of institutional structure on urban identity. The institutional structure is established depending on national and international regulations and it has an active role on urban conservation.

National laws (Conservation of Cultural and Natural Heritage Law, accepted date 21/7/1983, accepted number: 2863" and "The Law for 'conservation by renewing' and 'using by reconstruction' the Frazzled Historical and Cultural Monuments, accepted date 16/06/2005, accepted number: 5366") actively used for conservation

of the historical urban environments, related institutions and application tools are researched in the study.

An example of the historical urban environments named; Neslişah and Hatice Sultan neighborhoods, known as Sulukule in public opinion, has been analysed to underline the necessity of conservation of historical urban environments and to show the institutional and legal arrangements effects' on urban identity during conservation. Sulukule is registered as 'site area' according to the conservation law (law number is 2863) and defined as 'renovation area' according to the renovation law (law number is 5366).

Conservation of urban identity can be not only by conservation of physical area, but also producing policies to conserve the historical urban environment with people who live there. On one hand, it is seen that Conservation Development Plan and Renovation Project for Sulukule Historical Urban Environment are taken aim to solve physical area problems of urban conservation, but on the other hand conservation of social structure of area (people living there) has been ignored. In conclusion, the necessity of integrated urban conservation with social structure is mentioned in the study depending on Sulukule Historical Environment.

Keywords: Conservation of Historical Urban Environments, Urban Identity, Renovation, Urban Conservation and Renovation al Laws, Sulukule

TEŞEKKÜR

Tarihi Kentsel Çevrelerin Korunmasında Yasal Düzenlemelerin Kent Kimliğine Etkileri Sulukule Örneği konulu tez çalışmam sırasında bana araştırma olanağı sağlayan ve çalışmamın her safhasında yakın ilgi ve önerileri ile beni yönlendiren hocam ve danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Dilek ERDEN ERBEY (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi)' sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmasında ve jüride deneyimlerini paylaşan ve araştırmamı yönlendiren Sayın Prof. Dr. Aykut KARAMAN (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi) ve Doç. Dr. İclal DİNÇER (Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi)'e, tez çalışmamda konu ile ilgili bilimsel görüş ve önerilerini benimle paylaşan Sayın Prof. Dr. İsmet OKYAY (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi)'a, teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam boyunca göstermiş oldukları ilgi, sabır ve anlayışlarından dolayı sevgili annem Türkan ORAL'a, babam Erhan ORAL'a, ablam Arzu ORAL, yeğenim Mehmet Ali GÖRGÜ'ye ve kıymetli arkadaşım Serpil FİLİZ'e sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Evren ORAL

Haziran 2009

HARİTA LİSTESİ

Harita 3.1: İstanbul Dünya Kültür Mirası Haritası	62
Harita 4.1: İstanbul İl Genelindeki Sit Alanları	90
Harita 4.2: İstanbul İl Geneli Sit Alanları ve 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planları	94
Harita 4.3: Tarihi Yarımada 1995 Yılı Sit Bölgelemesi	97
Harita 4.4: 1/5000 Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı	98
Harita 4.5: İstanbul Tarihsel Gelişimi	102
Harita 4.6: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının Konumu.....	103
Harita 4.7: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı Ulaşım İlişkisi	104
Harita 4.8: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Arazi Kullanım.....	106
Harita 4.9: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Mülkiyet Dağılımı	110
Harita 4.10: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – 1/5.000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planındaki Durumu	111
Harita 4.11: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – 1/5.000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planındaki Koruma Bölgeleri	112
Harita 4.12: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – 1/1.000 Ölçekli Uygulama İmar Planındaki Durumu	114
Harita 4.13: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Yenileme Avan Projesi	117

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1: Değer Yitimi Girdabı (Sarmalı)	29
Şekil 2.2: Sürdürülebilir kentsel canlandırma yöntemi.....	36

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 4.1: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Arazi Kullanım	107
Grafik 4.2: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Mülkiyet Dağılımı	109

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 4.1: Türkiye ve İstanbul İli'nde Sit Alanlarının Türlerine Göre Dağılımı	89
Çizelge 4.2: İstanbul İli Türlerine Göre Sit Alanlarının Sayısal Dağılımı	91
Çizelge 4.3: İstanbul İli Sit Alanlarının Türlerine Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşullarına ve Koruma Amaçlı İmar Planlarına Göre Dağılımı	95
Çizelge 4.4: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının Arazi Kullanımı	105
Çizelge 4.5: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının Mülkiyet Dağılımı.....	108
Çizelge 4.6: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – 1/1000 Ölçekli Tarihi Yarımada Fatih İlçesi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Alan Kullanımları Tablosu	113
Çizelge 4.7: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının Kentsel Koruma Kapsamında GZFT Analizi	115
Çizelge 4.8: Yenileme Avan Projesine Göre Alan Büyüklükleri Tablosu	118
Çizelge 4.9: Mevcut Duruma İlişkin Nüfus ve Yoğunluk Hesapları Tablosu ...	119
Çizelge 4.10: Meri Plana İlişkin Nüfus ve Yoğunluk Hesapları Tablosu	120
Çizelge 4.11: Yenileme Avan Projesi Nüfus Ve Yoğunluk Hesapları	121

1. GİRİŞ

1.1. Amaç ve İçerik

İstanbul, tarihsel gelişim sürecinde, çok çeşitli halkların ve onlara ait kültürlerin şekillendirdiği yerleşim merkezi olmuş, imparatorluklara başkentlik yapmış, dünya gündeminde odak olmuş bir kenttir. Günümüzde de bir dünya metropolü olan İstanbul, kozmopolit yapısı ile kültür mozaiğini meydana getirmektedir.

İstanbul kültür mozaiğinin oluşumunun temelleri çok eskilere gitmekle birlikte çok çeşitli kültürlerin izlerini taşımaktadır. Birbirleri ile etkileşim halinde olan kültürler yaşadıkları yaşam alanlarında eşsiz güzellikte evrensel dünya değerleri meydana getirmişlerdir. Bugün bu değerler bizlere geçmişimiz hakkında bilgiler sunmaktadır.

Günümüzde geçmişten izler taşıyan tarihi kentsel çevre olarak İstanbul'un; yaşayanları ile birlikte değerlendirilmesi gerekliliği, kentsel korumanın yapı ölçeğinden, alan ölçeğine doğru gelişimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Tarihi kentsel alanlar ve onları meydana getiren sosyal yapı bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Dünya üzerinde var olan tüm kültürlerin ve kültürlerin meydana getirdiği değerlerin eşdeğer saygınlık çerçevesinde korunması gerekmektedir. Tarihi kentsel çevrelerin bu bakış açısı ile korunarak gelecek nesillere aktarılması önem arz etmektedir.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasında, koruma sisteminin oluşturulabilmesi ve standartların belirlenmesinde yasal düzenlemelerin gerekliliği ortadadır. Bu kapsamda, uluslararası yasal ve kurumsal düzenlemeler ile ulusal düzenlemelerin ana çerçevesini şekillendiren 21/7/1983 tarih ve 2863 kanun numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 16/06/2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun etkin uygulama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırmanın amacı; tarihi kentsel çevrelerin korunmasında yasal düzenlemelerin kent kimliğine etkisini araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda; İstanbul'daki

korunması gerekli sit alanlarına genel olarak, Tarihi Yarımada'daki Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri olarak tanımlanan ve kamuoyunda adı Sulukule olarak bilinen yenileme alanı tarihi kentsel çevre olarak daha ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasında yasal düzenlemelerin kent kimliğine etkisini araştırmak amacıyla, birinci bölümde tarihi kentsel çevrelerin oluşumundaki kuramsal yapı ve tanımlardan bahsedilmiştir.

İkinci bölümde; tarihi kentsel çevrelerin korunmasında önemli etkileri olan yasal ve kurumsal düzenlemeler ile ilgili incelemeler yapılmıştır.

Üçüncü bölümde; tarihi kentsel çevre olan İstanbul Tarihi Yarımada'daki Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri olarak tanımlanan ve kamuoyunda adı Sulukule olarak bilinen yenileme alanı, kent kimliğinin korunması açısından incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise; incelenen örnek alandaki kent kimliğinin mevcut yapısı ortaya konulmuştur. Sulukule yenileme projesinin kent kimliğine etkileri incelenmiş ve kent kimliğinin sürdürülebilir korunması için önerilerde bulunulmuştur.

1.2. Kapsam

Çalışma kapsamında, tarihi kentsel çevreyi koruma ile ilgili kuramsal yapı, kavramlar, sorunlar, kent kimliği, yenileme, yasal düzenlemelerin tarihsel gelişimi ve soylulaştırma çerçevesinde incelenmiştir.

Tarihi kentsel çevrenin korunmasında etkili olan uluslararası yasal ve kurumsal düzenlemeler genel yapıları dahilinde incelenmiş olup, ulusal düzenlemeler 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun kapsamında incelenmiştir.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasında yasal düzenlemelerin kent kimliğine etkisine örnek kapsamında, İstanbul'daki sit alanları ve yenileme alanları genel olarak incelenerek, Sulukule yenileme alanının fiziksel yapısı ve sosyal yapısı yenileme avan projesi kapsamında irdelenmiştir.

1.3. Yöntem

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasında yasal düzenlemelerin kent kimliğine etkisini araştırmak amacı için, üniversite kütüphanelerinden ilgili tez ve yayınlarda literatür taraması, kitap ve süreli yayın araştırması, uluslararası ve ulusal kanun ve kurumların incelenmesi, koruma ve yenileme ile ilgili kanun yönetmelik, ve Kültür ve Tabiat Varlılarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Fatih Belediyesi'nde İstanbul ve Sulukule ile ilgili kentsel koruma ve yenileme kapsamında yapılan çalışmaların incelenmesi, sivil toplum kuruluşları ve yaşayanlar ile görüşmeler, internet araştırmaları ve alan gezisi gerçekleştirilmiştir.

2. TARİHİ KENTSEL ÇEVRE

2.1. Tarihi Kentsel Çevreyi Meydana Getiren Kavramlar

Tarihi kentsel çevreyi meydana getiren kavramlar; yapı ölçeğinde taşınmaz kültür varlıkları, alan ölçeğinde tarihi çevre ve koruma statüsü kapsamında kentsel sit alanlarından meydana gelmektedir. Tarihi kentsel çevrede bu üç kavram bir arada birbirleri ile iç içedirler.

2.1.1. Taşınmaz Kültür Varlıkları

Kültür varlığı tanımı ile ilgili önemli yasal düzenleme 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasıdır. Yasanın 3. maddesinde “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yeraltında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar” olarak tanımlanmıştır.

Yasanın tanımına göre 3 değişik boyutta kültür varlığının ele alındığı görülmektedir. Yasada “tarih öncesi ve tarihi devirler” olarak belirlenen zaman boyutuna, “bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunma” nitelik boyutuna ve “yer üstünde, yer altında veya su altında” mekan boyutu vurgulanmıştır. Zaman, nitelik ve mekan boyutlarında hiç kısıtlama getirilmemiş olması; yakın geçmişte inşa edilen yapılarında kültür varlığı niteliği kazabilmesini sağlamıştır. (Anon 2007a, syf.11).

2863 sayılı yasanın 3. maddesine ek olarak 6. maddesinde kültür varlığına dört yeni nitelik tanımlaması yapılmıştır. Bunlar;

1. “19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar” olarak yapılan tanımıdır. Bu tanım hiçbir bilimsel ölçüte dayalı değildir. Çünkü 19. yüzyıldan önce yapılmış ancak mimari, sanat vb özellikleri açısından değer taşımayan yapıların kültür varlığı olarak nitelendirilemeyeceği açıktır.

2. “Önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar” tanımıdır. Bu tanımlama 19. yüzyıl kısıtlamasına bir seçenek oluşturmak için koyulmuş gibi gözükse de bir anlam taşımamaktadır.

3. “Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları” tanımıdır. Sit alanı içerisinde olmak tek başına yeterli değildir.

4. “Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler” tanımıdır.

Taşınmaz kültür varlıkları tanımı, meydana gelirken üç temel bileşenden meydana gelmektedir (Özdoğan, 2006). Bunlar;

1- Bilgi: Geçmişten günümüze kadar nasıl bir süreç geçtiğini gösteren bilgi bankalarıdır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta varlıkların sahip olduğu bilgiyi ortaya çıkartarak tüm insanlığın yararına sunmaktır.

2- Topluma Kazandırma: Taşınmaz kültür varlıklarının içerdikleri bilgi topluma kazandırılmaz, ise anlamını yitirir. Edinilen bilginin ayrıntı düzeyi konunun uzmanlarını, bunun süzülüşü ise toplumu ilgilendirir. Taşınmaz kültür varlıkları ile toplumun özdeşleşmesi, başta devlet olmak üzere, kurumların yönlendireceği kültür politikaları çerçevesinde belirlenir.

3- Gelecek Kuşaklara Aktarım: Geçmişten günümüze gelen kültürel miras, uygarlığın belleğinin görsel kanıtıdır. Bunlar sadece günümüzün sosyal ve ekonomik zenginliği değil, gelecek kuşaklarında bunlardan yararlanmasını sağlama sorumluluğudur. Bu aşamada temel sorun bunların çağdaş yaşamın gerekleri ile geçmişin belgeleri olan yapıların bir bütün halinde değerlendirilmesidir. Bu sorunun çözümü çağdaş yaşamın düzenlenmesinde kısa erimli rant beklentileri yerine, uzun vadeli akılcı planlama kararlarının geçmesiyle meydana gelebilecektir.

2.1.2. Tarihi Çevre

Tarihi çevreyi, geçmiş uygarlıklardan günümüze gelen yerleşmeler ve kalıntılar oluşturmaktadır. Buna örnek olarak Osmanlı döneminde önem kazanan külliye,

türbe, mezarlıklar ve konut dokusu ile Eyüp, kendine özgü yaşam düzeni ve mimarlık üslubu yansıtan tarihi çevre olarak verilebilir. Tarihi çevre denildiğinde ilk olarak kentsel sitler akla gelmekle birlikte, arkeolojik ve tarihi sitlerde kentsel çevre kapsamındadır.

Tarihi çevreler insan ölçüsüne göre düzenlenmiş mekanlar olarak öğretici ve ilgi çekicidirler. Sosyal ilişkilere olumlu yönde katkıda bulunan ve bireyler arasındaki birlik duygusunun pekiştirilmesine yardımcı olan ortamları vardır. Yaşam koşullarının, geleneklerin, yapım tekniklerinin hızla değiştiği bir dünyada tarihi kent mekanları geçmişte nasıl bir çevre içinde yaşandığını gösteren açık hava müzeleri olarak da düşünülebilir. Tarihi çevreler, arkeolojik, tarihi, estetik önemlerinin yanı sıra, folklorik değerleri nedeniyle de korunmalıdırlar (Ahunbay, 1996).

Tarihi çevre ve tarihi çevre koruma ile ilgili olarak 18. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar çeşitli tanımlar yapılmış, ulusal ve uluslararası kongre ve seminerler düzenlenmiştir. 18 yüzyılda tarihi çevre ve tarihi çevreyi koruma anıt niteliğindeki yapıları korumaya yönelik olduğu için tanımlarda da tarihi anıt kavramı geçmektedir. İlerleyen süreçte tarihi çevreyi koruma kavramında anıt ölçeğinden çevre ölçeğine doğru bir gelişim olmuştur.

Tarihi Çevrenin Temel Öğeleri

Tarihi çevrenin oluşumunda görsel ve biçimsel olarak algılanmasında etkili olan temel öğeler; tarihi çekirdek ve yerleşme karakteristiği ile kent tacı ve silüettir. Bu öğeler birbirleri ile etkileşerek tarihi çevrenin doku oluşumunu meydana getirmektedirler.

Tarihi Çekirdek ve Yerleşme Karakteri

Tarihi çevrenin türü onu meydana getiren bileşenlerin niteliğine göre değişim göstermektedir. Tarihi kent merkezleri, tarihi anıtların yoğun olarak bulunduğu sınırlarının çeşitli dönemlerden kalmış surların oluşturduğu bölgelerdir. Böyle tarihi kent merkezlerine İstanbul'da tarihi yarımada örnek olmaktadır. Sınırlarını oluşturan surların içindeki kentsel dokunun belge olarak korunması gerekmektedir. Kentsel

doku bütünün içerisinde kişiye ilgisini çektiren ve araştırmaya yönelten değişik mimari üsluplar mevcuttur.

Tarihi çekirdekdeki kentsel doku doğal eşikler yanında, yaşamsal ihtiyaçlar, yapım teknik gelenekleri ve ekonomik imkanlar çerçevesinde meydana gelmiştir. Dolayısıyla tarihi dokunun oluşumunda çevresel ve sosyal imkanlar bütünlük içerisinde etkili olmaktadır.

Yerleşmenin karakteri; yapıların ayırık veya bitişik nizamda, dar parseller üzerinde yerleşmiş olması ile yakın ilişkilidir. Surlar ile çevrilmiş küçük kentlerde, yerleşme dar bir alanda, küçük parseller üzerinde, bitişik düzende olmak durumundadır. Sırdışı yerleşmelerde geniş bahçeler ve ayırık düzen yaygındır. Kentsel doku içinde sokakların biçimi; düz veya kıvrımlı oluşları, çıkmazlar, sokak ve meydanların mekansal ilişkileri yerleşmeye karakter veren özelliklerdir. Bir yerleşme içindeki farklı sokak ve meydan düzenlemeleri değişik dönemlerin yapı nizamlarını, doku özelliklerini yansıtan belgelerdir. Örneğin İstanbul'da yangın geçirmiş alanlarda 19. yüzyılda başlayan dik açılı geometrik planlama, daha eski yerleşme özelliklerini koruyan alanlarda ise çıkmaz sokaklı organik dokunun varlığı gözlenmektedir (Ahunbay, 1996).

Yerleşmenin bulunduğu yapım teknik gelenekleri, malzeme imkanları ve iklim koşullarıyla ilişkilidir. Bu koşullar birleşerek yerleşimin homojen doku karakterini meydana getirirler.

Kent Tacı ve Siluet

Tarihi kent merkezlerinde, yerleşme dokusu topografya ile bütünleşerek uyum içerisinde. Tarihi kentlerin birçoğunda en yüksek noktasında akropol veya kale gibi kentin simgesi olan yapılar bulunmaktadır. Örnek olarak Afyon, Amasya, Kütahya ve Mardin verilebilir. Bazı kentlerde yaşayanlar için önem arz eden yapılar görünüme egemen olarak kenti taçlandırmaktadır. Edirne kentinin tacı Mimar Sinan'ın yaptığı Selimiye Camii'dir.

Genel görünüme egemen bir veya birkaç anıtın çevresinde yöreye özgü çatı biçimleri, bacalar, kubbe ve kuleler, minareler gibi tekrar eden öğelerin bir araya gelmesiyle kent için tanımlayıcı bir özellik taşıyan kent silueti oluşmaktadır. Nasıl yerleşmenin temel öğelerinden vazgeçilmesi düşünülemezse, onların bir araya

gelmesiyle oluşan genel görünüm de ait olduğu kentle özdeşleşen, bozulması istenmeyen bir imgedir. İstanbul'da Tarihi Yarımada'nın Haliç Silueti 6. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar uzanan, bin yılı aşkın bir anıtsal birikim sonucunda oluşan, olağan üstü etkileyici bir görünüm sergilemektedir. Doğu ucunda Topkapı Sarayı ve Ayasofya'nın yer aldığı, tepeler üzerindeki büyük cami ve külliyelerin, yamaç ve kıyıdaki irili ufaklı birçok anıtın katılımıyla ortaya çıkan bu siluet İstanbul'a gelen birçok sanatçıya esin kaynağı olmuştur (Ahunbay, 1996).

2.1.3. Kentsel Sit

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasasının sit alanlarını tanımlayan 3. maddesindeki tanımın "... yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini ... taşıyan kent..." bölümü kentsel sit alanlarını tanımlayan bir bölümdür. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 19 Nisan 1996 tarih ve 419 sayılı ilke kararında kentsel sit alanı "Kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin dönemin sosyo ekonomik, sosyo kültürel yapılanmasına, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlardır." şeklinde tanımlanmıştır.

10 Aralık 1987 tarih ve 19660 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelikte 2863 sayılı yasada belirtilen şartlara ek olarak bir yerin kentsel sit alanı olabilmesi için "korunması gerekli kültür varlığı özelliği gösteren tek yapıların yoğunluk, mimari, tarihi bütünlük göstermesi" şartı getirilmiştir.

3 Ekim 1985 Strasbourg'ta imzalanan Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesinin mimari miras tanımlarından bina grupları "Topografik olarak tanımlanabilecek birimleri oluşturmaya yeterince uygun olan ve tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan önemleri nedeniyle dikkate değer, kentlerde veya kırsal bölgelerdeki mütecanis bina grupları" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımla birlikte kentsel sit alanlarında mütecanis yani bağdaşıklık, homojen olma koşulunda eklenmiştir.

İlerleyen yıllarda Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 4 Ekim 2006 tarih ve 720 sayılı ilke kararı ile 419 sayılı ilke karar iptal edilmiştir. 720 sayılı ilke karar ile "mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte buldukları alanlar" kentsel sit alanı olarak tanımlanmıştır.

Avrupa Konseyi'nin gerçekleştirdiği 1965 Barcelona Sempozyumu Palma önerileri'nde; korunacak değerler ve bunların tipolojik sınıflandırılması yapılmıştır. Bu sınıflamaya bağlı olarak;

Kentsel Sitler: Mimarileri, birliktelikleri ve homojenlikleri ile tarihsel, arkeolojik veya sanatsal değer taşıyan yapıların bir arada bulunmalarından oluşan bütünlükler olarak tanımlamak ve bu tanıma göre,

- Tarihsel nitelikteki yerleşimlerin merkezleri (Prag, Budapeşte gibi tarihsel kentlerin merkezleri),
- Çevresi surlarla çevrili kentsel bütünlükler (Ankara Kalesi, Dubrovnik gibi kale içinde yer alan yerleşimler),
- Anıtsal nitelikteki bütünlükler, çeşitli anıtları içeren düzenlemeler (Sultan Ahmet Meydanı, Forum Romanum-Roma); dini yapılar ve bunlara ait açık alanlardan oluşan bütünlükler (Osmanlı çağı külliyesi, Vatikan),
- Kıyısında tarihsel konutların ve/veya anıtsal yapıların yer aldığı akarsular, kent kanalları (Amsterdam, Venedik ve İstanbul Boğazı),
- Homojenlik gösteren nitelikleri nedeniyle bir bütünlük oluşturan yapılar; aynı mimari devrin ürünü olan yapılar (Süleymaniye, Zeyrek ahşap konutları); işlevsel nitelikleri nedeniyle benzerlik gösteren yapılar (sıra evler, konutlardan oluşan yerleşimler "Wohnsiedlung"),
- Eski bir kentin ya da kasabanın silüeti,
- Düzenli parklar, yeşil alanlar (Versailles saray bahçeleri, Stuttgart Karlsruhe, Viyana Schloss Garten örneğinde olduğu gibi tasarlanmış bir bütünlüğü olan açık alanlar) kentsel sit örneği olarak belirtilmektedir (Şahin, 2004).

T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, (Karar No: 720 ve Tarihi: 4/10/2006) ilke kararı ile ‘‘Kentsel sitler, mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii evre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte buldukları alanlardır’’ olarak tanımlanmıştır.

Günümüzde sit kavramı evre ölçeğinde koruma ile uygulanmaktadır. Tek yapı ölçeğinde olsalar bile, bu tek yapılar bir araya geldiklerinde sivil mimari örneklerini ve geleneksel yerleşim oluşturun tüm öğeleri kapsamaktadırlar.

2.2. Tarihi Kentsel evrelerde Sorunlar

Tarihi kentsel çevrelerde sorunlar; kentsel çevreyi oluşturun yapılar da doğal ve yapay etmenlere bağlı olarak meydana gelmektedir.

2.2.1. Doğal Etmenler

Doğal etmenlere bağlı sorunlar, iklim koşullarının ve yapı malzemelerinin eskimesine bağlı olarak meydana gelen yıpranma türüdür. Kimyasal bileşenler ve yapı malzemelerinin günümüzde her geçen gün ilerleyen teknolojik gelişmelere paralel olarak korunması sağlanabilmektedir. Bunun sonucunda tarihi öğelerin kültürel değerinin korunması ve ekonomik işlev süresi uzatılmış olacaktır.

2.2.2. Yapay Etmenler

Yapay sorunları meydana getiren etmenler, kentsel gelişimlerden ve insanın neden olduğu davranış ve kullanımlardan kaynaklanan yıpranma türleridir.

Savaşlar

Kelime anlamı “bir şeyi ortadan kaldırmak” olan savaşlar; insanların birbirine zarar vermesiyle yetinilmemekte, insan kültürüne ait her türlü unsurun tahribine yol açmaktadır.

Olağan sosyal süreçte yanlış kullanımlar fark edildiği zaman önlemler alınabilmektedir. Ancak, savaşlar aniden ve geniş alanlarda onarılmaz yitimlere sebep olmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı süresinde birçok tarihi kent bombardımanlarla yitirilmiştir. Günümüzde de aynı yitimler sürmektedir. Örneğin tarihi Mostar kentinin yıkımı gibi (Okyay, 1992).

Bölgesel Eskime

Yapının bulunduğu kentsel alan, kentsel teknik altyapı koşulları açısından yetersiz durumda kalmıştır. Bunun yanında kentsel alanın işlevinde değişiklik meydana gelmiştir. Örneğin Beyoğlu’ndaki konut yapıları ticaret, eğlence fonksiyonu olarak değişmiştir. Bunun sonucunda yapı gerekli olan donatılara erişemediğinden veya kentsel işlevler için elverişsiz olduğundan mülk sahibi tarafından bakım ve onarım işlemleri yapılmaması sonucunda yıpranma ile karşı karşıya kalmaktadır.

Tarihi kent çekirdeklerinde bölgesel eskime nedeniyle yapıların mevcut kullanım değerini yitirmesi ve buna bağlı olarak değer kaybetmesi sebebiyle yararlanılamaz olarak düşünülmektedir.

İşlevsel Eskime

Tarihi yapının fiziksel yapı olarak sağlam olmasına karşın mimari iç planının ve donanımının günümüz yaşam koşullarına cevap verememesinde görülen eskime türüdür. Özellikle ısıtma sistemi, ıslak zemin hacimlerinin günün koşullarına cevap verecek şekilde yenilenmesi gerekebilir.

Fiziksel Eskime

Tarihi yapının strüktürünü meydana getiren elemanların zaman içerisinde yıpranarak statik açıdan yapının ayakta durmasını güçleştiren eskime türüdür. Bu durum yapı

içerisindeki yaşayanlar ve çevre için tehlike oluşturmaktadır. Bu durumdaki tarihi yapılar, binanın tescil grubuna göre koruma bölge kurulunun onayladığı proje doğrultusunda bakım ve onarımı yapılabilir.

Ekonomik Eskime

Özel ve kamu mülkiyetindeki, tarihi yapılar için gerekli bakım ve onarım maliyetinin, gelir getirmemesi sonucunda mülk sahibinin köhnemeye terk etmesi ile görülen eskime türüdür.

Bireyin mülkiyetinde olan yapılarda sarf edilen emek ve parasal harcamalar karşılığında gerek işlev değişikliği ile gerekse doğrudan elde edilebilecek faydanın ekonomik yarara dönüşebildiği durumlarda yapılar onarılacaktır. Kamu kesimi de, yukarıda belirttiğimiz birey davranışlarına paralel bir benzerlikte, tarihi çevreyi korumanın ekonomi dışı yararını göz ardı ederek davranabilir. Aksi halde, yatırım ile elde edilebilecek gelir, yatırım harcamalarından daha az veya elde edilebilecek sosyal fayda küçük ise yapıların onarımını geciktirecek, dolayısı ile tarihsel değerdeki yapı köhneleşmeye terk edilecektir. Bu girdapvari döngü yapının her geçen gün biraz daha köhneleşmesine, hatta giderek yitimine neden olacaktır. Salt ekonomik yaklaşımlar ile bu özellikteki yapıların (veya tarihsel çevre) ekonomik eskimeye maruz kaldığı söylenebilir (Okuyay, 1992).

Ekonomik eskime diğer eskime türlerine göre daha kritik bir noktadadır. Zira tarihi dokunun yapı ölçeğinden başlayarak tarihi çevre ölçeğine kadar gidebilecek eskimeyi tetiklemektedir. Kentsel sit alanlarının korunmasında ekonomik fayda görülmediği takdirde gelecek kuşaklara miras bırakılarak elde edilecek sosyal faydadan söz edilmesini güçleştirmektedir.

2.3.Tarihi Çevrelerde Koruma ve Kent Kimliği

Korumanın sözlük anlamı “Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konu hakkında bazı yazarlar tarafından “ Kaynaklardan en iyi biçimde yararlanma” veya “Mevcut yaşamın belirsiz bir gelecek için sürekliliğinin sağlanması” tanımları

yapılmaktadır. Koruma sözcüğünün içeriği geçmişten geleceğe aktarılması gereken değerlere indirildiğinde, uygulandığı varlık ve amaca göre değişik yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır (Erder, 1975). Bu değerler ve amaçlar kısaca şöyle özetlenebilir;

- Geçmişin anımsaması için tarihsel belgelerin güvence altına alınması,
- İnsanlığın yararlanabileceği tüm kaynakların korunması,
- Sanat yapıtlarının güvenliğinin sağlanması,
- İçinde bulunulan ve korunacak değerler taşıyan çevredeki olumsuz değişimlerin denetlenmesi,
- Sosyal ve geleneksel yaşam biçiminde oluşabilecek değişim, daha doğru bir deyişle tahriplerin önlenmesi,
- Kültürel kavramların, gelenek, görenek ve düşüncelerin sürdürülmesidir.

Taşınmaz kültür varlıkları, mimarlık yapıtları ve taşınmazların korunmasının bütünlüğünü sağlayan tarihsel çevre korunması, Kentbilim Terimleri Sözlüğünde “Kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağ bilimsel ve yapı tasarımcılık değerleri yüksek yapıtlarla, anıtların ve doğal güzelliklerin, kentte bugün yaşayanlar gibi, gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması.” olarak tanımlanmaktadır.

Tarihi çevrelerin korunmasındaki amaç; sahip oldukları değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara miras olarak bırakılması için çağdaş yaşam koşullarına ekonomik ve işlevsel açıdan bütünleştirilerek, toplum için yararlı bir işlev kazandırılması ve sağlıklılaştırılmasıdır.

Bu bağlamda kentsel koruma; “Toplumun geçmişteki sosyal, ekonomik koşullarını ve kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapısının günümüzün değişen sosyal ve ekonomik koşulları altında yok olmasına engel olmak ve çağdaş toplumla, çağdaş gelişmelerle bütünleştirilerek yaşamasını sağlamak” olarak tanımlanmakta ve aşağıdaki eylemleri içermektedir;

- Tarihsel, mimari ve görsel değerlerin uzun süreli olarak, bilimsel yöntem ve tekniklerle korunması
- Ülkenin, tarihsel bölgenin, kentin, korunacak kentsel alanların planlanmış gelişme çizgisine uygun işlevler yüklenmesi;

- Eski işlevin sürdürülmesi veya değiştirilmesi,
- Yeni işlevlerin sürdürülmesi ya da doğruluğunun denetlenmesi,
- Her iki yönde politikalar
- Koruma alanları genellikle aynı zamanda yerleşim alanları da olduğundan, sosyal yapıyla ilgili sorunların çözülmesi
 - Gerekli çağdaş yaşam standartlarının sağlanması,
 - Onarım ve sıhhileştirme sonrası sosyal statü değişimlerinin düzenlenmesi
- Koruma alanı ve çevresinde yeni gelişmelerin planlanması, kütlelerin ve mimari biçimlerin denetlenmesi
- Bölgede koruma, sıhhileştirme, yeni işlevlerle birlikte şekillenecek altyapı hizmetleri ve servis sorunlarının bölgenin çevresiyle sağlıklı ilişkileri de dikkate alınarak sağlanması
- Olayın gerekli idari, parasal ve yasal çerçeve içine oturtulması, planlama kararları ilişkisinin kurulması (Erder, 1975).

2.3.1. Tarihi Çevre Koruma Nedenleri

Tarihi kentsel çevrelerin sahip olduğu tarihsel, sanatsal, belgesel, eğitsel, işlevsel değerleri nedeniyle fiziksel, sosyal ve ekonomik açıdan korunmalı ve gelecek nesillere miras olarak bırakılmalarıdır. Günümüzde birbirine benzer yapılar topluluğu halini alan kentlerde tarihi kentsel alanlar kent kimliğine ve kentsel algıya büyük katkı sağlamaktadır. Tarihi kentsel alanlar zamana karşı direnişlerinde yenik düşmekte, doğal, fiziksel ve bilinçli veya bilinçsiz insan eylemleri sonucunda yıpranmakta, eskimekte hatta yok olmaktadır. Taşıdıkları maddi ve manevi değerlerin yanında, eskimleri nedeni ile tarihi kentsel alanların korunmaları, bakım ve onarımlarının yapılması gerekmektedir.

Zeren, Prof. Kuban'ın yapmış olduğu tanımı¹, tarihsel doku ve yapıyı, kentlerin kişiliğini belirleyen, anonimliğin karşısına çıkan, çevreyi biçimsel ve mekansal olarak zenginleştiren en önemli veri, fiziksel çevrenin zaman içindeki boyutunu anımsatan en önemli öge; yarattığı imgesel zenginlik ve olanak verdiği çağrışımlar için güçlü bir kaynak olarak yorumlamakta ve bu özellikleri ile insan çevresinin oluşumunda olumlu katkılar yaptığını öne sürmektedir” şeklinde ifade etmiştir. (Zeren, 2001).

Son yıllarda kültür varlıklarına yeni bir düzenleme getirmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı yeni arayışlar içine girdiği, ilgili yasa ve yönetmeliklerde köklü bazı değişikliklerin yapıldığı görülse de, bunların bu alandaki sorunlara tam bir çözüm getirdiğini söylemek güçtür. Bu bağlamda yeni düzenlemelerin, çağdaş dünyada gelişmiş olan yeni bakış açılarını, terminolojiyi ülkemize kazandırmış olması kuşkusuz çok olumlu bir gelişmedir. Ancak bu düzenlemeler yapılırken kültür varlıklarının turizm açısından taşıdığı potansiyel ön plana çıkmış, yönetim modeli ve ilgili düzenlemeler de daha çok sürüncemede kalan, güncelliğini halen koruyan sorunlara kısa vadeli çözüm önerileri getirmiştir. Buna karşılık yeni düzenlemelerin, kültür varlıklarının içerdiği bilginin ortaya çıkartılması, topluma ve bilim dünyasına kazandırılması gibi belgelemeye ve araştırmaya yönelik konuları hemen hemen göz ardı ettiği ortadadır (Özdoğan, 2006).

Tarihi çevreyi koruma nedenleri, tarihi çevre ve tarihi çevreyi oluşturan taşınmaz kültür varlıklarının sahip olduğu değerler ile bağlantılıdır. Bir taşınmazın kültür varlığı niteliği taşıması ve yasal koruma statüsü kazanması için bazı değerlere sahip olması gerekmektedir. Bu değerlerin bir bölümü elle tutulabilir gözle görülebilir olmasından dolayı somut niteliklidir. Bir kısım değerler ise çoğunlukla kişilerin duyguları ve davranışlarının ölçütü olarak soyut kavramlar ile anlatılabilmektedir (Anon 2007a, sfy.13).

2.3.1.1. Kültürel Değerler

¹ “Korumayı, bir eski eser tutkunluğu değil, insanın fiziksel çevresini değerlendirmesinin çağdaş bir aşaması” olarak tanımıştır.

Yaşayan canlı müze özelliği gösteren tarihi çevre; anıtlar ve eski yapılar, eski uygarlıkların yaşayan kanıtları, evrensel kültürün sembolleri sayılır ve bu sebepten dolayı eğitim ve kültür değeri oluştururlar. Ulusun tarihsel sürekliliğinin devamını sağlayan, yapıldıkları dönemin estetik ve mimari tarzlarını yansıtan kültürel varlıklar; kültürel değer kapsamı içinde belgesel, tarihsel, arkeolojik, estetik, mimari, kentsel ve doğal görünüm değerlerini taşımaktadırlar. Bu kültürel değerlerin günümüzde yaşayan ve gelecekte yaşayacak olan nesillere de yararı olacaktır (Zeren, 2001).

Tarihsel Değer

Yapı ya da yapı gruplarının yerleşmenin tarihindeki bir olayla ya da değişimle ilgisinden kaynaklanır. Kentin ya da ülkenin yaşamında önemi olan bir olaya ev sahipliği yapmak, geçmişte kalmış ve toplumda iz bırakmış bir etkinlikle beraber anılmak o taşınmaza tarih boyutu güçlü bir değer katacaktır.

Tarihsel değerın diğer bir boyutu da eski olmakla ilgilidir. Bir kültür varlığının yaşı arttıkça değeri de artacaktır. Ülkemiz jeopolitik konumu nedeniyle bir çok uygarlığın ürün verdiği konumdadır. Geçmişten günümüze uygarlıklar yaşam biçimleri, anlayışları ve ilişkileri doğrultusunda yapıtlar üretmişleridir. Mimari ve sanat değeri üstün bu yapıtlar ve onların bir araya gelerek oluşturdukları yerleşmeler, insanlık tarihinin kesintisiz olarak izlenebildiği bir coğrafya meydana getirmiştir.

Anı Değeri

Toplumların geçmişte yaşanmış olaylar ile ilgili anıları bazı durumlarda yapı ile özdeşleşmektedir. Örneğin, bir kişinin doğup büyüdüğü konut, gittiği okul vb. yapılar o kişi için önemli değer taşımaktadır. Bazı yapı ve yapı grupları da tarihteki bir olayın canlı tanıkları olduğu için o çevrede yaşayanlar veya tüm ülke halkı tarafından gerçekleşen olaylarla birlikte anılırlar.

Mitolojik Değer

Yaşayanların bir yapı veya alanı bir efsaneye, bir söylentiye ilişkilendirmeleri ile meydana gelir. Ülkemizin bir çok yerleşmesinde ve yapısında bir hikayeye bir efsaneye bağlantılar kurulmuş, kulaktan kulağa günümüze kadar gelmiştir.

Hatıra Değeri

Yerleşme, bölge ya da ülke ölçeğinde önem taşıyan bir olayın yaşandığı, kişilerin yaşamlarında hatırlamak istedikleri bir anıyla ve toplumun yaşanmışlıkları ile özdeşleşmiş yapı ya da yapı grupları bu değere sahiptir. Bu değer, ortak anıları da kapsamakta ve böylece kentsel belleğin oluşumuna ve gelişimine de katkıda bulunmaktadır (Anon 2007a, syf. 17).

Artistik ve Teknik Değer

Artistik ve teknik değer; kültür varlığının tasarımındaki bakış açısı, teknik, yapısal ve süsleme özelliklerini, dönemin ulaştığı düzeyi ve o dönem işçiliğinin kalitesini kapsamaktadır (Anon 2005a, syf. 18).

Kültür varlıkları, döneminde varolan yapım teknikleri, strüktürel kurguların ve malzeme kullanımının somut biçimde göz önüne sunulduğu belgeler olarak teknik değer taşımaktadır. Bu açıdan, nitelikli yapım tekniğine ve strüktür yapısına sahip olmak; özenli bir işçilikle yapılmış olmak; özgün tasarımı günümüze kadar korumak bu değeri zenginleştiren öğelerdendir (Anon 2007a, syf. 15).

Özgünlük Değeri

Kültür varlığı fiziksel durumunu kapsayan özgünlük değeri; yapının veya mimari öğelerin yapıldıkları dönemin mimari anlayışını günümüze kadar bozulmadan korumuş ise özgün bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Özgünlüğün artması eseri ve temsil ettiği dönemi tanımamız ve gerekli bilgileri edinmemizi sağlayacaktır. Özgünlüğün artması o yapıyı ve temsil ettiği dönemi tanımamız ve gerekli bilgileri edinmemiz de giderek kolaylaştıracaktır. Bu değer bu nedenle, belge ve tarihi değerle de ilişkilidir (Anon 2007a, syf. 15).

Sanat Değeri

Kültür varlıklarının i ya da dış mekanının düzenlenmesinde yer alan süslemeler, mimari anlatımlar, dönemin tarzını sunan yapısal ve mimari öğelerin niteliği ve bunların mimarlık ve sanat tarihi açısından değerlendirilmesi artistik ve sanat değerini oluşturur. nemli bir sanatçı ve sanatkar grubunun ürünü olma bu değeri arttıran nedenler arasındadır.

Enderlik Değeri

Kültür varlığının ender olması değer arttırıcı bir kriterdir. Belli bir yapı türünün az rastlanır bir rneği olma, sadece bir coğrafi yada kültürel bölgeye özgü olma, yapıldığı dönemden günümüze kadar yaşamını sürdürebilen az sayıda yapı arasında olmak enderlik değerinin girdileri arasındadır.

Teklik Değeri

Teklik değeri; tarihi eserin türü, mimari üslubu, yapıldığı dönem, tasarımcısı ve içinde bulunduğu bölge gibi değişik belirleyicilere bağlı olarak oluşmaktadır. Belirleyicilerin birden fazlasının bir araya gelmesi ve aynı tasarım ilkelerine bağlı kalınarak yapılmış yapı grubu olması halinde daha da artar (Anon 2007a, syf. 16).

okluk Değeri

Çevresel ölçekte olan bir kavram olan okluk değeri, belli bir yapı türünün tanımlanmış bir alanda, coğrafi bölgede ya da ülkedeki sayısı ile ilgilidir. Bu değerin teklik ve enderlik değeri ile çeliştiği düşünülebilir. Bir kültür varlığının sayıca az olması ona bir değer katmaktadır ve bu az bulunurluktan kaynaklanmaktadır. Aynı Şekilde çok rastlanan bir kültür varlığı türü ya da yapım tekniği bu kez o bölgenin ya da tarihsel dönemin tipik ve baskın öğeleri olarak ayrı bir önem ve değer kazanmaktadır (Anon 2005a, syf. 19).

Homojenlik Değeri

Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesinde, bir alanın korunması için gerekli ölçütler değerler arasında da yer alan homojen (mütecanis) olma kavramı o alan içerisindeki yapı, parsel, sokak, meydan vb. ölçeklerdeki değerlerin eşit sayı ve nitelikte dağılmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin kentsel sit alanlarında bulunan geleneksel konutların her sokakta her yapı adasında olabildiğince eşit sayıda ve (eğer süreklilik göstermiyorsa) eşit aralıklarla konumlanmış olması o kentsel sit alanının homojenliğinin bir göstergesidir (Anon 2005a, syf. 19).

Geleneksel Değer

Yapının bulunduğu yerin yaşayanlarının geleneklerini, yaşam biçimlerini ve inanışları ile ilgili değerleri kapsamaktadır. Gelenekler ve yaşam biçimleri en doğru anlatımlarını konut, cami, han, hamam vb. yapılarda buldukları için, mimarlık ürünleri geleneğinin şahitleri olarak bu değeri taşırlar.

Belge Değeri

Yapı veya yapıların mimari öğeleri, yapıldıkları dönemin yapı sanatını, yapıda yaşayanların yaşam biçimlerini anlamamızı sağlayan, mekandaki sosyal ve kültürel yaşama dair en önemli somut belgelerdir. Bu yapıların bir araya gelerek oluşturdukları kentsel sit alanları; oluşturdukları dönemin şehirleşme anlayışını, yürütülen ticari aktivitelerin niteliğini ve bunların işlevsel dağılımını, komşuluk ilişkileri gibi kentin sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel bilgisini bize anlatabilmektedir. Bu belgelerin yitirilmesi kent kimliğinin yitirilmesi ile eşdeğerdir.

2.3.1.2. Kullanım Değerleri

Tarihi çevreyi oluşturan öğelerin işlevsel, ekonomik ve sosyal açıdan kullanım değerleri bulunmaktadır. Geçmişteki işlevsel özelliği günümüzde de devam edebilmektedir. Örneğin, Efes antik tiyatrosundaki akustik özelliklerin de olduğu gibi. Korunacak tarihi çevre; içerisindeki yapı potansiyeli ile kaynak ve ekonomik

değer taşımaktadır. Tarihi çevrenin sürdürülebilirliği kapsamında tüm kaynakların en olumlu şekilde kullanılması gerekmektedir.

Tarihi çevrelerde; fizik mekan kullanımı ve sosyal denge kapsamında sürdürülebilirliğin temel amaç alınarak yaşayanların sosyal ilişkileri sağlamlaştıran, insan ve çevresi ile uyumlu etkileşimi kullanım değeri sağlamaktadır (Zeren, 2001).

İşlevsel Değer

Yapı veya alanın özgün işlevinin devamı öngörülebildiği gibi, yeni bir kullanıma uyarlanması da düşünülebilir. Kimi yapılar bugün özgün işlevlerini yitirmiş olarak görülebilir. Örneğin, ülkemizin yeni eğitim sisteminde, Osmanlı döneminin eğitim kurumları olan medreselerin işlevi yoktur. Bu kapsamda bu yapıların işlevsel değerleri kalmamıştır. Ancak günümüzde birçok Selçuklu ve Osmanlı dönemi medresesi kamu yararına kullanılmak üzere, sosyal ve kültürel işlevlerle yeniden kullanılmıştır. Böylece hem toplumun bir gereksinmesi karşılanmakta, hem de bir kültür varlığı işlevsel değeri nedeniyle kullanılarak korunmaktadır.

Süreklilik Değeri

Kültür varlığının kullanımının devam etmesi ve kültür varlığına çağdaş toplumda bir yer bulunmasıyla ilgilidir. Böylelikle yapının kullanılarak korunması temel ilkesinin gereği yerine gelecek, yapı günümüzün bir işlevi ile yaşamını devam ettirecek böylelikle geçmişimiz için bir gelecek olarak tanımlanan önemli bir koruma söyleminin gereği yerine gelmiş olacaktır. Yapıya ait özgün işlevinin günümüzde de devam eden yapılar süreklilik değerinin önemli temsilcileri olmaktadır.

Mimari Değer

Kültür varlıklarının her biri kendine özel ve özgün tasarım ürünü özellikleri taşıdıklarından dolayı değişik ölçeklerde mimari değerler taşımaktadırlar. Değerlerin girdileri üstün sanat tarihi değeri taşımak, dönemin mimari tarzının gelişimini sergilemek, türünün mimari gelişiminde tipolojik gelişim açısından önemli olmak, ünlü bir kişi ile ilişkili olmak, bir sanat tarzının temsilcisi olmak, üstün nitelikli ya da zengin bir cephe düzenine sahip olmak, vb mimari hususlardır.

Çevresel Değer

Yapı veya yapı grubunun, çevresinde aldığı ya da çevresine kattığı değer olarak tanımlanabilir. Bu kapsamda peyzaj veya kent görünümü açısından önemli olmak; bulunduğu yerin simgesi olarak kabul edilmek; önemli bir anıtın çevresinde yer alan ve ona ölçek veren, o alanın vazgeçilmez bir bileşeni olmak; bir kentsel tasarımın parçası olmak çevresel değerler arasında sayılabilir ölçütlerdir.

Ekonomik Değer

Yeryüzündeki tüm toprak parçasının ekonomik değeri vardır. Bu toprak parçası insan eliyle düzenlenmiş, yaşamın belli gereksinmelerini karşılayacak hale gelmişse sağladığı olanaklar çerçevesinde değeri giderek artar. Bu gereksinmeler, bir tasarım ve yapım süreci sonunda oluşan bir yapı veya yapı grubu tarafından karşılanıyorsa, o toprağın değeri de bu oranda artmaktadır. Ekonomik değer sadece parasal karşılığı olan, ölçülebilir bir değer olarak anlaşılmalıdır. Yapının, kültür varlığı olmasından veya koruma eylemine konu olmasından kaynaklanan değer de bu kapsamda düşünülmelidir (Anon 2005a, syf. 20).

Eğitim Değeri

Yapıları ve onların bir araya gelerek oluşturdukları kentsel, kırsal ve arkeolojik alanlar, yaşamın mekana yansıması olarak kabul edildiğinde, bu yapı ve alanlar, değişik dönemlerde yaşayan topluluklar ve onların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamları ile ilgili olarak en somut bilgileri veren güvenilir birer kaynak olmaktadır. Bu kapsamda öğretici değerleri göz ardı edilemez. Günümüzde genel olarak kültürel turizm kapsamında toplanan aktivitelerin de temelinde geçmiş öğrenme, bilgilenme ve merak giderme isteği bulunmasından dolayı, kültür varlıkları bu istekleri karşılayan somut öğelerdir.

2.3.1.3. Duygusal Değerler

Geçmiş dönemlere ait bir eser karşısında duyduğumuz merak, büyük bir mimari eser karşısında duyduğumuz hayranlık, şaşkınlık, kendi kültürümüze ilişkin eserlere yabancılarca gösterilen ilgi karşısında duyduğumuz övünç ve ait olma duygusu bu eserlerin koruma felsefesinin temelini oluşturan manevi değerlerdir (Zeren, 2001).

Kimlik Değeri

Yerleşmelerinde tıpkı insanlar gibi fiziki öğelerden (yollar, meydanlar, yapılar vb.), yazılı, çizili, fotografik belgelerden ve anılardan oluşan belleği vardır. Belleğin belli bir dönemde kesilmeyeceği ve sürekliliği olduğu düşünüldüğünde, bu bellekte yer alan ve hatırlanan bir modern akım temsilcisi yapı veya kentsel mekanın da kimlik değeri taşıdığı ortadadır.

2.3.2. Kent Kimliğini Koruma

Kimlik, sözlük anlamı olarak “Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü” tanımlanmaktadır. Kent kimliğini; o yerleşime özgü nitelikler ve özelliklerin yaşayanlar ile bir bütün olarak aklımıza gelen her şey olarak ifade edebiliriz.

Kimlik, bir nesnenin veya objenin diğerlerinden özgünlüğü, tekliği ve bireyselliği ile ayrılması şeklinde tanımlanabilir. Kent kimliği, bir kenti diğer kentlerden ayırt etmeye, bir anlamda başkalaştırmaya yardımcı olan nitelikler ve kente özgü öğelerden oluşmaktadır. Kimlik, yerin karakteri, mekanın karakteri ve anlamları şeklinde üç bileşenden oluşmaktadır. Bu üç bileşenin karşılıklı ilişki ve iletişimi bir yerin kimliğinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır (Çelik, 2007). Bu özellikler şu şekilde özetlenebilir;

- Yer karakteri; iklim, topografya, jeolojik oluşum ve bitki örtüsünün oluşturduğu doğal çevre içerisindeki özelliklerdir.
- Mekanın karakteri; dolu ve boşlukların oluşturduğu biçim, strüktürel yapı, simgesel etki, kullanılan malzemeler vb. açısından oluşturduğu form ve görüntüdür.

- Anlam; geçmişin toplumsal yaşamları ve kültürlerin, günümüzde kentsel mekanda somutlaşmış halidir. Bu zaman diliminde yaşam mekanlarına, toplumların yaşamları, mücadeleleri, acıları, sevinçleri, özlemleri vb. ile yükledikleri anlamlar dizisidir.

Kentsel kimlik, aitlik ve süreklilik olgularını içerisinde barındırmaktadır. Bir yerleşmenin kuruluşundan günümüze değin sosyal, kültürel, ekonomik ve doğal etmenlerin meydana getirdiği mekansal öğeler, gelenek ve görenekler, kültürel yapı, giyim tarzı vb. kimliği oluşturan birer parçadırlar. Kimlik günün şartlarında şekillenerek, gelecek nesillere aktarılmaktadır. Bu da fiziksel ve sosyal yapıdaki süreklilik ile sağlanabilir. Bu nedenle koruma planlarında kent kimliğini öne çıkaran öğelere yer vermek kent kimliğinin korunması bağlamında önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent kimliğinin korunması, tarihi kentsel dokunun yeniden canlandırılması sosyal, ekonomik ve fiziki mekanların bir arada, bütüncül olarak düşünülmesi ve planlanması gerekliliği çağdaş koruma anlayışının çerçevesini çizmektedir. Bu kapsamda koruma planlamasının, salt fiziki boyutuyla değil, finans kaynaklarını yaratmak, organizasyon şemasını kurmak, etaplamaları oluşturmak gibi ayrıntılar üzerinde çalışılması gerekmektedir.

Kent kimliğinin korunması anlayışı, tarihi çevrenin sosyal yapısını oluşturun yaşayanlar ile birlikte fiziki mekanı korumak ve bulunduğu kent bütününe kentsel mekanı haline gelebilmesini de hedeflemektedir. Bu kapsamda tarihi çevrede yaşayanların mekanı algılaması, benimsemesi ve yeniden kullanma isteğine sahip olmaları gerekmektedir.

2.3.3. Tarihi Kentsel Çevre Koruma Eylem Türleri

Koruma, doğal ve kültürel varlıkların bizden sonraki diğer nesillere aktarılabilmesi için gerekli her türlü ekonomik, fiziksel, teknik, sosyal, bilimsel çabayı gösterme işlemidir. Korumanın ekonomik boyutu doğru biçimde değerlendirilmelidir. Korumanın en doğru yaklaşımlarından biri, doğal ve kültürel değerlerin kullanılarak kullanılmasıdır (Tapan, 2007).

Tarihi kentsel çevreleri meydana getiren yapılar, yapı grupları, yollar, açık ve yeşil alanlar vb. öğeler zaman içerisinde doğal ve yapay etenler sonucunda yıpranma süreci içerisine girmektedirler. Bu sebepler nedeniyle; tek yapı ölçeğinden başlayarak kent dokusu, hatta bütün bir kenti koruma eylemi, gelecek nesillere miras bırakmak için gündeme gelmektedir. Koruma eyleminden; sadece müze gibi dondurarak koruma değil, sağlıklılaştırarak günün çağdaş gereksinimlerine cevap verecek şekilde korumak gerekmektedir.

Koruma eylem türleri, koruma uygulanacak çevrenin sahip olduğu özelliklere ve çevrenin sorunlarına göre farklılık göstermektedir. Özellikle tarihi kentsel alanların korunması oldukça karmaşık sorunları içermektedir. Kentsel alanların içerdikleri en önemli sorunlar;

- İşlevsel, ekonomik, fiziksel eskime ve insan eliyle meydana gelen tahribatlar sonucu köhnemesi,
- Korunması gerekli çevre ve yapıdaki uygun olmayan sağlık ve barınma koşulları,
- Tarihi çevre içerisindeki yapıların uygun olmayan koşul ve işlevlerde kullanılması veya terk edilmesi,
- Korunacak tarihi çevrenin ulaşım altyapısı bakımından yol genişlikleri ve otopark ihtiyacı dahilinde ihtiyaçlara cevap verememesi,
- Yol, su, kanalizasyon vb. altyapı eksilikleri,
- Yaşayanların sosyal yapı açısından düşük gelir gruplarının ikamet ettiği, sosyal ve ekonomik çöküntü alanlarına dönüşmesi,

başlıkları ile özetlenebilir.

Tarihi çevrenin içerdiği sorunları, korunacak değerlerin fiziksel ve işlevsel koşullarına uygun şekilde çözmek için uygulanacak eylem türleri;

Kültürel Varlığı Özgün Niteliğinde Olduğu Gibi Saklama (Protection, Preservation)

Bu koruma eylem türünün amacı, kültürel değeri özgün niteliğinde tutmaktır. Bu korumada ilk işlem, kültürel varlığın çevresini denetim altına alarak fiziksel çevre koşullarını düzenlemektir.

Özgün koruma,

- Yapıdaki toz, kir, pislik birikintilerinin temizlenmesi (cleanig),
- Yapının bozulmuş sıvalarının boya ve badanalarının cephe elemanlarının yenilenmesi yüzeysel koşullarının iyileştirilmesi (treatment painting, rendering, tuckpointing),
- Yapının tüm elemanlarında sınırlı onarımların yapılması (repair) yoluyla bozulmanın önlenmesi (prevention of deterioration), bakımının sağlanması (unkeep, maintenance),
- Yapı çevrelerinin, yolların, avluların, kaldırımların temizlenmesi ve düzeltilmesi (paving, floorscaping treatment),
- Yapı çevrelerinin yeşillendirilmesi (landscaping),
- Bütünlüğü bozmayan donatım elemanlarının, mobilyaların (furnishing, fitting) eklenmesi yoluyla çevresel niteliğin yükseltilmesi (enhancement)

eylemlerini içermektedir (Zeren, 2001).

Restore Ederek Koruma (Restoration)

Bu tür korumada amaç, özgün niteliğe göre değişiklik gösteren kültürel varlığın orjinal okunabilirliğini veya anlamını yeniden canlandırmaktır. Bu tür korumada temel sorun yeni eklenen elemanlarla esas elemanlar arasındaki ayırımın ve uyumlu dengenin sağlanmasıdır. Özgün tasarımına, malzemelere, arkeolojik delillere ve gerçek belgelere dayanarak yapılan restorasyon işlemi;

- Kültürel varlığın dayanıklılığını ve yapısal bütünlüğünde devamlılığını sağlamak üzere fiziksel yapıdan eklentiler yapılması (consolidation)
- Kültürel varlığın özgün niteliğini zedeleyen sonradan yapılan bir takım eklentilerin kaldırılması (liberation)
- Kaybolan veya kopan parçaların birleştirilerek bütünleştirilmesi (reintegration)

eylemlerini içermektedir (Zeren, 2001)

Çağdaş Koşullara Uyarlayarak Koruma (Modernization)

Tarihsel değerleri nedeniyle müze parçası olarak saklanan alanlara ekonomik işlev kazandırmak, tarihsel değeri toplum yaşantısı ile bütünleştirmek, uygun kullanım koşulları sağlayarak günün ekonomik ve sosyal koşullarına adapte etmek için yapılan koruma türüdür.

Yeniden Yaparak Koruma (Reconstruction, Reconstitution, Reproduction)

Kaybolan veya kaybolma olasılığı olan kentsel bir bütünün, bir çevrenin ya da herhangi bir yapı veya bileşenin özgün şekliyle yeniden üretilmesi şeklindeki bu koruma yaklaşımı oldukça tartışılan bir yöntemdir.

- Rekonstrüksiyon; kültürel varlığın yok olan önemli bir bölümünün veya tümünün yapının özgün durumuna ya da kaynaklara ve belgelere dayanarak belgelenmesi ve yeniden inşa edilerek eskisinin yerine konması yoluyla yaşatılmasını amaçlayan bir tür koruma yöntemidir. Genellikle arkeolojik alanlarda ve kültürel değeri önemli yapılarda uygulanan bu yöntem, yangın, deprem veya savaş gibi toplu yıkımlarla yitirilen ve yeniden canlandırılmaya çalışılan alanlarda tarihsel sürekliliği ve ulusal karakteri yansıtabilmek endişesi ile başvurulur. Varşova bu konuda en tipik örnektir.
- Rekonstitüsyon; tarihsel yapıları buldukları konumdan başka yöreye taşıyarak yeni bir çevre içinde koruma yöntemidir. Bu tür uygulamanın en bilinen örneği, Mısır'daki Abu Simbel Anıt kompleksinin Asuvan Barajının sel sularından korunması için taşınmasıdır.
- Reprodüksiyon; bir yapının benzer kopyasının yapılmasıdır. Çoğunlukla bulunduğu konumda çevresinden çeşitli şekillerde zarar gören kültürel varlığın kentin daha uygun bir yerine taşınması sonucu boş kalan yerine kopyasının yapılarak konması şeklinde uygulanan bir yöntemdir. Bu yöntem örneği Atatürk Orman çiftliğinde, Atatürk'ün Selanik'te doğduğu evin kopyasının yapılmasıdır (Zeren, 2001).

Çevresel Karakteri Denetim Altına Alarak Koruma

Bu koruma eylem türünün amacı; alanda yapılacak yeni yapıların eski yapılar ile uyumlu olmasıdır. Boş alanlarda yapılan yada çevre ile uyumsuz yapıların yıkılarak (demolition) yerlerine çağdaş yapım şekli ve çağdaş tasarımla yapılan yeni yapılarda (new construction) uygulanan bu yöntem; yeni yapıların ölçü, oran, renk malzeme yönünden denetim altına alınması yoluyla tarihsel çevrenin kentsel görünüm (townscape) değerinin korunması ve devamlılığının sağlanması eylemlerini içerir (Zeren, 2001).

2.3.4. Kentsel Gelişmenin Tarihi Kentsel Çevreye Etkileri

Türkiye bir yanda hızlı kentleşme, kıyılama ve metropolitenleşme; öte yandan da giderek hızlanan ekonomik büyüme ve dünyaya açılma süreçlerini yaşamaktadır. Bu süreçler içinde ekonomik büyümeyi hızlandırmak ve oluşan gelişme rantından pay almak (paylaşım) çabaları; doğal ve tarihi değerleri koruma bağlamındaki bilinçsizlik, bilgisizlik, isteksizlik, beceriksizlik ve kaynaksızlık gibi olumsuzluklarla birleşince; doğal ve tarihi değerler ya "umursamazlığa" yaklaşan biçimlerde, yani fazla, hızlı, dikkatsiz ve denetimsiz olarak, kullanılmak istenmekte; ya da yağmalanmakta, yani imar amacıyla tahrip edilip ortadan kaldırılmaktadır. Müdahale edilmezse, ülkenin zengin doğal ve tarihi mirasının hızla yok olacağı açıktır. Yok edilen doğal ve tarihi değerlerin yeniden üretimleri söz konusu olamayacağına göre "doğal ve tarihi değerleri koruma" bir gereklilik; koruma amaçlı müdahaleler ise birer toplumsal sorumluluktur (Bademli, 1997).

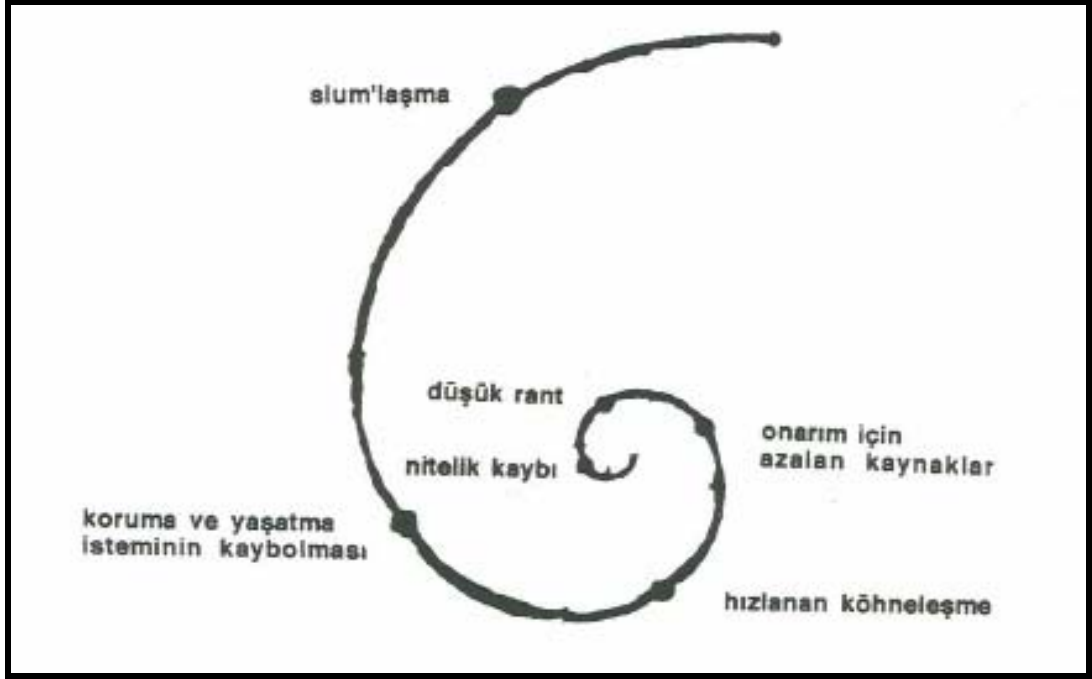
Ülkemizde dünyanın birçok yerinde olduğu gibi kentsel gelişimle birlikte doğal ve tarihi değerler üzerindeki baskılar artmıştır. Kentsel gelişim özellikle kent merkezlerinde kalan tarihi kentsel değerleri yok etmektedir. Eski kent dokuları, tarihi binalar, anıtlar ve taşınmaz kültür varlıklarını giderek tüketmekte ve bunların korunması sorunu, kentleşmenin getirdiği sorunlar içinde öncelikli yer tutmaktadır (Biçer, 1999).

Tarihi kentsel çevrelerin etrafında hızlı gelişme görülen kentlerde birçok kez, tarihi kentsel alanın sosyal ve tarihi değerleri iyi değerlendirilemediği için kat ilaveleri, arka avluların ek binalar ile doldurulması gibi dokuyu bozan önemli zararlar meydana gelmiştir. Özellikle kent yapısı tarihi kentsel yapı dokusunu ters yönde etkilemiş, artan toprak değeri sonucunda anıt niteliğindeki değerli binalar tadil edilerek farklı amaçlar için kullanılmaya başlanmıştır (Bayhan, 1969).

Tarihi kentsel çevrelerde yaşayanlar, kentleşme hareketiyle günümüz yaşam koşullarının gereksinimine cevap veren, sağlık ve yaşam konforunun sağlandığı, bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılandığı, günümüz modern yaşam olanaklarının sunulduğu gelişme konut alanlarına taşınarak tarihi binalarını terk etmektedirler.

Değer Yitimi Sarmalı

Kentsel dinamik, kentte yaşayanların o kente verdikleri ile meydana geldiği gibi, ülkenin sosyo-ekonomik gelişmelerinin kente yansımaları olarak meydana gelebilir. Gelişmelerin plansız olarak meydana gelmesi durumunda, olumsuz gelişmeler kent mekanına yansımaktadır. Bu olumsuz yansımalar kentin etkilenen bölgelerinde değer yitimi sürecini başlatır. Bu süreç genişleyen spiral, sarmal niteliğinde meydana gelmektedir.(Bk. Şekil 2.1)

Şekil 2.1: Değer Yitimi Girdabı (Sarmalı) (Okyay, 1992)

Ülkemizdeki değer yitimi girdabına neden olan olgular 1940'li yıllarda çok partili döneme geçiş ile birlikte hızlı yapısal gelişmelere paralel olarak kentsel mekanlarda etkisini göstermiştir. Bunlar;

- Tarımsal işgücünün modern aletlerle ikamesi ile açığa çıkan nüfusun büyük kentlere akımı,
- Sanayileşme ile kırdan kente, özellikle büyük kentlere göç,
- Tıp donatımının yaygınlaşması, ölüm oranının azalması, doğurganlığın artması,
- Nüfus artışına paralel yeni kentsel bölgelerin ihdas edilememesi, gerekli konut üretiminin yetersiz kalması, dolayısı ile mevcut tarihi konutların birden fazla aileyi barındırabilmesi amacı ile iç değişikliklere gidilmesi, dışarıdan eklentiler yapılması ile görünümün yoksullaşması,
- Göçler ve nüfus artışı ile konut talebinin artması sonucu tarihi konutların el değiştirmesi ve başka bölgelerden gelmiş yeni mülk sahiplerinin aynı konuta kültürel ve anı değeri dışında bakmaları ile hor kullanılması, aynı şekilde kiracılık talebinin de artması ile benzeri davranışlar,

- Yeni yapılanmalar ile zihniyet farklılaşmaları, "asrileşme" (modernist) tavırları ve geleneksel konutun biçim ve niteliğine yabancılaşma şeklinde özetlenebilir (Okyay, 1992).

Sebeplerini arttırabileceğimiz bu değişim süreci en çok korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekli sivil mimari örneklerinde ve onları barındıran tarihi kentsel alanlarda görülmektedir. Bunun yanında anıtsal yapılar, dini yapılar, külliyeler, han, hamam, ören yerleri vb. korunması gerekli yapıların sahiplerine bırakılmakta veya kamu mülkiyetinde olanlarda koruma için ayrılan mali kaynaklar yetersiz kalmaktadır.

2.3.5. Tarihi Kentsel Çevrede Yenileme

Kentsel yenileme, fiziksel mekanın içinde parça parça yıkılması eylemini kapsayan, yeniden yapılandırılması uygulamalarını tanımlamaktadır (Erden, 2003).

Tarihi kentsel çevrede yenileme, fiziksel yetersizlik ve sosyal yapı farklılıkları nedenleriyle tercih edilmeyen köhnemiş tarihi merkezlerde kentsel yenileme, sağlıklaştırma işlemlerini kapsamaktadır. Bu kapsamda hem fiziksel hem de sosyal içerikli projelerin hazırlanması gerekmektedir.

Dünyada tarihi kentsel çevrelerde yenilemenin ilk oluşumları ikinci dünya savaşından sonra meydana gelmeye başlamıştır. 1960'larda yıkılan tarihi kentlerin yenilenmesi ve konut sorununa çözüm arayışında başvurulan bir yöntemdir.

Fransa'da 1960'lı yıllarda inşaat sektöründeki teknolojik ilerlemelere paralel olarak sektördeki spekülasyon yatırımların karlılığı yeni modern mahallelerin kurulmasını teşvik etmiştir. Tüm kentsel işleyişi değiştiren zorlamalar mimari miras nitelikli kentsel bütün anlayışını gündeme getirmiştir. Bu kapsamda 4 Ağustos 1962'de Malraux Yasası çıkartılmıştır. Bu yasa ile tarihi kent dokularında yaşam kalitesini yükseltmek ve konut sıkıntısına çözüm bulmak amaçlanmıştır. Konut sıkıntısına çözüm yöntemi köhnemiş yapıları devlet desteği ile sağlıklaştırma ile yeniden kazanmak şeklindedir (Okyay, 2001).

Tarihi kentsel alanlarda zaman içerisinde yapıların boş kalması sonucu, mevcut konut fonksiyonu, yerini ticari birimlere, küçük imalathanelere ya da depo olarak

fonksiyon kullanımında değişim meydana gelmektedir. Bu alanlarda yaşıyan nüfus da yapıları terk ettiği için, yeni fonksiyonların getirdiği yeni bir sosyal tabaka tarihi kentsel çevreye hakim olmaktadır. Bu fonksiyonel değişim, tarihi kentsel alanlara olumsuz yönde etki ederek, hem sosyo-kültürel hem de fiziksel açılardan özgün niteliklerinde büyük kayıplara neden olmaktadır. Bu nedenle eskime ve köhneme süreçlerinin yaşandığı tarihi kentsel alanların iyileştirilmesi ve yeniden yaşanabilir hale getirilmesi için koruma ve yenileme çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar sırasında tarihi çevrelerin yerel özelliklerini hem fiziki hem de sosyal boyutta korumak gerekliliği en önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihi kentsel çevrenin yenileme sürecinde, yeniden canlandırma, sağlıklaştırma ve iyileştirme gibi koruma tekniklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Kültür varlığı niteliğindeki tarihi yapıların, yapılara bağlı mekanların cadde ve sokakların, kentsel donatı elemanlarının nicelik ve nitelik yönünden iyileştirilmesi, yeni tasarımların eski doku ile yarışmadan uyum içinde olması, sosyal yapının iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmak için, koruma planlarının yapılması, planları hazırlarken konularında uzman kişilerin çalışması, uygulamayı gerçekleştirecek mali kaynakların bulunması ve uygulamanın denetlenmesi gerekmektedir (Çelik, 2007).

Tarihsel kimliğe ve kültürel mirasa sahip kentlerde 1990'lardan sonra, kentsel dinamikler kullanıcıların, yatırımcıların ve yerel yönetimlerin tarihsel dokulara ilgilerini arttırmıştır. Terk edilmiş tarihsel merkezler yeni fonksiyonlarla veya el değiştirerek yenileme sürecine girmişlerdir. Bunun sonucunda terk edilmiş tarihsel merkezler; kentlerin kültürel, ticari merkezlerini oluşturarak, yüksek rantlı konut alanlarına dönüşmüşlerdir (Erden, 2003).

Bu kapsamda 16/06/2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun tarihi kentsel alanların korunmasında yenileme açısından yeni bir yasal yönetimsel süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.6. Tarihi Kentsel Çevrelerin Sürdürülebilirliği

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yapmış olduğu tanımı: "İnsanlık, gelecek kuşakların gereksinimlerine cevap verme yeteneğini tehlikeye atmadan, günlük ihtiyaçlarını temin ederek, kalkınmayı sürdürülebilir kılma yeteneğine sahiptir." olarak ifade edilmiştir.

Sürdürülebilirliğe ekonomik değerler açısından bakıldığında "Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme ve refah seviyesini yükseltme çabalarını, çevreyi ve yeryüzündeki tüm insanların yaşam kalitesini koruyarak gerçekleştirme yöntemidir." olarak tanımlanabilmektedir.

Sürdürülebilir gelişme, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlandığı takdirde gerçekleşebilmektedir. Yenilenemeyen enerji kaynakları yerine yenilenebilir enerji kaynaklarının verimli kullanımı ve doğaya karşı sorumlu davranılması çevresel sürdürülebilirliğin gereksinimlerini oluşturmaktadır. Doğal enerjinin verimli kullanımı sonucu ülke ekonomisinde gelişme gözlenecektir. Ekonomideki kalkınma sürdürülebilir ekonomi kavramını gerçekçi kılmaktadır. Çevreye duyarlı bir yaklaşımla yaşamının sonucunda sağlıklı toplumlar oluşur. Sağlıklı toplumların ekonomik refah içinde yaşantısı sosyal sürdürülebilirlik olarak adlandırılmaktadır (www.wikipedia.org.2009).

"Sürdürülebilirlik, bir toplumun, ekosistemin ya da sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden ya da sistemin yaşama bağlı olan ana kaynaklara aşırı yüklenmeden sürdürebilmesi yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Her kuşağın bir önceki dönemden edindiği kültürel değer ve göstergeleri, diğer kültürlerle etkileşime girerek, onlara yenilerini ekleyerek yeni kuşaklara aktarmak görev ve sorumluluğu vardır. Bu kültürel sürekliliktir (Cebeci ve Çakılcıoğlu, 2002).

Tarihi kentsel çevrelerde sürdürülebilir kentsel koruma, bütünleşik kentsel korumaya² benzer olarak tarihi binaları ve bu binaların meydana getirdiği kentsel çevre ile birlikte ekonomik ve sosyal yapılarını içermektedir.

Tarihi kentsel çevrelerde sadece tarihi binaların oluşturduğu kentsel alanlar olarak değil, bu binalar kullanıcıları olan insanların da tarihsel geçmişini ve kültürel değerlerini içeren kent parçaları olarak tanımlanmalıdır. Tarihi kentsel çevreler,

² Bütünleşik koruma kavramı Amsterdam bildirisi'nde şöyle tanımlanır: "tarihsel (mimari) mirasların koruma ve canlandırmasında, yaşam çevrelerini oluşturan fiziksel, ekonomik ve sosyal değerler göz ardı edilemez" (Oktay ve Hoşkara, 2006).

geçmiş olaylara tanıklık eden ve geçmişin izlerini taşıyan alanlar olarak tanımlanabilir.

Günümüzde tarihi kentsel çevreler, kentsel yıpranma ile karşı karşıya kalmaktadır. Yıpranmanın sebebi doğal veya yapay ne şekilde olursa olsun tarihi kentsel çevreler sahipsiz kalmaktadır. Bunu önlemenin yolu tarihi kentsel çevrelerin korunması ve canlandırılmasıyla olabilir. Koruma, sorunlu alanların bakım ve onarımlarının yapılması, günümüz yaşam koşullarına uygun ve yaşayanların ihtiyaçlarına hizmet edecek yeni fonksiyonlar ve altyapının iyileştirilmesi olarak yapılması zorunludur.

Tarihi kentsel çevrelerin korunması ve canlandırılmasındaki temel amaç, geçmişin izlerini taşıyan kültürel mirası koruyarak ve geliştirerek gelecek nesillere aktarmak olmalıdır. Tarihsel gelişimin sürdürülebilirliği kentsel bütünlük içerisindeki konumu ve üstleneceği rolün, diğer kent parçaları ile uyumlu olması durumunda gerçekleşebilir.

Literatürde, koruma iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan birincisinde koruma, mevcut tarihsel binaların miras nitelikli değerlerinin korunması ve eğer mümkünse onların gelecek nesillere aktarılması olarak ele alınmaktadır. İkinci tanımlamaya göre ise koruma, fiziksel olarak tarihsel kentsel alanların iyileştirilmesi olarak algılanmaktadır (Oktay ve Hoşkara, 2006).

Tarihi kentsel çevrelerin sürdürülebilirliğinde önemli bir aktör olan canlandırma; fiziksel, ekonomik ve sosyal yapıların tümünün korunmasını ve canlandırılmasını kapsamaktadır. Bu yapıların tümünü kapsayan projeler ancak başarıya ulaşabilir.

Koruma ve canlandırma yalnızca tarihsel bir binanın veya kent parçasının fiziksel yapısını iyileştirmek ve onarmak yoluyla değil, aynı zamanda bu alanların tarihsel ve kültürel değerlerini, sosyal kimliklerini, ekonomik kalkınmasını ve buralarda yaşayan halkın yaşam standartlarını sürdürme ve iyileştirme çabası olarak uygulanırsa doğru ve sürekli olur (Oktay ve Hoşkara, 2006).

Ekonomik canlandırma

Canlandırma, sadece fiziksel yapı ile ekonomik yapının iyileştirilmesi ile gerçekleşebilir. Çünkü fiziksel iyileştirmenin kısa vadeli bir çözüm olması, uzun

sürelî ve kalıcı canlandırma için ekonomik yapının iyileştirilmesi göz ardı edilemez bir gerçektir.

Tarihi kentsel çevredeki bölgesel ve işlevsel eskimenin sonucunda uygulanan canlandırma, ekonomik canlandırmadır. Ekonomik canlandırmanın stratejik yaklaşımları;

İşlevsel yeniden yapılandırma: Tarihi kentsel çevrelerde meydana gelen bölgesel, işlevsel ve fiziksel eskimenin giderilmesine yönelik olarak yeni işlevlerin, çevredeki eskimeyi oluşturan eski işlevlerin yerine yenilerinin getirilmesidir. Bunun sonucunda tarihi kentsel çevrelerin ekonomik açıdan gelişmesini, sosyal yapının güçlenmesini sağlamaktadır.

İşlevsel çeşitlilik: Tarihi kentsel çevrelerde oluşan bölgesel ve işlevsel eskimenin onarımı için var olan işlevlerin yanında ekonomik yapının güçlenmesini sağlayarak eskimeyi engelleyecek olan yeni işlevler eklenerek gerçekleşir.

İşlevsel canlandırma: Tarihi kentsel çevrelerde meydana gelen işlevsel eskimenin var olan işlevleri daha etkin ve verimli kullanma ile gerçekleşir.

Sosyal canlandırma

Tarihi kentsel çevrelerde bölgesel ve fiziksel eskimeye bağılı olarak uygulanan canlandırma türüdür. Sosyal canlandırma ekonomik canlandırma ile direkt olarak etkileşim halindedir. Yani ekonomik canlandırma yapıldığı zaman sosyal canlandırma da yapılmış olacaktır.

Sosyal canlandırma ile birlikte sosyal yapıda çeşitlilik, çevrenin güvenliği, eğitim ve iş imkanı gibi olanaklar meydana gelecektir.

Sürdürülebilirlik ve Tarihi Kentsel Alanların Canlandırılması İlişkisi

Dinçer (2007) şöyle demektedir:

“...1960’lar ve 1970 yılı başlarında egemen olan köhnemiş kent dokularının topyekûn yıkılıp yeniden inşa edilmesine odaklanan bir kentsel yenileme yaklaşımı yerini, 1980’lerle birlikte, kent merkezinde ya da merkezin yakın çevresindeki işlevini yitiren alanların kent ekonomisine kazandırılmasını hedefleyen yaklaşımlara

bırakmıştır. Ancak gayrimenkul eksenli ve prestijli projelere odaklanan bu modeller de kentlere güvenilir, istikrarlı ve sürdürülebilir bir ekonomik dönüşüm ortamı sağlayamamıştır. Emlak eksenli, piyasa temelli ve parçacı yeniden canlandırma girişimlerine yöneltilen güçlü eleştiriler sonucu 1990'ların sonuna doğru katılımcı süreçleri temel alan ve sosyoekonomik boyutları içeren 'kentsel yeniden canlandırma' yaklaşımları gündeme gelmiş ve uygulama alanında yer almaya başlamıştır.”

Tarihi kentsel çevrelerde sürdürülebilir kentsel koruma için bütüncül koruma anlayışında kentsel canlandırma şarttır. Kentsel canlandırma yaşayanların kültürel değişim ve gelişimin sürekliliğini içermektedir. Buna bağlı olarak sürdürülebilirlik; bireylerin yaşam kalitesini günün koşullarına uygun olarak yükseltmek, doğal yaşam kaynaklarını ve ekonomilerini muhafaza etmek için öneriler üreten çok yönlü yöntem ve süreci kapsamaktadır.

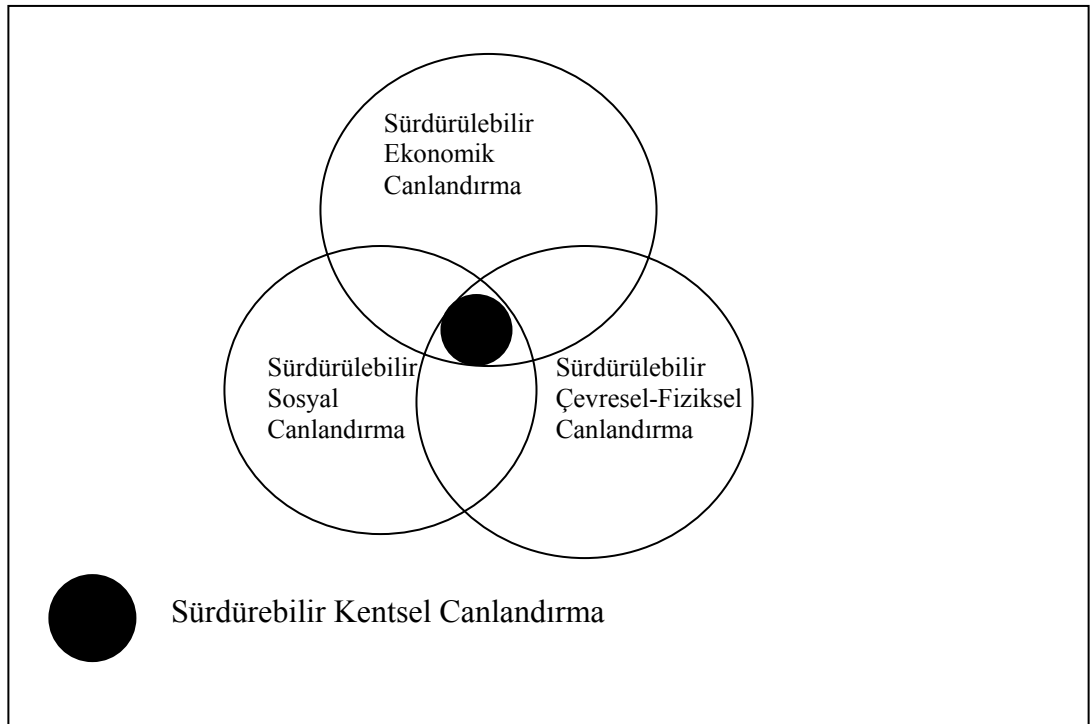
Sağlıklı, sürdürülebilir bir kent, her üç boyutun doğal/fiziksel, ekonomik ve sosyal çevrenin eşit derecede sürdürülebilir oluşuyla sağlanır. Başka bir deyişle sürdürülebilir kent, yeterli sayıda nüfusa sahip, farklı kullanımları çok çeşitli sosyal ve ticari etkinlikleri yürünebilir uzaklıkta olan kenttir. Bunun yanında sürdürülebilir kent, çevresel kaynakları, sosyal ve ekonomik kaynaklarla birleştirerek, şimdiki halkının kullanıcılarının istemlerini karşılayabilen ve bunu yaparken bu kaynakların gelecek nesillerin kullanımı için de ayrıldığı kentlerdir (Oktay ve Hoşkara, 2006).

Tarihi kentsel çevrelerde etkin sürdürülebilir kentsel koruma için alanın fizik mekan, sosyal ve ekonomik yapı özellikleri düşünülerek bir çok etken göz önünde tutulmalıdır. Bunlar;

- Kamusal alan ihtiyacı
- Tarihi yapılara uygun yeni işlevler
- Yaşam kalitesinin yükseltilmesi
- İşyeri konut ilişkisi
- Yaşanların ihtiyaçlarına cevap verecek sosyal donatı alanları
- Sosyal yapı çeşitliliğine cevap verecek konut alanları
- Tarihi binaların korunması

- Yaya ölçeğinde işlevler arası erişilebilirliğin sağlanması
- Halkın katılımının sağlanması

Sürdürülebilir kentsel canlandırma, sürdürülebilir fiziksel, ekonomik ve sosyal canlandırmanın kesişme noktasında yer almaktadır;(Bk. Şekil 2.2)

Şekil 2.2: Sürdürülebilir kentsel canlandırma yöntemi (Oktay ve Hoşkara, 2006)

- Sürdürülebilir fiziksel canlandırma: yeniden üretilmesi olanaksız olan kaynakların en az kullanımı, geridönüşüm ve yeniden kullanımı, yapılaşmış çevrenin korunup geliştirilmesini, tarihsel binaların korunmasını, terk edilmiş açık alanların yeniden geliştirilmesini ve yeşil açık alanların etkin kullanımına izin verecek şekilde tasarlanmasını hedefler.
- Sürdürülebilir ekonomik canlandırma: ekonomik açıdan insan gereksinimlerinin en iyi şekilde karşılanması, yaşam koşullarının

iyileştirilmesi, işlev çeşitliliğinin ve iş olanaklarının bulunması hedeflenmektedir.

- Sürdürülebilir sosyal canlandırma: sosyal eşitlik amacı doğrultusunda, sosyal yapısı güçlü tarihsel alanlarda suç oranının düşük, halk katılımının yüksek, altyapının yeterli, çeşitli gelir düzeyine sahip kişilerin ve bu gelir düzeylerine uygun konutların bulunması beklenmektedir (Oktay ve Hoşkara, 2006).

2.4. Türkiye’de Tarihi Çevre Korumanın Yasal Gelişimi

Türkiye’deki tarihi değer koruma kavramının gelişimi Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Dönemi olarak iki bölümde incelenerek süreç gözden geçirilecektir.

2.4.1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Koruma Anlayışı

Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. yüzyılın ikinci yarısına değin tarihsel değerlerin korunması konusunda bilinçli bir çaba görülmemiştir. Önemszenmeyen İslam öncesi Anadolu Uygarlıklarına ilişkin eski eserlerin büyük bir bölümü yöneticiler ile yabancı ülkelere hediye edilmiş, ya kaçak olarak yurtdışına çıkarılmış, ya da bilinçsiz halk tarafından tahrip edilmiştir. Osmanlıda eski eser kavramının ortaya çıkışı sanayi devrimini takiben Avrupalıların Osmanlı devleti sınırları içinde kazı yapmak istemeleri ve Osmanlı devletinin de bunun hukuki alt yapısını hazırlamaya çalışmasıyla başlamıştır. 1869 yılında ilk Asar-ı Atika Nizamnamesi çıkarılıncaya kadar eski eserlerin yasal durumları Fıkıh³ esaslarına göre belirleniyordu.

Fıkıh kitaplarında da eski eserlerin yalnız “malik ve sahipleri belli olmayan taşınabilir eşyalar olmaları durumunda hangi koşullarla kimlere ait olacağı” konusunda hükümler bulunuyordu. O yıllarda özel mülkiyetteki çok değerli bir eser

³ Fıkıh: *is. esk.* 1. Bir şeyi, gereği gibi, iyice anlayıp bilme. 2. *din b.* İslam hukukunda din ve dünya işleri ile ilgili ana kaynaklardan yararlanarak konulmuş olan kuralların bütünü. (Büyük Türkçe Sözlük, 2009)

mülk sahibi tarafından rahatça sökülüp bozulabiliyor, yıkılabiliyordu. Ancak vakıf mülkiyetindeki yapılar ile dini yapılar rahatlıkla korunabiliyordu (Zeren, 1991).

19. yüzyılın ikinci yarısında tarihi değerlerin korunması ile ilgili ilk bilinçli çabalar, II. Mahmut döneminde batıda öğrenim gören aydınların ülkemizden izinli veya izinsiz olarak çıkan eserlere görülen ilgiyi görmeleri sonucunda, batının bu değer yargılarını ülkemize getirmeye çalışmalarıdır. Bu kapsamda ilk olarak 1846 yılında Tophane-i Amire Müşiri Fethi Ahmet Paşa'nın taşınabilir kültür değeri olan eski eserleri o dönemde silah deposu olarak kullanılan Aya İrini Kilisesi'nde toplamaya başlaması ile birlikte ilk müze oluşumu ve taşınabilir eski eserleri toplama ve saklama olan bir koruma anlayışı ortaya çıkmıştır.

Eski eserlerin korunması ile ilgili ilk yasal önleme, 9 Ağustos 1858 tarihinde çıkarılan Ceza Kanununun 133. maddesinde rastlanır. Bu maddeye göre kutsal ve anıtsal yapıları tahrip edenlere para ve hapis cezası öngörülmektedir. 28 Zilhicce 1274/9.VIII.1858 tarihli Ceza Kanunnamesi 133. cü Maddesinde Hayrat-ı şerife ve tezyinat-ı beldeden olan ebniye ve asar-ı mevzuayı hedm ve tahrib ve yahud bazı mahallerini kırıp rahnedar edenleri cezalandırmıştır. Bu hüküm sadece kutsal ve anıtsal yapılara girişilecek tecavüzleri cezalandırmaktadır. Buna rağmen, 1869 yılına kadar Osmanlı mevzuatına Eski Eser Hukuku ile doğrudan doğruya ilgili olarak giren tek hüküm bu madde olmaktadır (Mumcu, 1969).

Eski Eserler hukukunun temelini oluşturan ilk yasa 13 Şubat 1869 tarihli Birinci Asar-i Atika Nizamnamesidir. Yalnız kazılar yoluyla bulunan eski eserler için geçerli olan 7 maddelik bu nizamname yabancılar tarafından yapılan kazıları izne bağlamak, sınırlamak, buluntuların yurtdışına kaçırılmasını engellemek üzere hazırlanmıştır.

5. Madde hükmüne göre antika aramak için verilecek izin yalnız yeraltında bulunan eşyayı çıkarmak için geçerlidir. Yoksa arazinin üstünde bulunan eserlerden ve onların müştemilatından olan şeylerden bir şey kopartmak, almak kesin olarak yasaklanmıştır.

Nizamname yalnız kazılar yoluyla bulunacak eski eserler için geçerlidir. Bulunan eski eserler özel kişilerin mülkiyetinde kalmaktadır. Devletin yalnız şufa hakkı vardır. Eski eserlerin ihracı yasaktır, ancak sikkeler bundan istisna edilmiştir. Taşınmaz eski eserlerden 5. Maddedeki yetersiz hükümden başka hiçbir bahis

yoktur. Taşınır ya da taşınmaz olsun, eski eserlerin tümünü kapsayan bir hukuki rejim kurulmamış, koruma tedbirleri öngörülmemiştir. Buna rağmen sözü geçen Nizamname, o zamana kadar yürürlükte olan fıkıh hükümlerinin mahzurlarını bir dereceye kadar hafifletmekte ve Eski Eser Hukuku'nun kuruluşu için bir başlangıç olabilmektedir (Mumcu, 1969).

İlk nizamnamenin yetersizliği anlaşılınca 7 Nisan 1874 tarihinde ikinci nizamname yürürlüğe girmiştir. İkinci nizamname eski dönemlerden kalan her insan eserini eski eser olarak tanımlayan ve taşınır eski eserler kadar mükemmel yapılarında devletçe korunması gereğini benimseyen daha geniş kapsamlıdır.

Otuz altı maddeden oluşan Nizamname ilk iki maddesinde eski eserin tanımını yapıyor. Eski devirlerden kalmış ve insan eliyle yapılmış her tür eşya asar-ı atikadandır. Eski eserler, arkeoloji bakımından garip bir ayrıma tabi tutulmuştur: Meskukat ve diğer eşyalar. Diğer eşyaların içine taşınır ve taşınmaz mallar da girmektedir. 3-6. maddeler esas ilkeleri tespit ediyor: Esas, gayri mekşuf (keşfedilmeyen) asar-ı atika nerde bulunursa bulunsun devlete aittir prensibidir.

Nizamname taşınmaz eski eserlerle sadece bir maddesinde ilgilenmektedir. 6. maddeye göre Asar-ı sabiteden sahipli yerlerde bulunan ve mükemmel olan bazı maabid ve ebniye-i sairenin muhafazası için hükümetten mahalline icabına göre memur dahi tayin olunacaktır. Bu hüküm yetersizdir. Her şeyden önce mükemmel olmak ölçüsünü tayin zordur. Bundan kasıt herhalde tarihi değeri olan demektir. Ancak Maddede bu konuda açıklık yoktur ve mükemmel olan binaların nasıl tespit edileceği de bilinmemektedir. Ayrıca 3. Maddeye göre Devlete ait olması gerekli bu yapıların yalnız memur yollanılarak korunması ne derece amaca uygundur? Kamulaştırmadan da söz edilmemektedir. Bu Madde hükmü her bakımdan eleştirilse de, taşınmaz eski eserlerin korunması gereğinin Devletçe kabul edildiğini ilk defa göstermesi bakımından bir aşamadır.

Nizamname son hükümlerinde, Ceza Kanununun 133. Maddesinin yürürlükte olduğunu (M. 35), Nizamnameye göre toplanacak bütün para cezaları, harç resim v.s. gibi paraların Müze Sandığına ait olacağını (M. 36) hükme bağlıyor. Bu Nizamname hükümleri pek çok yönden eleştirilebilir. Her şeyden önce eski eserin bilimsel bir tanımı yapılmamıştır. Eski eserlerin tanımı net değildir. Mülkiyet konusundaki prensip yetersizdir. Gerçekten, gayri mekşuf eski eserlerin Devlete ait

olmalarının nasıl sağlanacağı hakkında bir hüküm yoktur. Nizamnamede eski eserlerin korunmasıyla ilgili çok yetersiz hükümler, maliklerin tasarruf haklarının belirtilmemesi, belli başlı eksikliklerdendir. Ancak bu düzenleme her şeye rağmen gene de ilk Nizamname karşısında, önemli gelişmedir (Mumcu, 1969).

Sanayi Nefise Mektebinin kurucusu olan Osman Hamdi Bey 1881 yılında müze müdürlüğüne atanmış ve eski eserlerin korunması ve onarımı ile de ilgilenmiştir. Bunun sonucunda eski eserlerin korunmasındaki sakıncaları görmüş ve 9 Şubat 1884'te üçüncü Asar-i Atika Nizamnamesinin düzenlenmesini sağlamıştır. Bugünkü Türk Eski Eser Hukuku'nun kurucusu Osman Hamdi Bey'dir ve İstanbul Arkeoloji Müzesini mütevazı bir durumdan alıp, dünyanın en önemli müzelerinden birisi haline getiren, Modern Türk Müzeciliğini de kuran kişidir. Bu Nizamname ile Türk Eski Eser Hukuku'nun, bugüne kadar süren ana temeli atılmıştır.

Üçüncü Nizamname ile her eski eserin devlet malı olduğu ilkesi kabul edilmiştir. Diğer nizamnamede sadece taşınır eski eserler ve özellikle Yunan ve Roma kalıntılarını kapsayan eski eser tanımı; mabed, saray, tiyatro, kale, köprü, su kemeri köprü, türbe, sanat değeri olan yapı, heykel ve sütun gibi mimarlık eserlerini içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bu nizamname eski eserlerin bulunduğu arazinin sahiplerinin hak ve yetkilerini kısıtlamış ve eski esere zarar verilmesini yasaklamıştır. Böylelikle koruma anlayışında taşınır eserlerin müzelerde saklanmasından sonra ilk defa mimari eserlerin de yerinde korunması ve yıkılmaması ilkelerinin benimsenmesi açısından önem arz etmektedir.

23 Nisan 1906'da dördüncü Asar-i Atika Nizamnamesi düzenlenmemiş ve bu nizamname 25 Nisan 1973 tarihinde çıkacak olan Eski Eserler Kanunu çıkıncaya kadar maddeleri güncellenerek yürürlükte kalmıştır. Dördüncü nizamnamede her türlü arazideki her türlü taşınır ve taşınmaz eski eserlerin devlet malı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Türk İslam sanatı, görsel sanatlar, taşınır ve taşınmaz eski eserlerini de nizamname kapsamına almıştır. Ülke sınırları içinde eskiden yaşamış uygarlıkların, güzel sanatlara, bilime, edebiyata, dine ve diğer sanatlara özgü her türlü kalıntılarını eski eser olarak tanımlaması bakımından önemli bir gelişmedir.

Dördüncü nizamname ile taşınmaz eski eserler kapsamı genişletilmiş, harabe durumdaki duvar ve temellerden yapı kalıntılarına kadar tarihsel özellik gösteren ev, cami, medrese, kilise, sinagog, sur, tiyatro, anfik tiyatro, köprü, stad, hipodrom,

hamam, rıhtım, kuyu, sarnıç, soşe ve suyolu, höyük, mezar odaları... gibi yapılar korunması gerekli eski eser sayılmıştır. Konunun uzmanları tarafından gününün dünya örneklerine göre koruma konusunda oldukça ileri anlayışa sahip olduğu öne sürülen dördüncü nizamnamenin yürürlükte kaldığı dönem içinde en az kullanılan yasa olduğu belirtilmektedir (Zeren, 1991).

28 Şubat 1912 tarihinde yürürlüğe giren Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi ile belediyelere kaleler, burçlar ve surlar gibi kullanılmayan yapılarının işleme, kitabe gibi kısımlarını belgelemek koşulu ile yıkma hakkı verilmiştir. Böylelikle korumadan çok yıkama neden olmuştur. Bu nizamnameye 31 Ocak 1915 tarihinde yapılan ek madde ile yıkılan anıtların arsaları belediye ve vilayetlere bırakılması öngörülmüştür. 1936 yılına kadar yürürlükte kalan bu nizamname pek çok kullanılmayan anıtın, belediyelere kar amaçlı yıkımlarına neden olmuştur. Bu yıllarda eski eserlerin bilimsel araştırmalarını yapmak, fotoğraflamak ve arşivlemek üzere 17 Mayıs 1917 tarihinde Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni Dairesi İstanbul'da kurulmuştur. Kuruluşun çalışmaları, belgeleme açısından önem taşımaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde koruma konusunda yapılan çalışmalar, ülkenin savaşlar ve ekonomik zorluklar nedeniyle öncelik bulamamıştır. Birkaç aydın arasında gerçekleşen koruma çabaları yurt genelinde yaygınlaşamamıştır. Çıkarılan nizamnameler ile eski eserlerin yıkımı ve yurt dışına kaçırılması önlenememiştir.

2.4.2. Cumhuriyet Döneminde Koruma Anlayışı

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kuruluş yıllarında çağdaşlaşma ve batılılaşma hareketleri eski eser koruma anlayışını da etkilemiştir. Yaşantıda geleneklerde yenileşme çabaları, fiziksel çevrenin kültürel sürekliliğini sağlamak yerine modernleşme, batıya benzetme düşüncesi doğmuş olup, geleneklerin, kullanışlarının ve yönetim şeklinin değişmesi sonucunda pek çok eski yapı işlevsiz kalmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, Ulusal Kültüre ve Ulusal Kültür eserlerinin araştırılmasına ve korunmasına, Kurtuluş Savaşının ilk günlerinden beri önem vermiş, Yeni Türk

Devletin İlk Büyük Millet Meclisi Hükümeti programında milli eski eserlerimizi bir an önce derleyerek korumayı amaçları arasında saymış Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir Türk Asar-i Atıka Müdürlüğü kurulmasını önermiştir. 5 Kasım 1922 tarihinde Müzeler ve Asar-i Atıka Hakkında Talimat adı altında yayınlanan genelge ile arkeoloji ve etnoloji ile ilgili eserlerin hızla derlenmesi, müzelerde toplanması, bilimsel değerlendirmelerin yapılması istenmiştir. 14 Ağustos 1923 tarihinde kurulan Büyük Millet Meclisi Hükümeti programında da Hars⁴ Müdüriyeti kurularak milli eski eserlerin toplanması ve gerekli görülen yerlerde Milli Müzeler açılması öngörülmüştür. 1 Nisan 1924 tarihinde bir Bakanlar Kurulu kararı ile Topkapı Sarayı Müze haline getirilmiştir (Zeren, 1991).

Koruma anlayışı müzecilik şeklinde gelişmeye başlamıştır. 14 Nisan 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediyeler Kanununa yerel müzelerin gelişmesini desteklemek amacı ile belediyeleri halk müzeleri kurmakla görevlendiren bir madde konulmuştur.⁵

Cumhuriyetin ilanıyla işlevsiz kalan yapılar çeşitli devlet kuruluşları arasında paylaştırılmıştır. Fakat bu kurumlar kendilerine emanet edilen tarihi değeri olan bu yapıları koruyarak kullanma yerine kendi amaçları doğrultusunda yıkarak, eklentiler yaparak, bozarak kullanmışlar, gelecek kuşaklara sağlam ve özgün bir şekilde aktarmak gereğini duymamışlardır (Zeren, 1991).

4 Nisan 1926 tarihli ve 743 sayılı Medeni Kanun'da eski eserlerin korunmasından 696 ve 697. maddelerde bahsedilmiştir⁶. Fakat bu maddelerde sadece define ve

⁴ Hars: *is. esk.* 1. Tarla sürme. 2. Kültür. (Büyük Türkçe Sözlük, 2009)

⁵ 14 Nisan 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediyeler Kanunu 2. bölüm Belediyenin vazifeleri Madde 15 – Belediyelerin kanunlar ve nizamnamelerle muayyen hukuku, buna mukabil beldenin ve belde halkının sıhhat, selamet ve refahını temin, intizamını halelden vikaye maksadiyle yapacağı vazifeleri vardır.

Bu vazifeler aşağıda yazılanlarla, ayrıca kanun ve nizamname ve talimatnamelerle muayyen hususlardır :

Fıkra 59 : Belediye tiyatrosu, sineması, belediye oteli ve gazinosu, halk müzeleri ve hayvanat ve nebatat bahçeleri yapmak ve idame etmek ve yaptırıp işletmek;

⁶ 4 Nisan 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi

Define:

Madde 696 - Keşiflerinden çok zaman evvel gömülmüş veya saklanmış olduğu ve artık maliki bulunmadığı muhakkak görülen kıymetli şeyler define addolunur.

Define, içine gömüldüğü veya saklandığı gayrimenkul veya menkulün sahibinin mülkü olur.

İlmi bir kıymeti haiz olan eşyaya mütaallik hükümler mahfuzdur.

Defineyi keşfeden kıymetinin yarısını tecavüz etmemek üzere hakkaniyete muvafık bir ikramiye talep edebilir.

Fenni bir kıymeti haiz eşya:

Madde 697 - Kimsenin mülkü olmayıp ta mühim ve ilmi kıymeti haiz bulunan tabii eşyayı nadire ile antikalar hazinenin mülkü olur. Gayrimenkulünde bu gibi eşya bulunan kimseler düşer olacakları zarar ve ziyanın tamamıyla tazmini mukabilinde lazım gelen hafriyat için müsaade itasına mecburdur.

bilimsel değeri olan eşyaların tanımı yapılmıştır. Definenin bulunduğu yerin sahibine, sahipsiz bilimsel değeri olan eşyaların ise hazineye ait olduğu hükmü getirilmiştir. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu da dini, askeri yapılara anıt ve mezarlıklara zarar verenlere madde 516/3 ve ibadethanelerde veya mezarlıklarda bulunan eski eserleri bozan ve kirletenlere madde 177 /1 de para ve hapis cezası öngörmüştür.⁷

1930'lerden sonra Atatürk pek çok taşınır eski eserin müzelerde korunduğunu, ancak mimarlık değerlerinin yeterince önemsenmediğini ve değerlendirilmediğini görerek bu eserlere de eğilmek gereğini duymuş, böylece eski eser koruma anlayışı yeni bir döneme girmiştir. 1930 yılında yürürlüğe giren Belediyeler Kanununun 115. maddesi⁸ ile eski eser sayılan yapıların korunması için belediyelere yetki verilmiş, 1931 yılında İcra Vekilleri Heyeti kararı ile eski yapıların korunması konusunda

Keşfeden kimse ve keşfedilen şey define ise bulunduğu yerin sahibi o şeyin kıymetini tecavüz etmemek üzere münasip bir ikramiye isteyebilirler.

⁷ 765 Sayılı TÜRK CEZA KANUNU

Madde 516: Bir kimse her ne şekilde olursa olsun diğer bir kimsenin taşınır veya taşınmaz malını yıkar veya yok eder veya bozar ya da bunlara zarar verirse zarar görenin şikayeti üzerine bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin liradan üçbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

516/3: Kamuya ait veya kamu hizmetine veya bir din ve mezhebin ibadetine ayrılmış yapılara veya bunların eklentilerine veya taşınır nitelikteki eşya veya parçalarına ya da askeri yapılar, depolar, tersaneler, fabrikalar, gemiler ya da anıtlar veya heykeller veya eski yapıtlar veya mezarlık ve eklentileri,

Madde 177: Her kim ibadethanelerde, bunların müstemilatında veya külliyelerinde mevcut tezyinat, demirbaş ve mütemmim cüzleri veya benzeri eserleri yahut kabristanlardaki mahkukatı bozar, mezarları tahrip ederse bir yıldan üç yıla kadar hapis ve onbin liradan ellibin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Bunlardan birini her ne suretle, olursa olsun kirletenler üç aydan bir yıla kadar hapis ve beşbin liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

⁸ Kapalı çarşı ve bedesten gibi müşterek ve mürtabit emlakın tamiri

Madde 115: Kapalı çarşı, bedesten, arasta, pasaj, cesim han ve emsali gibi örtüleri ve duvarlar ve çevreleri veya işletmeye muktazi su mecraları veya aksamı sairelerini müşterek ve mürtabit olup her parçası veya odası veya her gözü veya tahtani veya fevkani tarafları başka başka mutasarrıfları uhdelinde bulunan ve bedii ve mimari kıymeti veya beldenin iktisat veya istihsal hayatınca ehemmiyeti mahsusa olan saraçhane, tabakhane, imalathane ve sanathane gibi emlaki müctemia ve mürtabitayı havi vakıf olsun mülk olsun her nevi büyük binaların çatı, örtü, kubbe, kemer sayvan, sütun, cümle kapıları, methal ve mahreçleri, geçitleri, su hazineleri ve çeşmeleri ve su yollar, dahili mecraları ve sokak kaldırımları ile emsali müşterek tesisat aksamının inşa,tanzim,tamir ve termimi için ashabına tebligat icra edildikten sonra yapılmadığı takdirde bunların ifası belediyelere ait ve müterettiptir.

İnşaat ve ameliyatı lazıme kablelicra salahiyettar merciin kararına iktiran ve karar kespi katiyet eyledikte musaddak evrakı keşfiyede gösterilen ameliyat masarifi belediye meclisince tertip ve 70 inci maddeye tevfiikan tasdik edilecek tarife mucibince her mülk için tesbit edilen iştirak hisseleri her mülkün sırasıyla mutasarrıfından veya bedeli icardan deyni nisbetinde müstecirinden meclişçe tensip edilecek taksitler rapten ve Tahsili Emval Kanununa tevfiikan belediye vergi ve resimleri gibi istifa olunur.

Müstecirlerin mutasarrıflara rucu hakkı ahkamı umumiyyeye tabidir. Bu kabil emlaki müctemia ve mürtabitadan kabili tamir ve ıslah olmayacak derecede harap veya kısmen veyahut tamamen münhedim olup mutasarrıf veya hissedarları tarafından münferiden veya müştereken tamir ve ıslahı cihetine gidilmeyerek olduğu gibi bırakılmış olanlar belediyece usulen bilistimlak yerlerinde kasaba veya şehirleri tezyin edecek müesseseler ve akarlar vücude getirilir.

çalışmalar yapmak üzere bir komisyon kurulmuştur. Kurulan komisyon yaptığı çalışmalar ile Cumhuriyetin ilk yıllarından beri çeşitli kamu kuruluşlarının kullanımına verilen eski yapıların gereğince korunamadığını saptamış; belediyelerin imar eylemleri sonucu pek çok eski eserin yıkıma uğradığını ortaya koymuş, en kısa sürede önlem almak üzere bir Abideleri Muhafaza Heyeti kurulmasını önermiştir. Komisyon önerisi üzerine dönemin Kültür Bakanlığı, müzelere bağlı olmak üzere bir arkeolog, iki mimar, bir fotoğrafçı, bir tasnifçi, bir yazı işleri müdüründen oluşan uzmanlar kurulu kurmuş, bu kurul 1933-1935 yılları arasında çalışmalarını 3500 eski eseri saptamış, belgelemiş ve onarımlarını raporlamıştır. 5 Haziran 1935 tarihli ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile vakıflar yeniden düzenlemiş ve vakıf eserlerinin daha iyi korunması sağlanmaya çalışılmıştır (Zeren, 1991).

Türk Tarih ve Medeniyetini bilimsel olarak araştırmak için 12 Nisan 1931 yılında Atatürk tarafından Türk tarihinin kaynaklarını araştırmak üzere görevlendirilen Türk Tarih Kurumu kurulmuştur. Kurum Türk Tarihini araştırmanın yanında koruma bilincini yaymak için de çalışmalarda bulunmuştur. Türk Devletinin kültürel kökenlerini araştırmak üzere 1933 Ahlatlıbel, Ankara'da Roma Hamamı, 1935 Alacahöyük, Alishar, Boğazköy kazılarını gerçekleştirmiştir.

1932 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nde Tarihi ve mimari eserler ile ilgili bilgi birikimini sağlamak üzere yapılan Milli Mimari Semineri'nde mimari eser koruma konusunda ilk bilinçli ve bilimsel yaklaşımlar ortaya konulmuş, tartışmalar yapılmıştır.

Tek yapı ölçeğinde anıt niteliğindeki tarihi yapıların, tek başlarına korunması düşüncesinin yaygın olduğu 1930'lu yıllarda tarihi yapıların imar planı yapım sürecinde korunmasına özen gösterilmiştir. Bu koruma düşüncesi kapsamında 10 Haziran 1933 tarihinde yürürlüğe giren 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununda Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından saptanan anıtsal nitelikli eski eserlerin her yönünden 10 metre bırakılarak korunması öngörülmüştür. İmar planlarında tarihi yapıların korunma bilincinin yaygınlaşması ile kent planlama ilkelerinde tarihi ve doğal değerlere saygılı olma düşüncesi önem kazanmıştır.

Köyden kente göçün artması ve buna bağlı olarak hızlı kentleşme ile birlikte eski eserlerin korunmasını denetlemek ve ilgili anlaşmazlıkları çözümlmek amacıyla; 2

Temmuz 1951 tarih ve 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkilî ve Vazifelerine Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla; eski eserlerin korunması, bakımı, onarım, restorasyon işlerinde uyulacak ilkeler ve programları saptamak, saptadığı ilke ve programların uygulanmasını izlemek ve denetlemek, eski eserler ile ilgili olarak kurula sunulacak ve özel araştırmalar ile kurul üyeleri tarafından bilgi edinilecek her türlü konu ve uyuşmazlık üzerinde bilimsel görüş bildirmekle yükümlü Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuştur. 10 Mayıs 1952 tarihinde kurulun kuruluş ve görevlerini, çalışma şeklini açıklayan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Talimatnamesi çıkarılmış bu talimatname 1959, 1962 ve 1974 yıllarında düzenlemeler geçirmiştir.

Koruma konusunda önemli bir gelişme ise 1961 anayasasının 50. maddesinin⁹ Devleti, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtları korumakla yükümlü tutmasıdır. Anayasa'da yer alan bu görevlendirme koruma anlayışı kapsamında önemli bir aşamadır.

60'lı yıllarda Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu uluslararası gelişmeleri takip ederek 1964 yılında Venedik'te toplanan Eski Eserler ile İlgili Uzman ve Teknisyenlerin Uluslararası II. Kongresinde alınan kararları içeren Venedik Tüzüğü'nü benimsemiştir. Benimsenen Venedik Tüzüğü¹⁰ ile birlikte tarihsel anıt kavramı, tek başına bir mimari eserle birlikte özellik taşıyan bir uygarlığın, belirli bir gelişmenin veya tarihsel bir olayın tanıklığını yapan kırsal veya kentsel sitleri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Tüzükte korumanın kalıcı ve sürekli olması gerekliliği belirtilmiştir.

Venedik tüzüğünün uluslararası düzeyde benimsenmesinden sonra UNESCO tarafından; tarihi anıtlar ve sitlerin korunması, muhafaza edilmesi ve

⁹ MADDE 50: Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddî imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar.

¹⁰ Venedik Tüzüğü (Mayıs 1964)

Madde 1: Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Madde 4: Kültür varlığının korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.

değerlendirilmesine yönelik teoriler, yöntemler, teknikler ile ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmek amacıyla Uluslararası ve hükümetler dışı bir organizasyon olan ICOMOS; (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi – International Council on Monuments and Sites) 1965 yılında Varşova’da kurulmuştur. Türkiye bu örgüte üye olarak kültürel varlıklarına ilişkin araştırma ve belgeleme çalışmalarına katılmıştır.

Türkiye’nin uluslararası gelişmeleri takip etme sürecinde 70’li yıllara gelindiğinde koruma ile ilgili yasal çerçeveyi oluşturan 1906 tarihli dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesinin yetersiz kalması sonucunda yerine 6 Mayıs 1973 tarih ve 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla birlikte anıtsal mimari değerden sonra yapı gruplarını (külliye) ve doğanın veya doğa ile insanların ortaklaşa eseri olan topografik bölgeleri (sit) de koruma kapsamına alınmıştır.

Eski Eserler Kanunu ile sit alanları tarihi, arkeolojik (ören yeri), doğal sit alanları olarak sınıflandırılmıştır. Ancak kent sit alanı tanımına yer verilmemiştir. Bu kanun 4. Asar-ı Atika Nizamnamesinde olduğu gibi bütün taşınır ve taşınmaz eski eserleri devlet malı saymıştır. Kanunda eski eserlerin bulunduğu çevrelerin imar planlarının yapımı sırasında Milli Eğitim Bakanlığı’nın görüşünün alınması ve ilgili bakanlıkça onayı sırasında bu görüşün değerlendirilmesi kaydı konmuş, planı yapılmış yerlerde de gerekli görüldüğü takdirde Milli Eğitim Bakanlığı’na GEEAYK’un görüşü doğrultusunda planda değişiklik önerisinde bulunma yetkisi verilmiştir. Eski Eserler Kanunu, tarihi ve doğal değerleri korumada yeni kavramlar getirmiş olmasına karşın imar kanunu ve yönetmelikleri ile ilişki kurulamamış, gerekli yönetmelik ve tüzüklerle desteklenmemiş ve koruma sorunlarına beklenen çözümü sağlayamamıştır. Bu yıllarda da korunacak mimari değerler önemli bir tarihi niteliğe veya işleme süslemeleri ile sanat değerine sahip anıtsal yapılarla sınırlı kalmış, koruma ile doğrudan ilgili kuruluşlara yetki ve sorumluluk verilmiş olmasına karşın aralarında gereken ve istenen eşgüdüm sağlanamadığından yetki kargaşası doğmuştur (Zeren, 1991).

Kanunun yürürlüğe girmesini takip eden yıllarda GEEAYK 13 Şubat 1976 tarih ve 8891 sayılı kararı ile özellikle yerleşik alanların korunmasında tartışmalara yol açan kentsel sit ifadesinin yasada belirtilen sit tanımı içinde yorumlanmasını kabul etmiş ve kentsel siti yaşanan kentlerin belli bir devirde belli bir kesiminde homojen olarak sosyal, ekonomik, kültürel durumu yansıtan özellikler veya tarihi, bilimsel,

artistik, arkeolojik, etnografik, edebi, efsanevi önemi bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken yerler olarak tanımlamıştır (Zeren, 1991).

1980'lere gelindiğinde taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda yeni bir yasal ve yönetsel çerçeve oluşturmak için 21 Temmuz 1983 tarihinde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte 1710 sayılı eski Eserler Kanunu ve 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Kuruluş Kanunu iptal edilmiştir. Bu kanun çerçevesinde koruma konusunda yeni bir yasal ve yönetsel çerçeve oluşturularak ilgili kuruluşların görevleri, yetki ve sorumlulukları belirlenmiştir.

2863 sayılı kanun ile birlikte; 'bütün kültür ve tabiat varlıklarının devlet malı niteliğinde olduğu' kanunda kabul edilerek; Kültür varlıkları, tabiat varlıkları, sit ve koruma kavramı yeniden tanımlanmıştır.¹¹

Bu kanunla birlikte korunması gerekli taşınmaz ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere Kültür ve Turizm bakanlığına bağlı, merkezi Ankara'da olan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile bakanlık tarafından belirlenecek bölgelerde Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları kurulması öngörülmüştür.

2863 sayılı kanunun koruma açısından getirdiği en önemli yasal düzenleme; kentsel sit ve koruma amaçlı imar planı kavramlarını yasallaştırmasıdır.¹²

2.5. Soylulaştırma

¹¹ (1) "Kültür varlıkları"; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

(2) "Tabiat varlıkları"; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.

(3) "Sit"; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.

(4) "Koruma"; ve "Korunma"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.

¹²Sit geçiş dönemi - koruma amaçlı imar planı - kısmi plan değişikliği:

Madde 17: Bir alanın koruma kurulunca sit olarak ilanı, bu alandaki imar planı uygulanmasını durdurur. Koruma amaçlı imar planı yapılmaya kadar, koruma kurulu tarafından bir ay içinde geçiş dönemi yapı şartları belirlenir. İlgili valilikler ve belediyeler anılan koruma amaçlı imar planını en geç bir yıl için- de koruma kuruluna değerlendirmek üzere vermek zorundadırlar.

Günümüzde dünya genelinde meydana gelen ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimler, kaçınılmaz olarak kent mekanlarına yansımaktadır. Kentler günümüzde küresel ekonomilerde yeni bir rol üstlenmekte, sanayi merkezi olma yerine bilgilendirme hizmetleri, sanat ve eğlence merkezleri olmaktadır. Soylulaştırma süreci ise bu değişimler sonucunda gerçekleşmektedir (Ergün, 2006).

Soylulaştırma genel ifade ile kentsel gelişim sürecinde, sürece uyum sağlamayarak gerilemiş ve kullanım rantı düşük hale gelmiş eski kent içi alanlardaki yeni bir sosyal ve fizik mekansal ayrışmayı ifade eder. Yeni sosyal sınıfın bu alanı tercih etmesi ve mülkiyetin değerlendirilmesi, bu alanda yaşayan düşük gelir grubu sınıfın yaşadıkları alanları terk etmesi ile sonuçlanmaktadır. Sonuç olarak kentsel yeniden yapılanma, yeni yatırım olanaklarının artıları ve eksileri ile meydana getirdiği dönüşümdür

Özden (2001) soylulaştırmayı; “Sosyo-kültürel açıdan bozulmuş, çöküntüye uğramış, dolayısıyla fiziksel çevresi de bozulmuş alanlarda, özellikle de tarihi kent parçalarında sosyal yapının ıslah edilmesi şeklinde açıklanabilir.” şeklinde tanımlamaktadır.

1980’ler dünyada kentsel dönüşüm açısından önemli bir başlangıçtır. Dönüşüm sürecinin başlamasıyla birlikte kentlerde ekonomik, sosyo-kültürel, mekansal ve politik değişimleri meydana getirirken, kentlerin gelişim ve dönüşüm kabiliyetlerinde farklılaşma başlamıştır (Uzun, 2006).

Sürecin başında alanda yaşayanların, yeni gelen üst sınıf komşularının varlığıyla yaşam alanlarına olan aidiyet duyguları güçlenmektedir. Sürecin ilerleyen aşamalarında yaşadıkları semtlerin üst gelir gruplarının tercih ettiği yerler haline gelmesi nedeniyle emlak yatırımcılarının ilgisini çekmekte ve çoğunlukla spekülasyon bir biçimde bu semtlerdeki emlak fiyatları artmaktadır. Bu aşamadan sonra mahallenin dokusunda yaşanan ciddi değişimler sonucunda, genellikle kiracılardan oluşan eski sakinler gönülsüz de olsa yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalmaktadırlar.

Fizik mekandaki dönüşüm, mekandaki estetik özellikleri ön plana çıkarmaktadır. Bu süreç yeni yerel hizmetlerin oluşumuna neden olmaktadır. Yeni hizmet sunumlarının meydana gelmesi ve hizmetlerin çeşitlenmesi ile alandaki farklı sosyal sınıfların ihtiyaçlarına cevap verilmektedir.

Fizik mekandaki mülkiyet değerlerinin ekonomik olarak yeniden düzenlenmesi inşaat sektörü için yeni ticari fırsatlar meydana getirmektedir. Bu ticari fırsat sistemini yerel mülkiyetteki özel sahiplik belirlemektedir.

Birçok dinamiğin etkisinde gerçekleşen ve sonuçları itibariyle oldukça tartışmalı bir gelişme olan soylulaştırmayı, Warde ve Savage birbirleriyle uyumlu dört süreçte şöyle açıklamaktadırlar (Şen, 2006).

1. Yeniden yerleşim ve bu yerleşimlerdeki yoğunlaşma gibi nedenler yerleşik bir grubun daha yüksek bir toplumsal statüdeki başka grup tarafından yerinden edilmesine yol açar.
2. Yapılı çevredeki dönüşüm, mekandaki belirli estetik özellikleri ön plana çıkarmaktadır. Bu süreç yeni yerel hizmetlerin oluşumunu da gündeme getirmektedir.
3. Soylulaştırma kültür, yaşam biçimi veya en azından tüketici tercihleri ve sınıf ilişkileri gibi ayrımlarla bölünmüş olan kişileri bir araya getiren oluşumdur.
4. Mülkiyet değerlerinin ekonomik olarak yeniden düzenlenmesi yapı endüstrisi için ticari fırsatlar yaratır. Yerel mülkiyetteki özel sahiplik ise bu sistemin kapsamını belirler.

Yukarıdaki süreçte tanımlanan mülkiyet değerlerinin artması, yapılı çevre ve kentsel yaşamdaki iyileşmeler sürecin önemli parçalarıdır. Süreçte belirtilen aşamalar aynı anda başlayabilmekte, kimi zaman da farklı aşamalarda gerçekleşebilmektedir.

Aşamalar arasındaki geçişler ekonomik yapı, mülkiyet yapısı, yasal sınırlamalar, yerel yönetimlerin tutumları, vb... etkileşimli bir konuya bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu etkileşimli konulara bağlı olarak hızlı veya yavaş olarak aşamalar gerçekleşmektedir. Soylulaştırmanın gerçekleştiği kentsel alanlarda toplumsal ilişkiler; sınıfsal, kültürel ve mekansal ayrışmalar biçiminde yeniden oluşmaya başlamaktadır. Kent merkezlerindeki çalışma alanları hizmet sektörünün ofis alanları amaçlı yenilerek, ulusal ve uluslararası sermaye için karlı yatırım alanları haline gelmektedir.

Her kentsel dönüşüm deneyimi için soylulaştırma ve soylulaştırma aşamalarının genellenmesi doğru değildir. Fakat özellikle eski kent dokularında gerçekleştirilen deneyimlerde eski konutların sahiplerinin şu veya bu şekilde bu alanlarda

yaşayamadıkları bir gerçektir. Diğer yandan konutların yeni mülk sahiplerinin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yenilenerek değerleri artmaktadır.

Soylulaştırmanın gerçekleşebileceği alanı öngörebilmek için;

- Yaşayanların tüm mal sahibi kiracı olma yüzdesinde kiracıların oranının yüksek olması
- Ticaret hizmet alanı ve merkezi iş alanlarına yakınlık
- Kentin diğer bölgelerine ulaşım açısından kolay erişim olanağının yüksek olması
- Taşınmaz kültür varlığının çokluğu
- Konut değerlerinin düşük olması

gibi göstergelerin olması gerekmektedir.

Günümüzde geçmiş mimari özellikleri ile bir kültür mirası ve simgesi olan eski yapıların yenilenerek kullanılması prestij simgesi olarak algılanmaktadır. Prestij simgesi olan bu yapıların yeni sahipleri, aynı zamanda yeni bir kentli kültürel kimliğin temsilcileri olmaktadır. Bu kültürel kimliğin yaşam standartları soylulaştırmaya paralel olarak yüksek standartlarda oluşmaktadır. Gerçekleşen mekansal ve sosyal süreçler sonunda eski kent alanları yatırımcılar için karlı bir yatırım aracı, yüksek gelir seviyesindekiler için yeni prestij simgesi olarak görülmektedir.

Soylulaştırma mekansal gerilemeyi tersine çevirmede bir alternatif gelişme sağlamasına karşın, toplumsal gerilemeye yönelik herhangi bir öneri getirmemektedir. Bilakis, ekonomik ve sosyal açıdan gerilemiş bir kesimin yerinden uzaklaştırılmasına neden olmaktadır. Bu sonuç her durumda bir evsizlik sorununu yaratmasa da, mevcut toplumsal gerilemenin çözülmesi gereken bir sorun olarak gündeme gelmesini engelleyen manipülatif bir etki yapmaktadır (Şen, 2006).

Soylulaştırma sürecinde barınma amaçlı kullanılan konut işlevindeki yapılar, düşük gelirli kesimden yüksek gelirli kesime geçmektedir. Tarihi kentsel çevrenin sosyal dokusunu oluşturan kullanıcılar farklı sosyo-ekonomik statüdeki kullanıcılar ile yer değiştirmekte; bunun sonucunda kültürel yapıda değişikliğe uğramaktadır. Unutulmaması gerekli olan, burada tarihi kentsel çevreyi tamamlayan sosyal yapının tahrip olmasıdır.

Kentsel yenileme, yer seçimlerini şekillendirirken aynı zamanda sosyal yapıda da yenilemeyi beraberinde getirmektedir. Yatırımlar ve konut politikalarının kamu denetiminden uzaklaşması, bu değişimlerde etkili olmaktadır. Bu noktada kamunun elindeki araç olan kent planlamanın rolü sorgulanmalıdır (Karaman, 2006).

2.5.1. Soylulaştırma ve Konut Sorunu

Sanayileşmeye bağlı olarak ekonomik gelişmelere paralel olarak kentsel alanların büyük kısmı konut amaçlı kullanılmaktadır. Sanayileşmenin planlı veya plansız gelişmesi ile doğru orantılı olarak konut alanları gelişim göstermektedir. İş imkanı nedeniyle kentler büyük göç almakta, bunun sonucunda ülkemizdeki birçok bölgede, kentler kontrolsüz bir şekilde kentsel gelişim göstermektedir.

Kentsel araziler konut kullanımının yanında sanayi, ticaret hizmetleri işlevlerinin yer aldığı kullanımları da barındırmaktadır. Bu amaçlardaki kullanımlar, kullanım değeri ve değişim değerlerinin önemli olduğu serbest bir piyasa oluşturmaktadır.

Konut, içinde barınanlar için fiziksel bir mekan olması, mahremiyet; işyeri, alışveriş olanaklarına, sosyal hizmetlere, aile ve arkadaşlara ulaşılabilecek görelî konum; kirlilik kaynaklarına, kalabalığa, suç ve tehlike kaynaklarına vb. yakınlık; fiziksel, toplumsal ve simgesel (statü) özelliklere sahip olması ile kritik bir öneme sahiptir (Şen 2006).

İlk sanayi kentlerinin oluşumundan günümüze kadar konut sorunu sürekli olarak olmuş ve olacaktır. Konut ihtiyacı ve ihtiyaca yönelik konut üretim biçimleri, kentsel arazi kullanım bakımından olduğu kadar toplumsal sınıfların ihtiyaçlarına çözüm bulmak açısından da önem arz etmektedir. Bu kapsamda barınma sorunundan konut sorununa uzanan farklı amaç ve politikaların üretilmesi gereklidir. Konuya barınma sorunu olarak bakıldığında konut, serbest piyasa koşullarında arz talep ilişkisine göre bir maldan çok, barınma ihtiyacını karşılamaından dolayı kullanım değeri ile gündeme gelir. Barınma gereksinimi yurttaşlık hukuku kapsamında, devlet tarafından sağlanır. Ülkemizde anayasamızın 2. maddesinde

cumhuriyetin nitelikleri belirtilirken sosyal devlet ilkesi¹³ kapsamında, 5. maddesinde devletin temel amaç ve görevleri¹⁴ tanımlanırken ve 57. maddesinde konut hakkı¹⁵ kısımlarında devletin görevleri belirtilmiştir.

Anayasamızda barınma ile ilgili belirtilen hükümler anayasamızın 65. maddesinde devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları¹⁶ kapsamında görevlerini mali kaynakları ölçüsünde yerine getirir ifadesi, konuya eğilimde önceliğin o günkü güncel gündeme göre sıranın gelmesine neden olmaktadır. Unutulmaması gerekli olan barınma ihtiyacının insanın en temel ihtiyacı olduğudur.

Devlet kullanım ve değişim değerlerini yaratmada dolaylı ve dolaysız müdahaleler yapmaktadır. Doğrudan müdahalelerde sosyal konut üretmek gibi, kullanım değerine ulaşmak zorlaştığında siyasal süreçler tarafından ortaya konulmaktadır. Vergi kolaylıkları vb. uygulamalar dolaylı müdahalelerde daha yaygındır. Böylelikle değişim değeri desteklenir ve kar güvence altına alınarak sermaye yatırımlarında risk azaltılır.

Soylulaştırma, kent merkezinde yer alan fiziksel ve sosyal köhneme sürecinin yaşandığı konut alanlarının fiziksel yapısının rehabilitasyonu sonucunda, yerleşim genelinde, sosyal sınıfın ve mülkiyet değişiminin meydana gelmesidir (Ergün, 2006).

Kentsel gelişmenin konut sorununa neden olduğu söylenemez. Üretilen konut miktarının, niteliksel özellikleri ve toplum sınıflarındaki dağılımı hiyerarşik bir ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu ilişkide gelir düzeyi önemli belirleyici olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹³ MADDE 2. – Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

¹⁴ MADDE 5. – Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

¹⁵ MADDE 57. – Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

¹⁶ MADDE 65. – (Değişik: 3.10.2001-4709/22 md.) Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.

2.5.2. İstanbul'da Soylulaştırma Örnekleri

İstanbul'un kendine özgü dokusu ve küresel dünya ile olan bağlantıları sebebiyle değişimler çoğunlukla gözlenmekte ve kentin iç dinamikleri ile birlikte farklılaşmaktadır. Fiziksel, ekonomik ve sosyal değişimlerin yanında planlamada değişimler meydana gelmiştir. Artık büyümekte olan kentler yerine, içsel dönüşümler yaşayan kentler günümüzde problem alanı olarak önem kazanmıştır (Uzun, 2006).

Ülkemizde 20. yy sonuna kadar mahalle yenileştirilmesi devletin desteklediği, daha çok Tarihi Yarımada'da, tarihi binaları ve alanları koruma girişimine odaklanmıştır. Tarihi çekirdek dışında, diğer tarihi yerleşim alanlarında, gayrimenkul piyasasının yön verdiği soylulaştırma süreci 1980'lerden itibaren başlamıştır. Bununla birlikte, 1990'larda tercih edilen, ancak köhneme sürecine girmiş olan, 19. yy tarihi İstanbul mahallelerinin soylulaştırma yolu ile konut alanlarının iyileştirilmesi ivme kazanmaya başlamıştır. Aslında yüksek gelir grupları için inşa edilmiş olan bu semtler, 1940'lardan itibaren fonksiyonlarını değiştirerek düşük gelir sınıfının barındıkları alanlar haline gelmişlerdir (Kocabaş,2006).

Ortaköy, Cihangir, Galata, Fener Balat ve Kuzguncuk semtlerinde soylulaştırma görülmektedir. Bu semtlerin ortak özellikleri;

- Genel yapısı ile bu semtler eskiden gayri Müslim olan Ermeni, Rum ve Yahudilerin yaşadığı yerler olması
- Tarihi kent dokusu ve yapıları barındırmaları
- Konum itibari ile Haliç ve Boğaz manzaralı olmalarıdır.

Cihangir

1960'lardan 1990'lara değin, alt gelir düzeyinin tercih ettiği bir çöküntü alanı olan semtte 1990'ların ortalarında Beyoğlu'nun yeniden canlanması ile birlikte soylulaştırma süreci başlamıştır. Soylulaştırma ile birlikte konut fiyatlarında büyük bir artışın yanında, semt bireysel ve kurumsal yatırımcılar için çekici olmuştur. Bunun sonucunda yerinden etme ve orta sınıfın yerleşimi olan soylulaştırma aşamaları belirgin olarak yaşanmıştır. 1995 yılında Cihangir Güzelleştirme

Derneği'nin¹⁷ kurulması gibi girişimlerle alandaki yenileme çalışmaları bireyselden çıkıp örgütlü bir yapıya kavuşmuştur (Şen, 2006).

Cihangir semtindeki yapı stoğunun yeniliği, konumunun Beyoğlu'ndaki eğlence, kültür ve eğitim alanlarına yakınlığından dolayı; bu semt öğrenci, öğretmen, akademisyen ve sanatçılar tarafından tercih edilmektedir. Sonuç olarak konut rantlarının yükselmesi devam etmekte ve yerinden edilenler sınıflar sürekli olarak değişmektedir.

Ortaköy

1970'lerin ortalarında Ortaköy Meydanı tarihi kentsel sit alanı olarak tescillenmesi ile tarihsel varlığın korunmasının yasal adımı atılmıştır. Bundan sonra Ortaköy Meydanı ve çevresi Beşiktaş belediyesi tarafından 1989 yılında başlatılan projeler ile 1992'de yeniden düzenlenmiştir.

Meydanın çevresindeki tarihi binalar üst gelir grubu tarafından satın alınmıştır. Meydan çevresi eğlence ve günübirlik aktiviteler için lokanta, bar, sanat galerisi ve kahveler vb... çok canlı işlevler kazanmıştır. Bu işlevler nedeniyle taşıt trafiği artmış otopark sorunu meydana gelmiştir. Trafikteki yoğunluk sebebiyle sahil yolunda trafik özellikle tatil günleri büyük sorun olmakta ve diğer boğaz yerleşimlerine gidiş güçleşmektedir.

Meydanın çevresindeki tarihi konutları restore ederek yerleşen üst gelir grubu bir süre sonra alana getirilen eğlence mekanlarının artmasından ve otopark sorunundan

¹⁷CİHANGİR GÜZELLEŞTİRME DERNEĞİ TÜZÜĞÜ

Madde 2. Derneğin Amacı ve Bu Amacı Gerçekleştirmek için Dernekçe Sürdürülecek Çalışma Konuları ve Çalışma Biçimleri

Derneğin amacı, Cihangir'i güzelleştirmek, sosyal ve kültürel bakımdan, şehircilik ve imar yönünden en üst düzeye getirmektir. Dernek bu amaçla:

- a) Kültürel, sosyal ve sportif her türlü faaliyetlerde bulunur.
 - b) Geziler tertip eder.
 - c) Her türlü sergiler ve sanatsal yapıtlar organize eder.
 - d) Defileler, fuarlar ve her türlü gösteriler düzenler.
 - e) Tiyatro, temsil faaliyetlerinde bulunur. Sinema, tiyatro galeri gibi yerleri kiralar. Sair anlaşmalarla kullanır veya satın alır.
 - f) Konser, Balo, Yemek gibi toplantılar düzenler.
 - g) Kültürel ve sosyal açıdan gelişmeyi sağlamak amacıyla konferans, panel, açık oturum ve her türlü program düzenler.
 - h) Faaliyetleri organize için komite ve çalışma grupları kurar.
 - i) Basın ve yayın faaliyetlerinde bulunur, her türlü halkla ilişkiler ve kamu oyu yaratma organizasyonları yapar.
 - j) Beyoğlu ve İstanbul Büyükşehir Belediyesine gereken yardım ve işbirliğinde bulunur.
- (www.cihangir.org.tr.2009)

rahatsız olarak konutlarını terk etmişlerdir. Bugün bu konutların çoğu boş kalmış veya fonksiyon değiştirerek yeme içme ve eğlence mekanlarına dönüşmüşlerdir. Bunun sonucunda semt üst gelir grubunun neden olduğu soylulaştırmadan sonra ikinci kez ticari soylulaştırma gerçekleşmiştir.

Fener Balat

Tarihi yarımada'nın haliç kesiminde yer alan semt 1997 yılında UNESCO tarafından başlatılan yenileme projesi ile soylulaşma sürecine girmiştir. Projeye semtteki sivil toplum örgütlerinin katılması sonucunda Avrupa Birliği, Sivil Toplum Örgütlerinin Fonundan finansman desteği vereceğini açıklamıştır. Sanatçı ve gazetecilerden oluşan yeni yerleşimciler semtte yaşayanlar ile birlikte çevrenin düzenlenmesine çalışmaktadırlar.

Semt tarihi yapı stoğu açısından oldukça zengin olmakla birlikte mimari doku ve yapı kalitesi açısından köhneme sürecine girmiş bulunmaktadır. Köhneme sürecine girmesi sebebiyle yapıların bakım ve onarımları yüksek maliyetlidir.

Kuzguncuk

Kuzguncuk 20. yüzyılın başlarına değin Müslüman ve gayri Müslimlerin birlikte yaşadığı kozmopolit yapıya sahip boğaz köyü idi. Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet'in farklı dönemlerinde ülkeyi terk etmişler veya İstanbul'un farklı semtlerine taşınmışlardır. Ermeni nüfusun gidişinin yanı sıra özellikle Musevilerin İsrail'e göç etmesiyle semt neredeyse boşalmıştır. 1950'den sonra İstanbul'a başlayan aşırı göç hareketleri ile semte Karadenizliler yerleşmeye başlamıştır. Yerleşim çevresinde oluşan gecekondu alanları ile birleşmiştir (Şen, 2006).

2960 sayılı 18/11/1983 tarihli Boğaziçi Kanunu ile tarihi yapılar koruma altına alınmıştır. Soylulaştırma süreci semtte bireysel girişimlere bağlı bir yeniden yatırım süreci olarak gerçekleşmektedir. Altyapı yenilemeleri yerel yönetimin girişimleri ile yapılmaktadır. Yapılan yenileme yatırımları ekonomik değerden ziyade kültürel değer yaratması sebebiyle yapılmaktadır.

2.6. Bölüm Sonucu

Tarihi kentsel çevreyi meydana getiren kavramlar; yapı ölçeğinde taşınmaz kültür varlıkları, alan ölçeğinde tarihi çevre ve tanım olarak kentsel sit alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar birbirlerinin meydana gelmesinde iç içe geçen ilişkiler barındırmaktadır. Tarihi kentsel çevrelerin en önemli sorunları ise doğal ve yapay etmenlere bağlı olarak yıpranmasıdır.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasının en önemli nedenlerinden birisi kent kimliğini meydana getiren fiziksel ve sosyal değerleri içermesidir. Kültürümüzün oluşumunun meydana geldiği kentlerde, kent kimliklerinin korunması ve yaşatılması gerekmektedir. Bu koruma faaliyetleri, çeşitli koruma eylem türleri ile meydana gelmektedir. Tarihi kentsel çevrelerin kentsel bütünlük içerisinde değerlendirilmesi ve kentsel gelişimin sonucunda meydana gelebilecek olumsuzluklara karşı sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde önlemlerin alınması gereklidir. Tarihi kentsel çevrelerde yenileme eylemi daha ziyade fizik mekanın yenilenmesi ve sosyal dokunun unutulması ile meydana gelmektedir.

Tarihi kentsel çevrelerin tarihsel açıdan koruma sürecini incelediğimizde koruma ilk olarak 1958 yılında ceza kanununda karşımıza çıkmakta olup, ilerleyen yıllarda Asar-ı Atika, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkilî ve Vazifelerine Dair Kanun ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile şekillenen koruma süreci meydana gelmektedir. Bu süreç aynı zamanda korumanın yapı ölçeğinden alan ölçeğine, sosyal dokuyu da içine alan gelişim süreci ile paralellik göstermektedir.

Tarihi kentsel çevrelerin en büyük özellikleri, kentin merkezi çekirdeğinde veya yakınında yer almalarıdır. Bu alanlar köhneme sürecine girmeleri ve koruma için yapılan eylemler sonucunda, daha önceden burada yaşamayan üst gelir gruplarının tercih ettikleri alanlar konumuna gelmektedirler. Bunun sonucunda burada asıl yaşayanlar gitmekte ve yerlerine yeni sınıflar gelerek soylulaştırma meydana gelmektedir.

3. TARİHİ KENTSEL ÇEVRELERİN KORUNMASINDA YASAL DÜZENLEMELER

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasının, yaşam koşullarına uygun değerlendirilmesinin önem kazanmaya başlaması ve evrensel değer olgusu kapsamına girmesiyle birlikte, uluslararası bağlayıcı ve tavsiye niteliğinde düzenlemeler ile birlikte ulusal düzenlemeler gerçekleşmiştir. Bu bölümde uluslararası ve ulusal düzenlemeler incelenecektir.

3.1. Uluslararası Düzenlemeler

Koruma ile ilgili uluslararası yasal düzenlemeler ve kurumlar korumanın uluslararası boyutunda etkili olmaktadır. Bu düzenlemeler sayesinde korumanın evrensellik kıstasları net olarak ortaya konulabilmektedir.

3.1.1. Uluslararası Yasal Düzenlemeler

Koruma açısından uluslararası düzenlemeler incelendiğinde; kültür ve doğal varlıkları kapsayan düzenlemeler bulunmaktadır. Konu itibari ile tarihi kentsel alanları içeren, kültürel varlıklar ile ilgili düzenlemeler incelenmiştir. Tarihi kentsel çevrelerin korunmasında yasal olarak uluslararası düzenlemeler incelendiğinde; taraf olduğumuz uluslararası önemli belgelerin listesi aşağıda verilmiştir. Bu belgelerin birçoğu TBMM tarafından, benimsenenler yasa düzeyinde etkili veya taraf olunarak koruma süreci işleyişinde etkili olmaktadır. Kentsel tarihi çevrelerin korunmasında önem arz eden düzenlemelerde sürecin işleyişi aşağıdaki tarihi sırada verilmiştir.

- Avrupa Kültür Konvansiyonu, Strazburg, 1954, 1957 yılında onaylanmıştır.

- Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Değerlerin Korunması Sözleşmesi, Lahey, 1954, 10 Nisan 1965 tarihinde yasa ile kabul edilmiştir.
- Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi, Paris, 1972, 14 Şubat 1983 gün ve 2658 sayılı yasa ile kabul edilmiştir.
- Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Granada, 1985, 22 Temmuz 1989 gün ve 3534 sayılı yasa ile kabul edilmiştir.
- Arkeolojik Mirasın Korunması Avrupa Sözleşmesi, Malta, 1992, Mayıs 2000 tarihinde taraf olunmuştur.

Avrupa Kültür Konvansiyonu

Avrupa ülkelerinin; Avrupa'nın ortak kültür mirasını, Avrupa Konseyi çatısı altında ortak kültür anlayışı geliştirmek için kabul edilmiş en eski belgedir. Avrupa Kültür Konvansiyonu Anlaşması ile anlaşmayı imzalayan ülkeler, Avrupa kapsamında kültürel etkinlik yapmak için birbirleriyle ortak programlar gerçekleştirmektedirler. Ülkelerin kendi kültürel değerlerini Avrupa'nın ortak mirası olarak görmekte ve bu kapsamda onları koruyacaklarını öngörmektedir (Madran ve Özgönül, 2005).

Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Değerlerin Korunması Sözleşmesi (Lahey Konvansiyonu)

Kültür varlıklarının uluslararası planda korunmasını düzenleyen ilk belge Silâhlı Bir Çatışma Hâlinde Kültür Varlıklarının Korunması Sözleşmesi'dir. Avrupa Kültür Konvansiyonu sözleşmesini imzalayan ülkeler, barış zamanında olabilecek bir savaş durumuna karşı kültür varlıklarını korumak, savaş halinde ise kültür varlığının korunmasını zorlaştıracak işlevler ile kültür varlığını kullanmayacaklardır. Savaşta işgalci ülke, işgal edilen ülkenin kültür varlıklarının korunmasında görevli uzmanlara destek sağlayacaktır. Bu kapsamda, savaştan zarara uğrayacak durumdaki kültür varlığının korunmasına ilişkin önlemler işgal edilen ülke tarafından alınamıyor ise işgal eden ülke tarafından alınacaktır. Kültür varlığı kapsamında yer alan yapılara amblem takılmasını, özel koruma altındaki yapılara bu amblemlerden üç tane kullanılmasını öngörmüştür (Madran ve Özgönül, 2005).

Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi

İnsanlığın ortak mirası kabul edilen kültürel ve doğal değerleri dünyaya tanıtmak, koruma bilinci oluşturmak ve gelecek kuşaklara aktarımını sağlayabilmek amacıyla UNESCO'nun 17 Ekim–21 Kasım tarihleri arasında Paris'teki 16. Genel Konferansında sorunun uluslararası bir sözleşme konusu yapılmasına karar verilmiş ve 16 Kasım 1972'de Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme Kabul edilmiştir (Madran ve Özgönül, 2005).

TBMM tarafından 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanun ile katılmamız uygun bulunan bu Sözleşme, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır (Madran ve Özgönül, 2005).

Bu sözleşmenin içerdiği önemli konular;

- Sözleşmeyi kabul eden ülkeler, topraklarındaki kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, sergilenmesi, ve gelecek kuşaklara aktarılmasında sorumludurlar.
- Ülkeler doğal ve kültürel miraslarının korunması için, toplum yaşamında işlev vermek ve kapsamlı planlamalar gerçekleştirmekle yükümlüdürler. Bu kapsamda bilimsel ve teknik çalışma ile araştırmaları geliştirmek, mirasın saptanması, korunması, sergilenmesi ve yenileştirilmesi için gerekli yasal, bilimsel, teknik, yönetsel ve parasal önlemler almak zorunluluğundadırlar. Tüm bu çalışmalar için eğitim yapan ulusal ve bölgesel merkezler kurmakla yükümlüdürler.

Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi

Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler tarafından mimari mirasın korunmasının ana ilkelerini belirleyen bu sözleşme, 3.10.1985 tarihinde Grenada'da kabul edilmiştir. Bu sözleşme TBMM tarafından 13/04/1989 tarih ve 3534 sayılı kanun ile kabul edilmiştir (Madran ve Özgönül, 2005).

Sözleşme yasal düzenlemeler, tamamlayıcı tedbirler, çevrenin korunması ve geliştirilmesi, koruma politikaları, işbirliği, katılım, koruma kültürünün

geliştirilmesi ve koruma politikalarında Avrupa koordinasyonu konularında hükümler içermektedir.

Arkeolojik Mirasın Korunması Avrupa Sözleşmesi

Arkeolojik Mirasın Korunması Avrupa Sözleşmesi'nin birinci maddesinde; amacın, Avrupa'nın ortak belleğinin kaynağı ve tarihi, bilimsel araştırmaların aracı olması nedeniyle arkeolojik mirasın korunması olduğu belirtilmiştir. Bu miras yapıları, inşaatlar, bina grupları, sitler, taşınabilir objeler, başka cins abideler ile bunların karada ve denizdeki uzantıları olarak tanımlanmıştır (Madran ve Özgönül, 2005).

3.1.2. Uluslararası Koruma ile İlgili Kurumlar

Tarihi kentsel çevreyi koruma ile ilgili olarak uluslararası kurumlar; UNESCO, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve Kültürel Miras, ICOMOS, OWHC, Europa Nostra, EAHTR ve ICCROM'dır.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization) Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1946 yılında Birleşmiş Milletler'in bir özel kurumu olarak kurulmuştur. UNESCO'nun Yasası 1945 yılı Kasım ayında Londra'da 44 ülkenin temsilcilerinin katıldıkları bir toplantıda kabul edilmiştir. Türkiye, bu Yasayı imzalayan ilk yirmi devlet arasında onuncudur. UNESCO Sözleşmesi, ülkemizde 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onanmıştır (www.unesco.org.tr.2009).

UNESCO'nun kültürel mirasın mimari boyutunun korunması çerçevesinde; 1972 yılında Dünya Mirası Antlaşması koruma konusunda, uluslararası bilinçlenmenin önemli bir adımı olan ve insanlık mirasının sürekliliğinin belgelenmesi için evrensel olmayı amaçlayan ölçütler oluşturulmuştur (Binan, 1999). Bu ölçütler kültürel sitler için;

- Tekil bir tasarım ürünü olmak

- Bir dönem üzerinde çok önemli etkiler yapmış olmak
- Yok olmuş bir Uygarlığın önemli bir belgesi olmak
- Özel tarihsel dönemi belgelemek
- Geleneksel insan yaşam alanının örneklerinden biri olmak
- Temel inanç veya düşünce sistemlerine doğrudan bağlı olmak, olarak belirlenmiştir.

UNESCO çeşitli etkinlikler düzenlemek ve işbirliği sağlamak amacıyla Dünya Miras Komitesi adı altında hükümetler arası bir komite kurmuştur. Bu komite eşsiz evrensel nitelikteki kültürel ve doğal değerleri belirlemekte ve Dünya Miras Listesi'ne almaktadır (Madran ve Özgönül, 2005). Türkiye listede 9 miras ile yer almaktadır. Bunlar nitelikleri ve listeye giriş yılları ile birlikte aşağıda verilmiştir.

Tarihi Yarımada, kültürel, (1985)

Göreme Milli Parkı ve Kapadokya, kültürel/doğal, (1985)

Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, kültürel, (1985)

Hattuşa - Boğazköy, kültürel, (1986)

Nemrut Dağı, kültürel, (1987)

Pamukkale – Hierapolis, kültürel/doğal, (1988)

Xanthos – Letoon, kültürel, (1988)

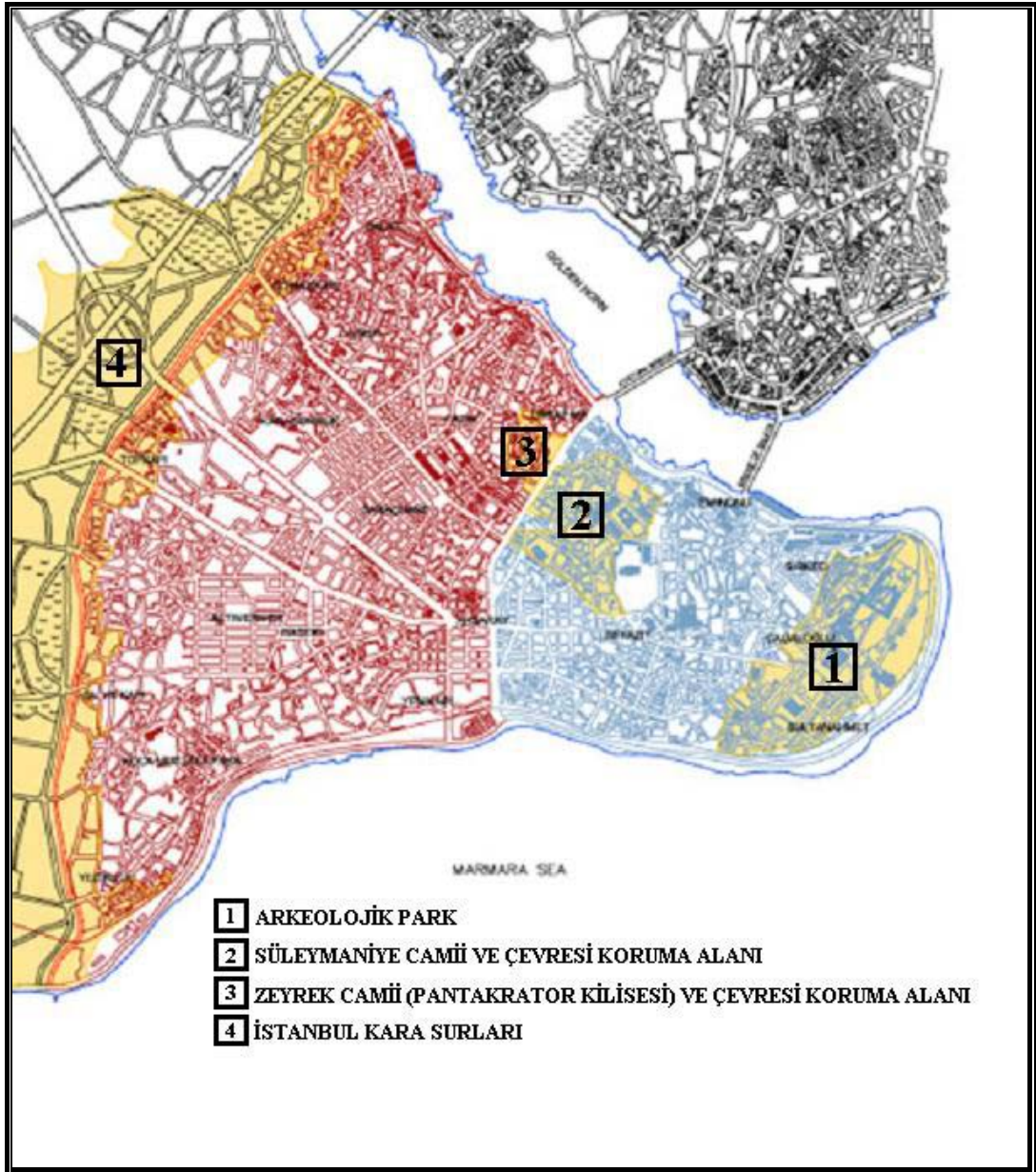
Safranbolu Evleri, kültürel, (1994)

Troya Arkeolojik Kenti, kültürel, (1998)

Tarihi Yarımada 4 farklı bölge ile UNESCO Dünya Miras Listesine girmiştir. (Bk. Harita 3.1) Bu bölgeler;

- Sultanahmet Arkeolojik Park (1.Derece Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel Arkeolojik Sit Alanı tamamı)
- Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı,
- Zeyrek Kilise Camii (Pantokrator) ve Çevresi Koruma Alanı,
- İstanbul Kara Surları'dır.

Tarihi Yarımada'da Dünya Kültür Mirası kapsamında "Anıtsal Bölge" olarak tanımlanan 4 ana bölge haricindeki kesimler tampon alanlardır. Bunun yanında Tarihi Yarımada'yla etkileşim içinde olan Haliç'in kuzey kıyısında Beyoğlu, Eyüp sınırları içindeki tarihi bölgeler, Boğaz ve karşı yakasında Üsküdar'daki koruma altındaki alanlar da Dünya Kültür Mirası Sit Alanlarının tampon bölgesi haline getirilmelidir. Bu şekilde Tarihi Yarımada Sit Alanının kent ölçeğinde bütüncül olarak sahiplenilmesi sağlanmış olacaktır (Anon 2003, syf.55).

Harita 3.1: İstanbul Dünya Kültür Mirası Haritası (Anon 2003, syf.56)

Böylesine önemli bir amaç üstlenen uluslararası kuruluşun elindeki ekonomik güç her dönemde aynı yoğunlukta olmamıştır. 1946-1993 arasında 30'dan 173'e çıkan üye ülke sayısı, 1960'lardan sonra çok sayıda sömürgecilikten kurtulmuş ve kendi kültürel kimliklerini tanımaya çalışan devletler ile artmıştır. Bu ülkelerin kurucu olan sömürgeci ülkeler karşısında kendi kimliklerini kazanma ve geri kalmış ülke olma nedenlerini araştırma sürecine girmeleri ve UNESCO'nun da bir kültür kuruluşu olarak bu sürecin dışında kalmaması 1980'li yıllarda eski sömürgeciler tarafından yapılan ekonomik katkıların kesilmesi sonucunu doğurmuştur (Binan, 1999).

Avrupa Konseyi Kararları

Avrupa Konseyi'nin oluşum fikri, İkinci Dünya Savaşı'ndan maddi ve manevi büyük kayıplar meydana gelen Avrupa'da aynı sorunların yaşanmaması amacıyla ortaya atılmıştır. Avrupa'da gerginliğin ve çatışmanın yerini güven ve işbirliğinin alması hedeflenmiştir. Bu ortamda, 5 Mayıs 1949'da 10 Avrupa ülkesi, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İtalya, Lüksemburg ve Norveç Avrupa Konseyi'ni kuran anlaşmayı imzalamışlardır. Kuruluşunu izleyen yıl Türkiye ve Yunanistan Avrupa Konseyi'ne kurucu üye sıfatıyla katılmışlardır. Bugün üye sayısı 46'ya ulaşmıştır (www.tbmm.gov.tr.2009).

Avrupa konseyi ana tema olarak kültürel ve doğal mirasın korunmasında, ortak politika ve araçların belirlenmesi, uluslararası işbirliğine ilişkin bilgi ağlarının kurulması, teknik yardım yapılması ve kültürel mirasa duyulan ilginin arttırılması seçilmiştir (Madran ve Özgönül, 2005).

Avrupa Konseyi Hükümetler arası anlaşmalar çerçevesinde uluslararası boyutta Avrupa Mimari Mirası Koruma programları geliştirmektedir. Bu konudaki Avrupa Konseyi'nin en önemli organizasyonu 1975 Avrupa Mimari Miras Yılı olup, dünya çapında bir tartışma ortamı, bilinçlenme ve iletişim sürecini başlatmıştır (Binan, 1999).

Avrupa Birliği ve Kùltürel Miras

Avrupa Parlamentosu 1974'te kùltür ve kùltürel mirasın korunması için eylem programına ilişkin esaslar saptamıştır. 1993 yılından bu yana Topluluđun Ana Sözleşmesi'nde; ilk başta yapı ölçęinde daha sonra kentsel, arkeolojik ve doğal miras için Avrupa ölçęinde öneme sahip kùltürel mirasın korunması için üye ÷lkelerin desteklenmesi yer almıştır. Avrupa'nın kùltürel mirasının korunması ve tanıtılmasında Cultural 2000 adıyla başlatılan kùltürel işbirliği programı eğitim ve kùltürel miras bilincinin oluşturulması amacıyla faaliyet göstermektedir (Madran ve Özgönül, 2005).

Türkiye'nin Avrupa Birliđine uyum sürecinde hazırlanan 2001 yılı ulusal programının kùltür bölümünde; “Sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme politikalarının etkisiyle sosyal yapıdaki değişim süreci hızlanmış olup, Türkiye’de de ekonomik, sosyal ve kùltürel politikaların bir bütünlük içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Kùltür alanında nitelikli insan gücünün yetiştirilmesine, kùltürel alt yapının güçlendirilmesine, kùltürel etkinliklerin yaygınlaştırılmasına ve Türk kùltürünün, dünya ÷lkeleri ve özellikle Avrupa ÷lkeleri, Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile ilişkilerinin ve etkileşiminin daha da etkinleştirilmesi için programlı girişimler gerçekleştirilmektedir.” şeklinde ifade edilmektedir. (Anon 2001, syf.336)

ICOMOS (International Council of Monuments and Sites) Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi

ICOMOS, 1965 yılında Varşova’da kurulmuştur. Amacı, tarihi anıtlar ve sitlerin korunması, muhafaza edilmesi ve değerlendirilmesine yönelik teoriler, yöntemler, teknikler ile ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmek olan, Uluslararası ve hükümetler dışı bir organizasyondur. Organizasyonun arka planında 1964’de “Venedik Tüzüğü” ile bu konuda sürekli çalışacak uluslararası bir konseyin kurulması tavsiye kararı yatmaktadır (www.icomos.org.tr.2009).

ICOMOS doğal ve kùltürel değerlerin korunmasında UNESCO'nun baş danışmanıdır. Dünya Miras Listesi'ne girecek kùltürel varlıkların adaylık ön incelemesi ICOMOS tarafından yapılmakta ve UNESCO'ya öneriler götür÷lmektedir (Madran ve Özgönül, 2005). ICOMOS' un amaçları;

- Dünyanın çeşitli yerlerindeki uzmanları bir araya getirerek mesleki bilgi alışverişini sağlamak,
- Korumada uzmanlaşmış dokümantasyon merkezleri oluşturmak için diğer uluslararası kuruluşlar ile işbirliği yapmak,
- Korumanın ilkeleri, politikaları ve tekniklerine ilişkin bilgileri toplamak, değerlendirmek ve ilgililerin kullanımına sunmak,
- Uluslararası nitelikteki koruma eğitim programlarına katkıda bulunmak,

olarak özetlenebilir.

22/04/1974 gün ve 7/8132 sayılı bakanlar kurulu kararı ile Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi kurulmuştur.¹⁸

OWHC (The Organization of World Heritage Cities) Dünya Miras Kentleri Organizasyonu

OWHC 1993'te Fas'ın Morocco kentinde kurulmuş, 2000 yılı itibariyle, 160'dan fazla Dünya Miras Listesi'nde bulunan kenti bünyesinde toplamıştır. Günümüzdeki merkezi Kanada'daki Quebec kentidir. Organizasyonun amaçları; Dünya Miras Konvansiyonu'nun uygulanmasına katkı sağlanması, Dünya Miras Konvansiyonu

¹⁸ BÖLÜM III : ICOMOS'UN AMAÇLARI VE ÇALIŞMA YOLLARI:

Madde 6 - Amaçlar:

- a) Türkiye'deki anıtların ve sitlerin incelenmesini özendirerek korunmasını ve değerlendirilmesini kolaylaştırmak,
- b) Türkiye'deki anıtlara ve sitlere ve genel olarak kültür miraslarına karşı diğer memleketlerdeki makamların ve halkın ilgisini çekmek ve bu ilgiyi artırmak,
- c) Toplum hizmetine, bilgilerin yayılmasına ve Milletlerarası karşılıklı ilişkilerin gelişmesine yararlı olmak,

Madde 7 - Milli Komite 6 ncı maddedeki amaçları gerçekleştirmek için:

- a) Anıtların ve Sitlerin incelenmesinde, korunmasında, restorasyonunda ve değerlendirilmesinde uygulanacak Milletlerarası önerilerin hazırlanmasına ve kabul edilmesine çalışır.
- b) Anıtlar ve Sitler ile ilgili dokümantasyon merkezleri kurulması ve geliştirilmesi için milli ve milletlerarası düzeyde işbirliği yapar ve bu belgeleri ICOMOS üyelerinin ve ilgili uzman ve kuruluşların yararına sunar.
- c) Anıtlar ve Sitler ile ilgili liste, envanter, plan, topoğrafik harita, fotoğraf ve fotogrametri arşivlerinin hazırlanmasından milli ve milletlerarası işbirliği yapar.
- d) Anıtların ve Sitlerin korunması, restorasyonu ve değerlendirilmesi için en yeni teknik bilgileri inceler ve yayar.
- e) Yukarıda açıklanan amaçları gerçekleştirmek için sürekli veya geçici araştırma komisyonları ve uzman komiteleri kurar, bünyesi içinde ve dışında kurulmuş ve kurulacak olanlarla işbirliği yapar.
- f) UNESCO'ya bağlı merkezi Roma'daki Kültür Eserlerinin korunması ve Restorasyonu Etüd Merkezi ile ICOM ile ve milli ve milletlerarası kuruluşlarla işbirliği yapar ve devam ettirir.
- g) Anıtlar ve Sitlerle ilgili yayınlar yapar ve bu gibi yayınlara yardım eder ve korur.
- h) Bu alanda eleman yetiştirmek üzere çalışma yapar, teknik malzeme bakımından yardımcı olur.

ile ilişkili olarak yerel yöneticilerin eğitilmesi ve aralarında bilgi alışverişi sağlanması, bu kentlerin tarihi niteliklerinin gerektirdiği özel yönetim yöntemlerinin geliştirilmesi konularındadır (Madran ve Özgönül, 2005).

Hükümete bağlı olmayan, UNESCO'nun Dünya Kültürel Mirası Listesinde bulunan yerler için kültürel miras yönetimi konusunda danışmanlık yapan bir organizasyondur. Özellikle işbirliği ve bilgi alışverişi sağlamaya çalışmakla birlikte, ulusal ve uluslararası boyutlarda dünya kültürel mirasının korunması konusunda danışmanlıklar yapmaktadır. Dünya üzerinde aynı konuyla ilgilenen organizasyonlar arasında iletişim ve işbirliğini sağlayarak uzmanların bilgi alışverişi yapmaları ve yerel yöneticilere yol gösterici olmaya çalışılmaktadır (www.ovpm.org.2009).

Europa Nostra - Bizim Avrupamız

Europa Nostra, 200'den fazla sivil toplum örgütünü, 100 yerel yönetimi ve 35 Avrupa ülkesinden 1000 kişisel üyeyi çatısı altında toplayan, koruma konusunda 1963 yılında kurulmuş, bir sivil toplum örgütüdür (Madran ve Özgönül, 2005).

Europa Nostra, kültürel mirasın korunması amacıyla, tüm Avrupa'yı kapsayan bir kuruluştur. Avrupa'da 200 den fazla alanda kültürel mirasın korunmasında aktif rol oynamıştır. Özellikle Avrupa'da sivil inisiyatifin kültürel mirasın korunması konusunda sesini duyurmak için kurulmuş olan organizasyon UNESCO ve Avrupa Konseyi çatısı altında çalışmakta olup, birlikte hareket etmektedir. Özellikle kırsal ve şehir merkezlerindeki mimari dokunun korunması sürdürülebilir kalkınma sırasında doğal ve insan eliyle meydana getirilen kültürel mirasın korunmasında aktif rol oynar. Ayrıca risk altındaki Avrupa kültürel mirasının korunması için ulusal ve uluslararası kampanyaları desteklemektedir (www.europanostra.org.2009).

EAHTR (European Association of Historic Towns and Regions) Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği

EAHTR, Strazburg'da Avrupa Konseyi bünyesinde 8 Ekim 1999'da kurulmuştur. Avrupa Konseyine üye ülkelerin Tarihi Kent Birliklerinin birbirleri arasında işbirliği yapmalarını amaçlamıştır. Böylelikle tarihi kentler ve orada yaşayanların gereksinimlerine ilgi çekmeyi ve kamunun kültürel varlıkların değerleri konusunda

bilgilendirilmesi öngörülmüştür. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için konferanslar, kültürel etkinlikler ve programlar geliştirilmektedir. Avrupa'nın kültürel mirasının korunması ve yönetimine ilişkin deneyimler paylaşılmaktadır. Koruma amaçlı projelerin finansmanı için Avrupa ölçeğinde ortaklıkların kurulmasında yardımcı olmaktadır. Ülkemizde Tarihi Kentler Birliği bu birliğin asli üyesidir (Madran ve Özgönül, 2005).

ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi

ICCROM Kültürel mirasın korunması için kurulmuş bir uluslararası merkezdir. Böyle bir uluslararası kuruluş kurma kararı Yeni Delhi de 1956 yılında yapılan 9. UNESCO Genel Konferansında; kültürel zenginliklerin korunması konusunda alınmıştır. Bunun üzerine merkezi Roma olmak üzere 1956'da İtalya Devleti'nin davetiyle kurulmuştur. ICCROM; bu kararı destek alarak kurulan, her türlü kültürel zenginliği, ulusal ve uluslararası düzeyde korumayı amaçlayan bir kuruluştur. 110 üyesi olmakla birlikte taşınabilir ve taşınmaz kültürel mirasın korunmasını hedeflemektedir. Özellikle kültürel mirasın korunmasında uluslararası iletişimde aktif rol oynamaktadır. Bunun için beş alanda çalışmalarını sürdürmektedir. Bunlar: eğitim, bilgilendirme, araştırma, işbirliği ve danışmanlıktır (www.iccrom.org.2009).

3.2. Ulusal Düzenlemeler

Ulusal düzeyde koruma konusunda yürürlükte birçok yasa bulunmaktadır. Tarihi kentsel çevrelerin korunması ile ilgili temel hukuksal belge olan 21/7/1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 16/06/2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun önemli rol oynamaktadır. Bunun için bu iki kanun diğer alt bölümlerde daha ayrıntılı incelenecektir.

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu

12/03/1982 tarih ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununun amacı kanunun birinci maddesinde “...turizm sektörünü düzenleyecek, geliştirecek, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak tertip ve tedbirlerin alınmasını sağlamak...” olarak belirtilmiştir. Bu amaçla çıkartılan yasada doğal ve kültürel değerlerin korunması için şu hükümler bulunmaktadır;

- Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ve turizm merkezlerinin tespitinde; ülkenin doğal, tarihi, arkeolojik ve sosyo-kültürel turizm değerleri... turizm potansiyeli dikkate alınır.¹⁹
- Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinde ve turizm merkezlerinde; Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerin kamu yararına korunmasına veya kamu yararına kullanılmasına katkıda bulunacak yapı ve tesisler, ...imar planlarına göre yapılabilir ve işletilebilir.²⁰

4957 sayılı Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

24/07/2003 tarih ve 4957 sayılı Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile yeni tanımlamalar getirilmiştir. Bunlar,

Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri: Tarihi ve kültürel değerlerin yoğun olarak yer aldığı ve/veya turizm potansiyelinin yüksek olduğu yöreleri korumak, kullanmak, sektörel kalkınmayı ve plânlı gelişimi sağlamak amacıyla değerlendirmek üzere sınırları Bakanlığın önerisi ve Bakanlar Kurulu kararıyla tespit ve ilân edilen bölgeleri,

Turizm Merkezleri: Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri içinde veya dışında, öncelikle geliştirilmesi öngörülen; yeri, mevki ve sınırları Bakanlığın önerisi ve Bakanlar Kurulu kararıyla tespit ve ilân edilen, turizm hareketleri ve faaliyetleri yönünden önem taşıyan yerleri veya bölümleri,

Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Alt Bölgesi: 1/25.000 veya daha alt ölçekli plân ile belirlenen, içinde turizm türleri ile kültür, eğitim, eğlence, ticaret, konut ve

¹⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: 12/03/1982 tarih ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununu madde:4

²⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: 12/03/1982 tarih ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununu madde:6

her türlü teknik ve sosyal alt yapı alanlarından bir veya daha fazlasını kapsayan, kendi içinde alt alanlara ayrıştırılabilen arazileri, olarak tanımlanmıştır.

2872 sayılı Çevre Yasası

09/08/1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre yasasının 9. maddesinde “Ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan... doğal kaynakların ve bunlarla ilgili kültürel kaynakların gelecek kuşaklara ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla, Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak tespit ve ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plân ve projelerin hangi bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.” ifadesine dayanılarak Özel Çevre Kurumu kurulmuştur.

Özel Çevre Koruma Bölgesi içerisinde 19/10/1989 tarih ve 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin 19. maddesine²¹ göre; sit hakkı saklıdır ifadesi sonucunda, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurullarının bu alanlarda sit için tescil kararı alabileceği²², geçici yapılanma koşullarını belirleyebileceği²³ ve bu alanlar için hazırlanan koruma amaçlı imar planlarını onaylayabileceği²⁴ ortaya çıkmaktadır.

2873 sayılı Milli Parklar Yasası

09/08/1983 tarih ve 2873 sayılı Milli Parklar Yasası ile ağırlıklı olarak doğal değerlerin korunması, geliştirilmesi ve kullanımı amaçlanmaktadır. Kanun sadece doğal değerlere dayalı olmayıp, kültürel kaynakların da bulunduğu ve değerlendirildiği alanları kapsamaktadır.²⁵

²¹ (madde 19/f):2863 Sayılı Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde Sit kararları saklıdır. Ancak Kurumca hazırlanan plan ve projelere göre gerektiğinde Sit kararı içinde yer alabilecek yeni yapılaşmalara ilişkin bina yüksekliği, taban alanı ve kat alanı katsayısı gibi değerlerde azaltmaya gidilebilir; veya bu yapılaşma şartları tümüyle kaldırılabilir. Yapılan veya revize edilen planların hazırlanması aşamasında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulundan görüş alınır. Yüksek Kurul da Sit alanlarının iptalinden ve tescilinden önce Başkanlıktan görüş ister.

²² (2863:57/a) Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,

²³ (2863:57/c) Sit alanlarının tescilinden itibaren bir ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek,

²⁴ (2863:57/d) Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip onamak,

²⁵ Madde 2 - Bu Kanunda yer alan;

a) Milli park; bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını.

3.2.1. Tarihi Kentsel Çevre Koruma – 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Tarihi kentsel çevre korumanın yasal çerçevesini; 21/7/1983 kabul tarihli 2863 kanun numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 23/7/1983 tarih ve 18113 sayı ile Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren kanun belirlemektedir. Koruma kanunu 17/6/1987 tarih ve 3386 sayılı kanun ve 14/7/2004 tarih ve 5226 sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile birlikte bazı maddelerinde değişiklikler yapılarak bugünkü haline gelmiştir. Kanun taşınır ve taşınmaz değerler ile ilgili hükümleri içermektedir. Kanunda, tarihi kentsel çevre koruma konusu kapsamında taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hükümler incelenmiştir.

Kanunun amacı birinci bölüm genel hükümler kısmında “korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek²⁶” olarak belirtilmiştir.

Kanun kapsam açısından korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları hakkında ilgili konuları ve bu konularla sorumlu gerçek ve tüzel kişilerin görev ve sorumluluklarını içermektedir.

Koruma kanunu ile; kamu ve özel mülkiyet arazilerinde bulunan ve gelecekte bulunacak taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına devlet malı niteliği kazandırılmıştır. Evrensel değer taşıyan tarihi değerler tüm ülke halkının ortak değerleri olmaları açısından oldukça önemli bir karardır. Özel niteliklerinden dolayı ayrı duruma sahip beğenilen ve eklenmiş vakıf malları devlet malı niteliğinde değildir.

b) Tabiat parkları; bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarını,

c) Tabiat anıtı; tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçalarını,

d) Tabiatı koruma alanı; bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarını ifade eder.

²⁶Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tespiti bakanlık uzmanları veya ilgili kurum ve kuruluşların uzman yardımı alınarak yapılabilir. Tespit işleminde varlıkların tarih, sanat, bölge ve diğer özellikleri dikkate alınır. Varlıklar için yapılan tespitler koruma kurulu kararı ile tescil olmaktadır. Varlıkların korunma alanlarının tespiti ve korunma alanları içerisindeki inşaat ve tesisat yapılıp yapılamayacağı hakkında karar alma etkisi koruma kurullarına aittir. Koruma Kurulları, Koruma Yüksek kurulu ilke kararları çerçevesinde karar alırlar.

Kanunda bu işlemin devletin imkanları göz önünde tutularak yapılması gerektiğinin vurgulanması, işlemin gerçekleşmesinde bilimselliğe gölge düşürmekte ve koruma ile ilgili işleme ekonomik açıdan bakılmasına neden olabilecektir.

Özel hukuka tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan varlıkların korunması, bakım ve onarımı için bakanlık oluşturulacak olan Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Katkı Fonundan aynı, maddi, teknik yardım ve kredi verilebilir. Bu fonun gelirleri devlet bütçesinden ayrılacak ödenekler ile bu fondan verilecek kredilerin faizlerinden oluşur.

Kamu mülkiyetinde olan tescilli varlığın ve korunma alanı içerisindeki taşınmazlar bakanlığın izni olmadan gerçek ve tüzel kişilere satılamaz ve devredilemez. Bu madde ile birlikte varlıkların korunmasında kamu kurumlarının mülklerinin de söz sahibi bakanlıktır.

14/7/2004 tarih ve 5226 sayılı kanun ile 2863 sayılı koruma kanununda değişiklikler yapılmıştır. Bu kanun ile kentsel korumanın sosyal, ekonomik boyutları ile vatandaşın katılımı için çabalarda bulunulmuştur.

Bu değişikliklerin korumanın hukuksal yapısında kültür varlığı tanımı genişletilmiş ve yeni tanımlar eklenmiştir. Bunlar²⁷;

1. Kültür varlıkları: Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yeraltında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

7. Ören yeri: Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, topoğrafik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis

²⁷Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: 5226 sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlardır.

8. Koruma amaçlı imar planı: Bu Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki plânlardır.

9. Çevre düzenleme projesi: Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleridir.

10. Yönetim alanı: Sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.

11. Yönetim plâni: Yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plâni ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan

koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlardır.

12. Bağlantı noktası: Yönetim alanı sınırlarında yer almamakla birlikte, arkeolojik, coğrafi, kültürel ve tarihi nedenlerle veya aynı vizyon ve tema etrafında yönetim ve gelişiminin sağlanması bakımından bu yer ile irtibatlandırılan kültürel varlıklardır.

2863 sayılı kanunda tanımlanan Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu ifadesi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu olarak değiştirilmiştir.

Bu kanun ile birlikte Büyükşehir belediyeleri, valilikler, bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde korumanın uygulama eylemlerinin denetlenebilmesi için koruma uygulama ve denetim büroları (KUDEB) kurulabilir. Bu bürolar koruma amaçlı imar planlarının denetiminden sorumludur.

Bununla birlikte il özel idareleri bünyesinde korumaya yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak proje büroları ile sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimlerinin kurulabilmesine dayanak olmuştur.

2863 sayılı kanundaki koruma katkı fonu bu kanunla birlikte daha etkin bir kaynak sunumu şekline geçmiştir. Emlak vergilerinin %10' u taşınmaz kültür varlıkları korunmasına katkı fonuna yönlendirilmiştir. Bu toplanan kaynak koruma için gerekli kamulaştırma, projelendirme, planlama ve uygulama konularında kullanılmak üzere toplanmaktadır. Ayrıca 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilen kredilerin %10' u tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu işlemlerine ilişkin başvurularda kullanılır.

Sit kavramı çevre ölçeğinde korumanın yasal olarak nitelenmesini sağlamakta ve planlama sürecinin başlamasının yasal sürecini başlatmaktadır (Mardan, 2000). 5226 sayılı kanunun sekizinci maddesinde açıklanmaktadır.

3.2.1.1. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 51. maddesinde belirtildiği üzere; korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları için gerekli olan hizmetlerin bilimsel esaslar çerçevesinde yürütülebilmesini sağlamak üzere

kurulmuş kuruldur. Kùltür ve tabiat varlıklarını koruma yüksek kurulu, Kùltür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak çalışır.

Kùltür ve tabiat varlıkları koruma yüksek kurulunun, kuruluğu, oluğu, çalışma usul ve esasları 2863 Sayılı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 51. maddesi úzerine 12/01/2005 tarihli 25698 sayılı resmi gazetede yayınlanan Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları alışmaları ile Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelik çerçevesinde belirtilmiştir.

Koruma Yüksek Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Korunması gerekli taşınmaz kùltür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,

b) Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,

c) Koruma bölge kurullarınca alınan kararlar nedeniyle uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmak,

d) Plânlama yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile valilik ve belediyeler tarafından, kurullarca alınmış ve alınacak; sit alanı, derecelendirilmesi, sit geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları, koruma amaçlı imar plânları ve revizyonlarına ilişkin alınan kararlara karşı, yapılan itirazları değerlendirerek karar almaktır.

Koruma ilke kararlarının değişmesi, konuların özelliklerine veya korumaya yönelik kuram ve değer sistemlerindeki değişiklikler nedeniyle doğal olarak gerçekleşmektedir. Fakat değişikliklerin gerekçeleri nesnel ve uygulamaların koruma kapsamından daha sağlıklı olması gerçeğine dayanmak zorundadır. Ulusal ve uluslararası korumadaki gelişmeler, ülkelerin sosyal ve ekonomik düzeylerine bağlı koruma politikaları, koruma ilke kararlarını etkilemekte ve dolayısıyla kararların revize edilmesi gerekmektedir. Bunların yanında Avrupa Birliği ve UNESCO gibi uluslararası kuruluşların kararları koruma ilke kararlarının değişmesine neden olmaktadır (Tapan, 2007).

3.2.1.2. Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu

2863 Sayılı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 51. maddesinde belirtildiği üzere; korunması gerekli kùltür ve tabiat varlıkları için gerekli olan hizmetlerin bilimsel esaslar çerçevesinde yürütülebilmesi sağlamak üzere Kùltür ve Turizm Bakanlığınca belirlenen bölgelerde Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları Kurulur.

5226 sayılı kanun ile Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları ifadesi, Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları olarak değiştirilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşları (belediyeler dahil) ile gerçek ve tüzel kişiler, koruma kurullarının kararlarına uymak zorundadırlar.

Kùltür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurullarının, kuruluşu, oluşumu, çalışma usul ve esasları 2863 Sayılı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 51. maddesi üzerine 12/01/2005 tarihli 25698 sayılı resmi gazetede yayınlanan Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları ile Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelik çerçevesinde belirtilmiştir. Bu yönetmeliğin ilgili maddelerine göre;

Koruma bölge kurulları, Kanun ve ilgili mevzuat ile Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları doğrultusunda aşağıdaki görevleri yürütür:

- a) Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce tespit edilen korunması gerekli kùltür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,
- b) Korunması gerekli kùltür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,
- c) Sit alanlarının, tescilinden itibaren üç ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek,
- d) Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini altı ay içerisinde inceleyip karar almak,
- e) Uygulamaya yönelik projeler ile değişiklikleri hakkında en geç üç ay içinde karar almak,
- f) Ören yerlerine ilişkin çevre düzenleme projeleri ile bunların her türlü değişikliklerine ilişkin görüş bildirmek,

- g)** Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak,
- h)** Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanların tescil kaydını kaldırmak,
- i)** Koruma amaçlı imar planı onaylanmış sit alanlarında tescilli taşınmaz kültür varlığı parselinde, planın bulunmadığı sit alanlarında ise tüm parsellerde inşai ve fiziki müdahalelere; koruma uygulama ve denetim bürosu kurulmayan yerlerde 3194 sayılı İmar Kanununun 21 inci maddesi²⁸ uyarınca ruhsat gerektirmeyen tamirat ve tadilatlarla ilişkin karar almak,
- j)** Sit alanı içinde kalmayan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve bunların koruma alanlarına ilişkin uygulamaya dönük kararlar almak,
- k)** Naklinde zorunluluk bulunan korunması gerekli kültür varlıklarının uygulamaya yönelik işlemleri hakkında görüş bildirmek,
- l)** Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı parsellerinde, taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetlerini etkilemeyecek şekilde ayrılma ve birleştirilmelerine ilişkin karar almak,
- m)** Kanunun "Devir yasağı" ve "Kullanma" başlıklı 13 üncü ve 14 üncü maddelerinde yer alan konularda talep edilmesi halinde Bakanlığa görüş vermek,
- n)** Kanunun "Kamulaştırma" başlıklı 15 inci maddesi uyarınca, taşınmaz kültür varlıkları ve bunların koruma alanları, kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve mahalli idare birliklerince mevcut fonksiyon dışında bir amaçla kamulaştırılacak ise yeni fonksiyona ilişkin olarak Bakanlığa görüş vermektir.

Koruma bölge kurulları, ilke kararlarını esas alarak karar almaktadırlar. Ancak, hem yasa ve yönetmelikler hem de ilke kararlarının yetersiz kaldığı durumlarda kurul

²⁸ Madde 21 – Bu Kanunun kapsamına giren bütün yapılar için 26 ncı maddede belirtilen istisna dışında belediye veya valiliklerden yapı ruhsatı alınması mecburidir. Ruhsat alınmış yapılarda herhangi bir değişiklik yapılması da yeniden ruhsat alınmasına bağlıdır. Bu durumda; bağımsız bölümlerin brüt alanı artmıyorsa ve nitelik değişmiyorsa ruhsat, hiçbir vergi, resim ve harca tabi olmaz. Ancak; derz, iç ve dış sıva, boya, badana, oluk, dere, doğrama, döşeme ve tavan kaplamaları, elektrik ve sıhhi tesisat tamirleri ile çatı onarımı ve kiremit aktarılması ve yönetmeliğe uygun olarak mahallin hususiyetine göre belediyelerce hazırlanacak imar yönetmeliklerinde belirtilecek taşıyıcı unsuru etkilemeyen diğer tadilatlar ve tamiratlar ruhsata tabi değildir.

Belediyeler veya valilikler mahallin ve çevrenin özelliklerine göre yapılar arasında uyum sağlamak, güzel bir görünüm elde etmek amacıyla dış cephe boya ve kaplamaları ile çatının malzemesini ve rengini tayin etmeye yetkilidir. Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce yapılmış olan yapılar da bu hükme tabidir.

üyeleri aralarında tartışarak karar vermek durumunda kalabilmektedirler. Bu tür karar alma durumlarında uzmanlardan yardım alınabilmektedir. Ayrıca, alınan kararın mevzuata aykırı olup olmadığı konusunda koruma bölge müdürlüğü ve genel müdürlüğünün katkıları olmaktadır. Koruma kurulunun aldığı karar aynı konuda ikinci bir karar alınana kadar bugünkü mevzuata göre geçerliliğini korumaktadır. Bu durum ufak onarımlar için bir yıl süre ile sınırlandırılmıştır. Kararların sınırsız olarak geçerliliği diğer konulardaki yasa ve yönetmelik değişiklikleri ile çakışmamaktadır. Ayrıca, koruma bilincindeki gelişmeler, yine koruma ile ilgili diğer sistemlerdeki farklılıklar, eski ile yeni kararları çelişkili duruma getirebilmektedir (Tapan, 2007).

3.2.1.3. Koruma Amaçlı İmar Planı

Doğal ve kültürel peyzajın sürekliliğinin sağlanması ve korunması gereken alanların düzgün yönetilebilmesi için geliştirilmiş bir araç olan koruma amaçlı imar planı 2863 sayılı yasanın 5226 sayılı yasa ile değişik 3. maddesinin 8 . bendindeki tanıma göre; "...sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerine..." tarihi çevrenin tamamını içinde bulunduğu bölgedeki konumu da düşünülerek fizik mekan açısından tanımlamaktadır.

"...koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki

plânlardır.” ifadesi ile planlamanın ekonomik ve sosyal boyutlarının yönetim modeli kurularak düşünülmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

Koruma amaçlı imar planı; plan notları, plan paftası ve açıklama raporu ile bir bütün olarak, nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçeklerde hazırlanan imar planlarıdır. Alanın özelliğine göre belirlenecek ölçek ile yapılması gerekli müdahale biçimlerinde daha doğru olarak karar alınması sağlanacaktır.

Ülkemizde kent planlaması, başlangıcından itibaren fiziksel sorunlar, fiziksel çözümler kapsamında ele alınmıştır. Kentlerimizin gelişmesi ve korunmasında farklı yaklaşımlar geliştirme yolları aranmamış, imar planlılığı ve imar planlaması ile, bütüncül kent planlaması görülmemiştir. Kent planlama, 1970’lerden itibaren aynı tip planların yapımı ile devam etmektedir. Aynı tip planlar tek tipleşen kentleri meydana getirmiştir. Özgün yapıları olan kentler de benzer şekilde, “tek tip” koruma amaçlı imar planları ile değerlerini yitirmektedirler. Özellikle, kentsel korumanın statik yapısı, kentlerin hem tarihsel dokularındaki sorunları çözümsüz hale getirmekte hem de kentin diğer alanlarına yoğun imar baskısı yaratmaktadır (Erden Erbey, 2004).

Hangi tür sit alanı olursa olsun bu alanlarda yapılan imar planları koruma amaçlı imar planı olarak adlandırılmaktadır. Planlama sürecinde sitin türüne göre normal imar planından farklı yöntemler uygulanabileceği gibi, planın parçası olan raporlarında yine sit alanının özelliğine göre hazırlanması gerekmektedir. Özellikle kentsel sit alanlarında kentsel altyapının korunması, yoğunluk artışının yapı stoğu ile orantılı olması gibi planlama kriterleri, koruma amaçlı imar planının hazırlık sürecinde dikkate alınması gereken öğelerdendir (Tapan, 2007).

Koruma Amaçlı İmar Planının İçerdiği Bilgiler

Koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması sürecindeki aşamalar ve kapsamaları gereken temel bilgi türleri ana hatları şunlardır: (Anon 2005a, syf.42).

I. Bölgesel, Kentsel ve Planlama Alanı Ölçeğindeki Araştırmalar

- Genel hususlar
- Tarihsel gelişim
- Planlama ve koruma çalışmaları

II. Planlama Alanı ve Yapı Parseli Ölçeğinde Analitik Etüdler

- Sosyo-ekonomik durum ve kültürel yapıya ilişkin etüdler
- Görsel ve fiziksel özellikler ile kullanıma ilişkin etüdler
- Arkeolojik alan ve kalıntılara ilişkin etüdler

III. Sentez ve Değerlendirmeler

- Tarihsel gelişime ilişkin verilerin değerlendirilmesi
- Bölgesel ve kentsel verilerin değerlendirilmesi
- Planlama alanı ve yapı parseli ölçeğindeki verilerin değerlendirilmesi
- Arkeolojik alan ve kalıntılara ilişkin verilerin değerlendirilmesi
- Fiziksel yapı, sosyo ekonomik durum ve kültürel yapı ilişkisinin değerlendirilmesi
- Sorun, değer ve potansiyeller açısından alt bölgelerin oluşturulması

IV. Karar ve Öneriler

- Planlama alanının geleceği ile bölgesel/kentsel bütün içindeki rolüne ilişkin vizyon tanımlaması ve öneriler
- Planlama alanı ve yapı parseli ölçeğinde görsel ve fiziksel özellikler ile kullanıma ilişkin karar ve öneriler
- Planlama alanı ve yapı parseli ölçeğinde sosyo-ekonomik durum ve kültürel yapıya ilişkin karar ve öneriler
- Arkeolojik alan ve kalıntılara ilişkin karar ve öneriler
- Alan ve yapıların yasal statüleri ile sınırlarına ilişkin karar ve öneriler
- Örgütlenme, koruma imar planı yönetimi ve uygulama sürecine ilişkin karar ve öneriler

3.2.2. Tarihi Kentsel Çevre Yenileme - 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun

Tarihi kentsel çevrelerde yenileme eyleminin yasal boyutunu 16/06/2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun oluşturmaktadır. Yenileme kanununun en önemli özelliği yenileme kararı alınan alanda proje tabanlı yaklaşımdır.

16/06/2005 tarihinde yürürlüğe giren kanun ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarınca sit alanı olarak tescil edilen bölgeler ve bu bölgelere ait koruma alanlarında yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıklarının yenilerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleşmesi için;

- Yapıların yeniden inşasında veya restorasyonunda bölgenin gelişim perspektifine uygun olarak yapılması
- Konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı fonksiyonlarının oluşturulması
- Doğal afetler ile ilgili önlemlerin alınması

koşulları ön plana çıkmaktadır.

Amacın gerçekleştirilmesindeki yetkili yönetsel kurumlar olarak;

- Büyükşehir belediyeleri,
- Büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri,
- İl, ilçe belediyeleri
- Nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyeleri
- Belediyelerin yetki alanı dışında il özel idareleri

gösterilmektedir.

Kanun bu amacın gerçekleşeceği bölgeyi yenileme alanı olarak tanımlamakla birlikte belirtilen amaç doğrultusunda oluşturulacak olan yenileme alanlarının tespitine, teknik altyapı ve yapısal standartlarının belirlenmesine, projelerinin oluşturulmasına, uygulama, örgütlenme, yönetim, denetim, katılım ve kullanımına ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır.

Yenileme alanları, il özel idarelerinde il genel meclisi, belediyelerde belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile belirlenir. İl özel idaresinde il genel meclisince, büyükşehirler dışındaki belediyelerde belediye meclisince alınan kararlar Bakanlar Kurulu'na sunulur. Büyükşehirlerde ise ilçe ve ilk kademe belediye meclislerince alınan bu kararlar, büyükşehir belediye meclisince onaylanması halinde Bakanlar Kurulu'na sunulur. Bakanlar Kurulu projenin uygulanıp uygulanmamasına üç ay içinde karar verir.²⁹

Yenileme alanındaki uygulama; bir program kapsamında etaplanarak projelendirilmesi durumunda, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile belediyelerde belediye başkanı, il özel idarelerinde valinin onayı ile uygulamaya geçer. Büyükşehir belediye sınırları içinde büyükşehir belediyelerinin yapacaklarının dışında kalan yenileme projeleri, ilçe ve ilk kademe belediyelerince hazırlanması ve meclislerinde kabulünden sonra büyükşehir belediye başkanınca onaylanarak yürürlüğe girer.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunca karara bağlanması ile birlikte yenileme alanı içerisindeki tüm taşınmazlar yenileme projesi hükümlerine tabi olurlar.

Kanunun 7. maddesindeki yenileme alanlarında uluslararası hukuk yükümlülüklerinin saklı kalması, buna karşın diğer kanunların bu kanun hükümlerine aykırı hükümleri uygulamaz ifadesi hukuksal açıdan büyük sakıncalar doğurmaktadır. Böylece yenileme alanlarındaki diğer kanunlar geçersiz olmaktadır³⁰.

3.2.2.1. Yenileme Kurulu

Yenileme alanlarındaki projeleri onaylamak üzere 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 51. maddesinde belirtildiği üzere Kültür ve Tabiat

²⁹ 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, Madde 2

³⁰ 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun MADDE 7.- Bu Kanun kapsamında yer alan yenileme alanlarında, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler saklı kalmak kaydıyla, diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kurulur. Bu kurullar yenileme kurulu olarak adlandırılmaktadır.

Bu kurul yenileme alanları için yapılan projeleri incelemek ve uygun bulduktan sonra onaylamaktadır. Kurulun onayladığı projeler il özel idaresi veya belediyelerce uygulanmaktadır.

Yenileme kurulunun kuruluş esasları, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ile aynı olmakla birlikte yetki alanları yenileme alanlarındadır.

Dinçer (2007) şöyle demektedir:

“...Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin 13. maddesinde “...Koruma Bölge Kurulu, 12.01.2005 tarihli ve 25698 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ‘Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları ile Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelikteki usul ve esaslara göre çalışır...” hükmünü getirmektedir. Bu bağlamda İstanbul / Ankara Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulları adıyla kurulan kurullar adı geçen yönetmelik hükümlerine bağlı olarak çalışmak zorundadırlar. Bu yönetmelik hükümlerine göre tüm koruma bölge kurulları, kanun, ilgili yönetmelikler ile Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları doğrultusunda görevlerini yürütmektedirler. Bu kapsamda en temel tartışma konusu yenileme alanı ilan edilen bölgelerde yer alan ve taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiş eserlere yapılacak müdahaleler konusunda ortaya çıkmaktadır. Bu konuda Koruma Yüksek Kurulu’nun 5.11.1999 tarih ve 660 sayılı ‘Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları hakkındaki İlke Kararı’ bağlayıcı bir belgedir. Bu ilke kararında Yapı Grupları tanımlanmakta, bu yapılara yapılacak müdahaleler (Bakım, Basit onarım, Esaslı onarım; Sağlamaştırma, Temizleme, Bütünleme, Yenileme, Yeniden Yapma, Taşıma olmak üzere) tasnif edilmektedir. İlke kararında önemli olan konu “...korunacak yapılara müdahaleler, her yapının kendine özgü koşullarına göre saptanacaktır...” hükmünün getirilmesi ve yapının mevcut fiziksel durumuna göre müdahalenin biçimi ve niteliklerinin koruma kurulunca saptanacağına tanımlanmasıdır. İlke kararının bir diğer önemli maddesi ise “...Yapıların yıkılmadan korunmaları esastır...” hükmünün getirilmiş olmasıdır. Bu ilke kararının Koruma Kurullarının karar

almalarında temel dayanak olduğu göz önüne alındığında Yenileme Alanları Kurullarının da aynı kapsam içinde hareket etmek zorunda oldukları ortaya çıkmaktadır.”

Yenileme alanlarının, sit alanları içerisinde ilan edilmesi ve bu sit alanları ile ilgili koruma bölge kurullarının da bulunması sit alanları içerisinde yetki karmaşasına ve sit alanı için bütüncül kararların alınmasına engel olmaktadır.

3.2.2.2. Yenileme Projesi

Sit alanı olarak tanımlanan tarihi çevrelerde, geleneksel yapı ve yapıların meydana getirdiği doku zaman içerisinde doğal ve yapay etmenlere bağlı olarak yıpranmaya uğramaktadır. Bu nedenle yıpranan ve özelliğini kaybetmeye başlamış sit alanı olarak tescil edilmiş bölge ile bölgelere ait koruma alanlarında onarım ve yeniden yapılaşmayı ile ilgili programların uygulanması öngörülmüştür. Bu amaçla 5366 sayılı yenileme kanunu yürürlüğe girmiştir.

Yenileme alanlarında, yenileme projesi ile; konut, ticaret, kültür, turizm, sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amaçlanmıştır.

14/12/2005 tarihli ve 26023 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği’nin 4. maddesi h bendinde “Yenileme uygulama projesi: Yenileme alanı içerisinde bulunan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların, Kanunun 3 üncü maddesi uyarınca kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulunca karara bağlanan, rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ile onarılacak veya yeniden inşa edilecek yapıların, imar mevzuatında öngörülen kentsel tasarım, çevre düzenleme, mimari, statik, mekanik-elektrik tesisat ve alt yapı projelerini” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan anlaşıldığı üzere yenileme projesi fiziki mekanın düzenlenmesine yönelik olarak tarif edilmiştir.

3.2.3. 5366 ve 2863 Sayılı Kanunların Koruma Amaçlı Projeler Çerçevesinde Karşılaştırılması

5366 ve 2863 sayılı kanunlar birbirini tamamlayan hükümler içermektedir. 2863 sayılı koruma kanunu; koruma ağırlıklı hükümlerinde, ekonomik sosyal ve fizik mekan ilişkisine bağlı olarak ilgili hukuksal yapı ve ilgili kurumlar arasında eşgüdümü sağlamaya yönelik hükümler içermektedir. 5366 sayılı yenileme kanunu; ilan edilen yenileme alanının proje bazlı uygulamalara yönelik hükümleri içermektedir.

2863 sayılı koruma kanunu ve ilgili yönetmeliklerinde, Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında Yenileme Alan ve Projelerine değinilmemektedir. Yenileme Alan ve Projelerinin geliştirilmesi ve alanda yaşayan hane halkı ve iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapıları ile ilgili yapılanmaların hukuki düzenlemelerini 5366 sayılı Yenileme Kanununa bırakılmıştır (Ünal, 2008).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu özetle koruma eylemini koruma amaçlı nazım imar planı ile zamana dayalı olarak uzun vadeli bir eylemsel süreç olarak gerçekleştirmektedir.

5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun sit alanı ve sit alanlarına ait koruma alanlarında belirlenen yenileme alanlarında yenileme projesine bağlı olarak yenileme eylemini gerçekleştirmektedir. Bu eylemi çok kısa süre içerisinde tamamlayan bir eylem türüdür.

Koruma ve yenileme yasaların eylemsel yaklaşımları açısından bakıldığında korumanın plan ve bütünsel olarak eyleme geçtiğini; yenilemenin ise proje temelli ve noktasal olarak eyleme geçtiğini görmekteyiz. Yenileme alanlarının noktasal olarak yapılması adeta koruma kurullarından plan tadilatlarını onaylayabilmenin ikinci bir yolu gibi karşımıza çıkmaktadır.

5366 sayılı yenileme kanununun 7. maddesi “Bu Kanun kapsamında yer alan yenileme alanlarında, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler saklı kalmak kaydıyla, diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.” 2863 sayılı koruma kanunu ve diğer tüm kanunları saf dışı bırakmaktadır.

5366 sayılı yenileme kanununun güncel tarihi kentsel çevre sorunlarına çözüm üretme temelli, kentsel dönüşüm odaklı olması eleştirisi konusudur.

2863 sayılı koruma kanunu ve 5366 sayılı yenileme kanununun ilgili mevzuat açısından birlikte uygulanması durumu ortaya çıkmıştır. Çünkü sit alanları ve koruma alanları 2863 sayılı koruma kanuna göre belirlenmekte, bu alanların içindeki yenileme alanında 5366 sayılı kanun hükümleri geçerli olmaktadır.

3.3. Bölüm Sonucu

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasında ulusal ve uluslararası yasal ve kurumsal yapılar bulunmaktadır. Bu uluslararası düzenlemeler evrensel değere sahip kültürel değerlerin genel korunma kıstaslarının belirlenmesinde önemli role sahiptirler.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasında; 21/7/1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 16/06/2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun önemli rol oynamaktadır. Birbirlerinin işleyiş ve eylem türleri birbiri ile etkileşim halindedir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, tarihi kentsel çevrelerin korunmasında temel yasal düzenlemedir. Koruma kanununun işleyişini; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları çerçevesinde, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları sağlamaktadırlar. Koruma amaçlı imar planları, 2863 sayılı koruma kanunu tarihi kentsel çevrelerin planlama düzenlenmesini oluşturmaktadır. Koruma amaçlı imar planlarında yapılaşma zamana terk şeklinde olmaktadır. Bu yöntem ile tarihi kentsel çevrenin korunması, uzun bir süreç içerisinde gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, tarihi kentsel çevrelerde yenileme uygulamalarını düzenlemektedir. 2863 sayılı koruma kanunu ile tescil edilmiş sit alanları ve bu alanların koruma alanlarında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararlarına uygun yenileme projelerinin denetlenmesini sağlamaktadırlar. Yenileme projelerinde koruma faaliyetleri, onaylanan proje çerçevesinde proje temelli olarak ve kısa sürede gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Tarihi kentsel çevrelerde yenileme alanı olarak ilan edilen alanlarda, Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ve Yenileme Kurulu karar almakta ve bunun sonucunda yetki karmaşası meydana gelmektedir.

Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu korunması gerekli sit alanı ve ilgili koruma alanı hakkında bütüncül kararlar ve uygulamalar yaparken, Yenileme Kurulu yenileme projesinde noktasal karar almaktadır. Bunun sonucunda sit alanlarının korunmasında bütüncüllük bozulmakta, bir nevi sit koruma amaçlı imar planlarında plan tadilatlarının yapılması kolaylaşmaktadır.

Uzun süreçte meydana gelen tarihi kentsel çevrelerde uygulama; koruma amaçlı imar planlarında olduğu gibi zamana bırakılarak yapılaşmasının beklenmesi veya yenileme projelerinde kısa sürede proje temelli yapılaşma sosyal yapının korunmasını göz ardı etmektedir.

4. TARİHİ KENTSEL ÇEVRELERDE YENİLEME YAKLAŞIMLARI - SULUKULE YENİLEME PROJESİ

4.1. İstanbul'daki Sit Alanları

İstanbul, tarih çağlarında “Küçük Asya” adıyla bilinen topraklarda, büyük Asya Kıtasından Eski Dünya'ya doğru uzanan bir yarımadadır. Yazılı belgelerin hayata girmesiyle beliren tarihin alaca karanlığından bu yana, Hititler, Lidyalılar, Bizans ve Urartular, kavimler geçişini yaparken, izlerini Anadolu'ya bırakmışlardır. Çağlar boyu gezginlerin, fetih peşinde koşanların bu uğrak yeri, bazı kültürler için köprü konumundayken, Osmanlılar için bir beşik ve merkez üssü olmuştur (Mülayim, 2001).

Türkiye, jeopolitik konumu itibariyle kültürel peyzajın zaman ve mekân boyutunda çeşitlendiği dünya üzerindeki ender coğrafyalardan biri olarak özel bir öneme sahiptir. Bu önemin algılanması, benimsenmesi ve layık olduğu şekliyle de kullanılması gerekmektedir. İstanbul ise iki kıtayı birbirine bağlayan doğal güzellikleri ile narin bir coğrafya üzerinde konumlanarak, iki imparatorluğun başkentliğinden taşıyıp getirdiği tarihsel mirasa sahiptir.

Dünyada iki kıta üzerinde kurulu tek şehir İstanbul'dur; Asya ile Avrupa arasında uzanır, bir yarısı doğuda bir yarısı batıdadır. Şehir, Fransız eski eser uzmanı Petrus Gyllius'un on altıncı yüzyılın ortalarında yazdığı gibi, “bütün boğazların en üstünü” olan Boğaziçi'nin güney ucundadır (Freely, 2004).

Le Corbusier Avrupa'yı dolaşa dolaşa 1911'de İstanbul'a varmış ve yazılarında döneminin önemli kentleri ile İstanbul'u karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmalarda İstanbul hep kazanmıştır. Bir yazısında “Şimdi New York ile İstanbul'u karşılaştırırsak diyebiliriz ki, birincisi kıyamettir, ikincisi ise bir yeryüzü cenneti” İstanbul'un eşsizliğini vurgulamıştır (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1993).

Türkiye'nin son 60 yıldır yaşadığı İstanbul odaklı kentleşme süreci, ivmesini sanayiden almayan, kentleşme sürecini yarım asıra sığdırmaya çalışan bir döneme tanıklık etmiştir. Bu ise, tarihsel mirasın korunamaması sorununa neden olmuştur.

2005 yılına gelindiğinde, Türkiye kentlerinin ve İstanbul'un önündeki iki sorun iç içe çözümlenmeyi beklemektedir. Birincisi, yüzyıllar boyunca üretilmiş tarihsel mirası tanınır, bilinir kılmak ve dünya insanlarıyla paylaşmak, ikincisi ise son elli yılda üretilmiş yapı stoğunu bir kültür ürünü haline getirebilmek üzere yeniden üretmektir. 2000'li yılların başına kadar geçen süreçte yaşanan ekonomik krizlerin ve istikrarsızlığın giderek azalmaya başlaması ekonomik refah seviyesinin düşüklüğüne ve bu konulara ayrılacak kamu kaynaklarının kısıtlı olmasına rağmen, umut vericidir. Koruma kültürünün toplumda yeni yeni yaygınlaşmaya başlaması ve yönetim kadroları tarafından daha fazla benimsenmesi, korumanın önündeki tehditleri azaltan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Anadolu Türk kentlerine, genel fonksiyonel yapıları yönünden bakıldığında İstanbul'un ticaret, yönetim, dini merkez ve liman yerleşimi olduğu görülmektedir (Hoşkara, 2007).

Türkiye'de Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğundaki 20 adet Bölge Koruma Kurulu tarafından sürdürülmekte olan koruma uygulamaları içinde en önemli konulardan biri sit alanlarıdır. Eylül 2005 itibariyle, Türkiye'de tescil edilmiş toplam 7635 adet sit alanı mevcuttur. Bu sit alanlarının 77 adedi³¹ (Türkiye'deki sit alanlarının %1'i) İstanbul İli sınırları içerisindedir.

Türkiye'de bulunan sit alanlarının %78.6'sı arkeolojik, %12.2'si doğal, %2.5'i kentsel, %1,7'si tarihi ve %5'i ise diğer sit alanlarıdır. İstanbul'daki sit alanlarının türlerine göre dağılımlarında ise; arkeolojik sit alanları (%23.4) Türkiye ortalamasının oldukça gerisindedir. Buna karşın doğal sit alanları %28.6'lık değer ile Türkiye genelindeki oranın iki katından fazladır. İstanbul'daki kentsel sit alanları %20.7; tarihi sit alanları %1.3; karma sit alanları ise %26'dır. Buna göre, İstanbul'daki kentsel sit alanlarının değeri Türkiye genelindeki oranın sekiz, karma sit alanları ise beş katıdır.³² (Bk. Çizelge 4.1)

³¹ Bir karar içinde birden fazla sit alanının tescil edildiği kararlar nedeniyle İstanbul'da toplam sit alanı sayısı 204'e ulaşmaktadır

³² Bu araştırma 2005 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi bünyesinde Kültür Endüstrileri Kültür ve Turizm Grubu tarafından hazırlanmıştır. Grupta sit alanları ve taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili araştırmayı İ.Dinçer, Z.Enlil, Y. Evren ve E. Seçkin'in danışmanlığında Evren Oral, Senem Kozaman ve Serkan Sınmaz gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın sonuçları 1:100 000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı çalışmalarında kullanılmıştır.

Çizelge 4.1: Türkiye ve İstanbul İli'nde Sit Alanlarının Türlerine Göre Dağılımı

Sit Alanı Türleri	Türkiye		İstanbul		<i>İstanbul/Türkiye</i>
	Sayı	%	Sayı	%	%
Doğal sit alanı	931	12.2	22	28.6	2.36
Arkeolojik sit alanı	6006	78.6	18	23.4	0.3
Kentsel sit alanı	190	2.5	16	20.7	8.42
Tarihi sit alanı	128	1.7	1	1.3	0.78
Karma sit alanı	380	5	20	26	5.26
<i>Toplam</i>	<i>7635</i>	<i>100</i>	<i>77</i>	<i>100</i>	<i>1.05</i>

Kaynak: Bk. (32) no.lu dipnot metni

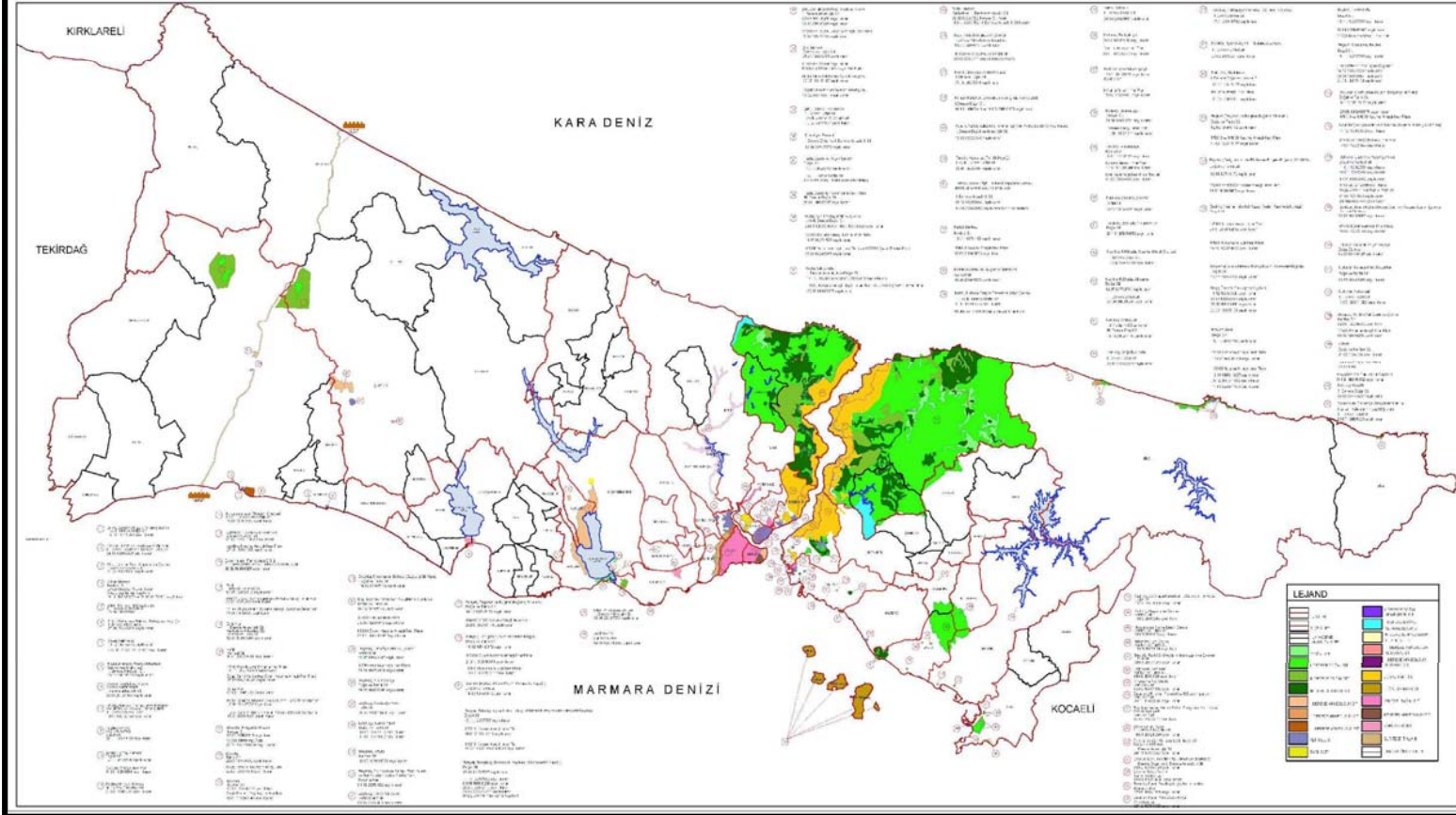
4.1.1. İstanbul'daki Kentsel Sit Alanlarının Büyüklüklerine Göre Dağılımları

Alt tasnifleri olmayan kentsel sit alanları kapsamında İstanbul'da tescil edilmiş toplam 20 adet kentsel sit alanı bulunmakta³³ ve toplam sit alanları içindeki payı ise % 9,8 gibi bir değer taşımaktadır. (Bk. Çizelge 4.2) Bu alanların büyüklüğü ise toplam sit alanları içinde ancak %1,6'ya ulaşabilmektedir. Bahsedilen sit alanlarının en önemlileri; Eyüp, Beyoğlu, Çatalca, Kadıköy, Kartal, Beşiktaş ve Üsküdar'dır. (Bk. Harita 4.1)

Ayrıntılı bilgi için bkz: Dinçer, İ. Enlil, Z. vd (2006) 'Kültür Ve Tabiat Varlıkları Envanter Çalışması ve Tarihi Eser Araştırması' Raporları İstanbul Büyükşehir Nazım İmar Planı Analitik Etütler İşİ Kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü İçin Hazırlanan Rapor.

³³ Kentsel sit alanı olarak tescil edilen sit alanları sayısı yapılan kurul kararları araştırmasından elde edilmiştir.

İSTANBUL İL GENELİNDEKİ SİT ALANLARI

Harita 4.1: İstanbul İl Genelindeki SİT Alanları

Kaynak: Bk. (32) no.lu dipnot metni

Çizelge 4.2: İstanbul İli Türlerine Göre Sit Alanlarının Sayısal Dağılımı

Sit Alanı Türü	Sit Alanı Sayısı	(%)	Alan Büyüklüğü (m ²)	(%)
Doğal Sit Alanı	131	64,2	394.975.850,1	70,60
1.Derece Doğal Sit Alanı	37	18,1	271.193.927,6	48,50
2.Derece Doğal Sit Alanı	36	17,6	46.029.043,4	8,20
3.Derece Doğal Sit Alanı	51	25,0	75.824.027,9	13,50
Derecelendirilmemiş Doğal Sit Alanı	7	3,4	1.928.852,2	0,30
Arkeolojik Sit Alanı	27	13,2	19.304.597,3	3,40
1.Derece Arkeolojik Sit Alanı	19	9,3	17.753.789,3	3,20
2.Derece Arkeolojik Sit Alanı	4	2,0	485.901,1	0,10
3.Derece Arkeolojik Sit Alanı	3	1,5	1.064.906,9	0,20
Derecelendirilmemiş Arkeolojik Sit Alanı	1	0,5	0	0
Kentsel Sit Alanı	20	9,8	8.977.248,6	1,60
Tarihi Sit Alanı	1	0,5	365.827,7	0,10
Karma Sit Alanları	25	12,3	135.813.055,2	24,30
Tarihi Sit Alanı -Kentsel Sit Alanı	2	1,0	14.488.846,5	2,60
Kentsel Sit Alanı -Arkeolojik Sit Alanı	1	0,5	669.822,4	0,10
Kentsel Sit Alanı -Doğal Sit Alanı	5	2,5	10.993.585,0	2,00
Doğal Sit Alanı -Tarihi Sit Alanı	11	5,4	108.232.667,2	19,30
1.Derece Arkeolojik Sit Alanı - Doğal Sit Alanı	2	1,0	215.606,5	0,04
Kentsel Sit Alanı - 3.Derece Arkeolojik Sit Alanı	1	0,5	107.028,2	0,02
3. Derece Arkeolojik Sit Alanı - Doğal Sit Alanı	1	0,5	66.266,7	0,01
1.Derece Doğal Sit Alanı - Kentsel Sit Alanı	1	0,5	32.479,6	0,006
1.Derece Doğal Sit Alanı -Arkeolojik Sit Alanı	1	0,5	1.006.753,1	0,20
Toplam	204	100,0	559.409.436,0	100,00

Kaynak: Bk. (32) no.lu dipnot metni

İstanbul'un kültürel miras ve doğal peyzaj açısından sahip oldukları birbirleri ile içiçe geçmiştir. Bunun sonucunda bazı sit alanları birkaç tür sit alanı özelliği göstererek karma sit tescilleri yapılmıştır. Karma sitlerin birçoğunda kentsel sit alanları mevcuttur.

4.1.2. İstanbul'daki Sit Alanlarının Plan Durumları

İstanbul İli bütününde tescil edilmiş olan toplam 204 adet sit alanından yapılaşma hakkı bulunmayan 1. derece doğal sit alanları, 1.derece arkeolojik sit alanları ve 2. derece arkeolojik sit alanları ile tarihi sit alanının sayılarının toplamı 61'dir. Bu sit alanları dışında kalan 143 adet sit alanında geçiş dönemi yapılaşma koşullarının tanımlanması ve Koruma Amaçlı İmar Planı yapılması gerekmektedir. (Bk.Harita 4.2. Çizelge 4.3)

Bu dağılım incelendiğinde,

- Sit alanı olarak tescil edilip, geçiş dönemi yapılanma koşulları belirlenmiş 18 adet sit alanı bulunduğu,
- Sit alanı olarak tescil edildiği halde geçiş dönemi yapılaşma koşulları belirlenmemiş ve koruma amaçlı imar planı bulunmayan 33 adet sit alanının bulunduğu,
- Koruma amaçlı imar planı onaylanmış 30 adet sit alanının ise planlanması gereken toplam 143 adet sit alanı içinde %21'lik orana sahip olduğu,
- İlke kararlarının önerdiği sürece uygun olmamasına rağmen üst ölçek ve alt ölçekteki Koruma Amaçlı İmar Planı'nın söz konusu olduğu bölgelerde (15.11.1995 tarih ve 7755 sayılı karar kapsamındaki Beykoz ve Sarıyer İlçeleri'ndeki doğal sit alanları) hem koruma amaçlı imar planının hem de geçiş dönemi yapılaşma koşullarının yürürlükte olduğu ve bu nitelikte ayrıca 62 adet sit alanı daha bulunduğu,
- İstanbul İli bütününde planı olması gereken 87 adet doğal sit alanının 30 adedinin, herhangi bir koruma amaçlı imar planı ya da geçiş dönemi yapılaşma koşullarının bulunmadığı,
- Koruma amaçlı imar planı olması gereken 3 adet 3. derece arkeolojik sit alanının hiçbirinde Koruma Amaçlı İmar Planının bulunmadığı,

- 20 adet kentsel sit alanının 7'sinde sadece sit alanı tescil kararının bulunduğu, 4'ünün ise geçiş dönemi yapılaşma koşullarına tabi olduğu ve yalnızca 9'unun Koruma Amaçlı İmar Planının bulunduğu anlaşılmaktadır (Dinçer ve Enlil, 2006).

Çizelge 4.3: İstanbul İli Sit Alanlarının Türlerine Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşullarına ve Koruma Amaçlı İmar Planlarına Göre Dağılımı

Sit Alanı Türü	A	B	C	D	Toplam
Doğal Sit Alanı	24	19	16	72	131
1.Derece Doğal Sit Alanı	9	5	8	15	37
2.Derece Doğal Sit Alanı	5	7	5	19	36
3.Derece Doğal Sit Alanı	4	7	2	38	51
Derecelendirilmemiş Doğal Sit Alanı	6		1		7
Arkeolojik Sit Alanı	25	0	2	0	27
1.Derece Arkeolojik Sit Alanı	17		2		19
2.Derece Arkeolojik Sit Alanı	4				4
3.Derece Arkeolojik Sit Alanı	3				3
Derecelendirilmemiş Arkeolojik Sit Alanı	1				1
Kentsel Sit Alanı	7	4	9	0	20
Tarihi Sit Alanı	0	1	0	0	1
Karma Sit Alanı	7	0	13	5	25
Tarihi Sit Alanı -Kentsel Sit Alanı			2		2
Kentsel Sit Alanı -Arkeolojik Sit Alanı			1		1
Kentsel Sit Alanı - Doğal Sit Alanı				5	5
Doğal Sit Alanı - Tarihi Sit Alanı	3		8		11
1.Derece Arkeolojik Sit Alanı - Doğal Sit Alanı	1		1		2
Kentsel Sit Alanı -3.Derece Arkeolojik Sit Alanı	1				1
3. Derece Arkeolojik Sit Alanı - Doğal Sit Alanı	1				1
1.Derece Doğal Sit Alanı - Kentsel Sit Alanı			1		1
1.Derece Doğal Sit Alanı -Arkeolojik Sit Alanı	1				1
Toplam	63	24	40	77	204
İlke kararları gereği hiçbir yapılaşmaya konu olmayan sit alanları (Tarihi;1. Doğal; 1. Arkeolojik ve 2. Arkeolojik Sitler ve bu kapsamdaki karma sitler)	30	6	10	15	61
İlke kararları gereği geçiş dönemi yapılanma koşulları ve koruma amaçlı imar planları doğrultusunda yapılaşabilecek sit alanları	33	18	30	62	143

A: SADECE SİT ALANI KARARI İÇEREN SİT ALANLARI

B: GEÇİŞ DÖNEMİ YAPILAŞMA KOŞULLARI BELİRLENMİŞ SİT ALANLARI

C: KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI ONAYLANMIŞ SİT ALANLARI

D: GEÇİŞ DÖNEMİ YAPILAŞMA KOŞULLARI VE K.A.N.İ.P

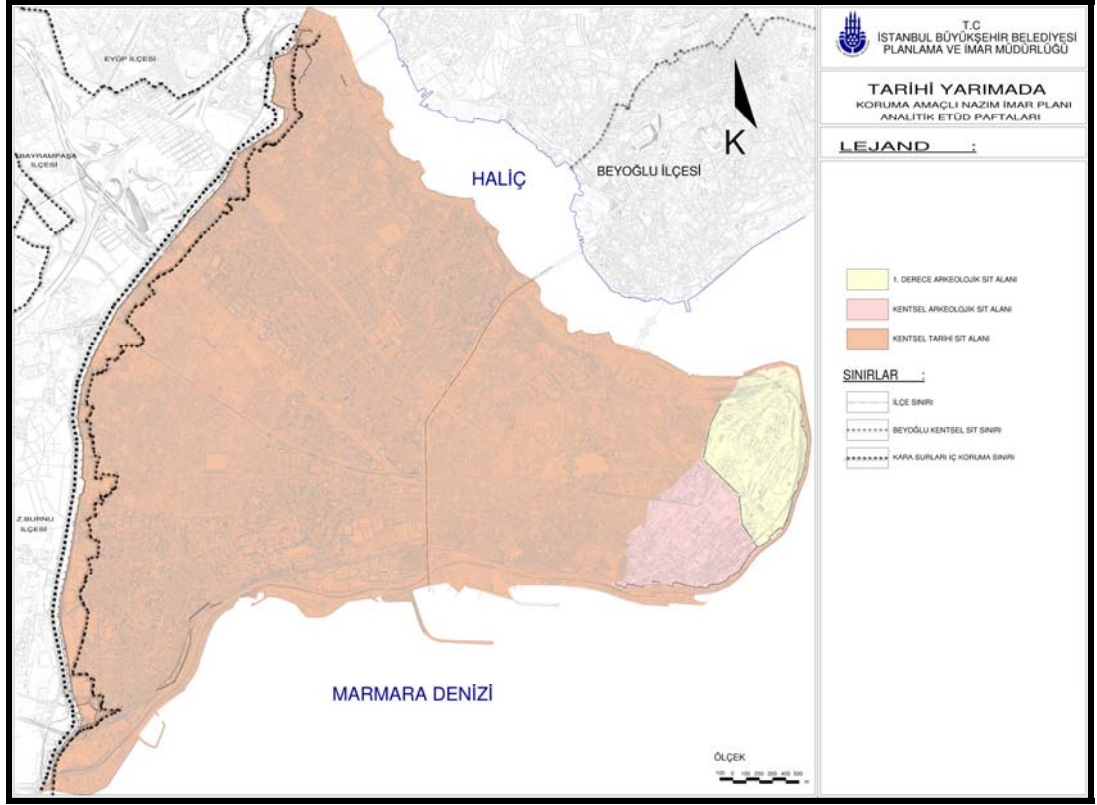
Kaynak: Bk. (32) no.lu dipnot metni

4.1.3. İstanbul Tarihi Yarımada Sit Alanı ve Plan Durumu

İstanbul, tarihi ve doğal zenginlikleri ile dünyanın en büyüleyici şehirlerinden biri olup, tarihi yarımada bu şehrin merkezidir. 18. yüzyılın ortalarına kadar Tarihi Yarımada İstanbul şehrinin kendisi olmuştur. Tarihsel gelişim sürecinde Tarihi Yarımada ticaret ve yönetim fonksiyonları ile önemli bir merkez durumuna gelmiştir (Erden, 1994).

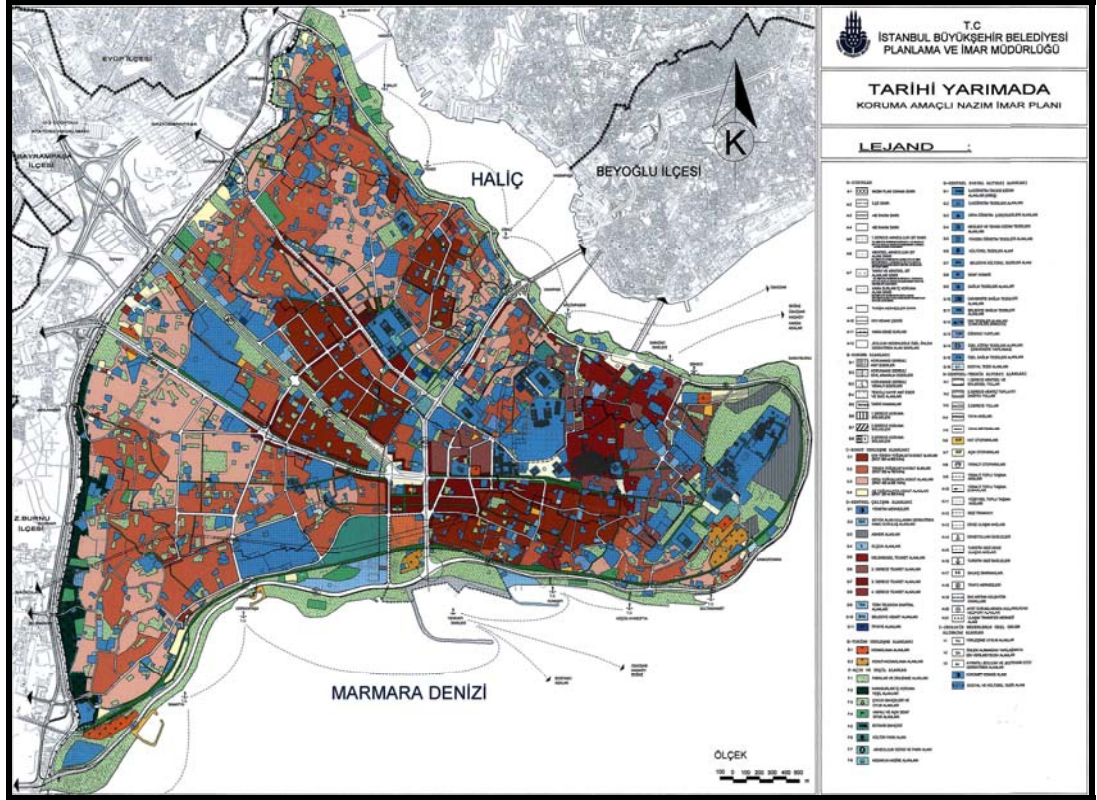
Tarihi Yarımada İstanbul 1 No' lu K.T.V.K. Kurulu tarafından 12.7.1995 gün ve 6848 no' lu karar ile Kentsel ve Tarihi Sit, Kentsel ve Arkeolojik Sit ve Sur-u Sultani'nin içi 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir.

Tarihi Yarımada'yı parçacıl sitler ile bölmenin bölgeyi bir bütün olarak ele almayı zorlaştırdığı, kentin silüetini ve doku bütünlüğünü koruma açısından yetersiz kaldığı, İstanbul 1 No' lu K.T.V.K. Kurulu'nun bölgeyi sit alanı ilan eden kararında açıklanmaktadır. Tarihi Yarımada' ya ilişkin Sit Alanı Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları ise; İstanbul 1 No' lu K.T.V.K. Kurulu'nun 2.8.1995 gün ve 6898 sayılı kararı ile belirlenmiştir. 12.7.1995 gün, 6848 sayılı kurul kararına göre Sur-u Sultani içi 1.Derece Arkeolojik Sit Alanı, Tarihi Yarımada'nın güney doğusunda sınırları ilgili paftada gösterilen Sultanahmet Camii civarı Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı, Yarımada'nın geri kalanı ise; Tarihi ve Kentsel Sit Alanı olarak 3 bölgeye ayrılmıştır. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 19.6.1981 tarih ve 12850 sayılı kararı ile Zeytinburnu ve Eyüp ilçe sınırlarına komşu olan tarihi sur duvarları Sur Tecrit Koruma Alanı ilan edilmiştir (Anon 2003, syf.51). (Bk. Harita 4.3)

Harita 4.3: Tarihi Yarımada 1995 Yılı Sit Bölgelemesi (Anon 2003, syf.52)

Sit alanı ilanından sonra planlama çalışmalarına başlanmış ve İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 26/01/2005 tarihinde 399 sayılı kararı ile 1/5000 ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı (Bk. Harita 4.4) ve 403 sayılı kararı ile 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planlarını onaylanmıştır.

Harita 4.4: 1/5000 Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı (Anon 2003, syf.648)

4.2. İstanbul Yenileme Alanları

5366 sayılı Yenileme Kanununun ilanı ile birlikte İstanbul'da ilan edilen yenileme alanları aşağıda verilmiştir.

22.04.2006 tarih ve 26147 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2006/10299 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile³⁴ 4 adet yenileme alanı ilan edilmiştir. Bunlar;

- Fatih - Kürkçübaşı Mahallesi Bulgur Palas Yenileme Alanı
- Atik Mustafa Paşa Mahallesi Yenileme Alanı
- Fatih Balat Karabaş - Tahta Minare Mahalleleri Yenileme Alanı
- Fatih Hatice Sultan – Neslişah Mahalleleri Yenileme Alanı

³⁴ 22.04.2006 tarih ve 26147 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2006/10299 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı "İstanbul İli Kent Merkezinde Yer Alan Bazı Alanların Yenileme Alanı Olarak Kabul Edilmesine İlişkin Karar"ın yürürlüğe konulması; İçişleri Bakanlığı'nın 10/3/2006 tarihli ve 57465 sayılı yazısı üzerine, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun 2 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 3/4/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır

02.06.2006 tarih ve 26186 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10455 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile³⁵ Tuzla (Köyiçi) yenileme alanı ilan edilmiştir.

22.06.2006 tarih ve 26206 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10501 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile³⁶ İstanbul İli Eminönü ilçesinde; Süleymaniye, Hacıkadın, Kalenderhane, Mollahüsrev, Hoca Gıyaseddin, Sarıdemir, Yavuz Sinan, Demirtaş Mahalleleri Yenileme Alanı ilan edilmiştir.

23.06.2006 tarih ve 26207 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10502 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile³⁷ Zeytinburnu Sur Tecrit Bandı Yenileme Alanı ilan edilmiştir.

06.07.2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10573 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile³⁸ Tarlabası (360, 361, 362, 363, 385, 386, 387, 593, 594 no’ lu adalar) ve Galata Kulesi Çevresi (149,150 no’ lu adalar) Yenileme Alanı ilan edilmiştir.

13.10.2006 tarih ve 26318 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10961 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile³⁹ Fatih (Haraççı Kara Mehmet, Yalı, Küçük Mustafa Paşa, Hüsambey, Kasap İlyas, Hacı Hüseyin Ağa, İmrahor, Arpa Emimi, Şeyh Resmi, Hatice Sultan, Ereğli, Kürkçübaşı, Cerrahpaşa, Davutpaşa, Atik Mustafa

³⁵ 02.06.2006 tarih ve 26186 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10455 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı “İstanbul İli, Tuzla İlçesi’nde bulunan ve ekli kroki ile koordinat listesinde sınırları belirtilen alanların “yenileme alanı” olarak belirlenmesi; İçişleri Bakanlığı’nın 28/4/2006 tarihli ve 57720 sayılı yazısı üzerine, 16/6/2005 tarihli ve 5366 sayılı Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 15/5/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır.

³⁶ 22.06.2006 tarih ve 26206 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10501 10455 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı “İstanbul İli, Eminönü İlçesi’nde bulunan, ekli krokide sınırları ve listelerde ada numaraları belirtilen alanların “yenileme alanı” olarak belirlenmesi; İçişleri Bakanlığı’nın 17/5/2006 tarihli ve 57862 sayılı yazısı üzerine, 16/6/2005 tarihli ve 5366 sayılı Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 24/5/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır.”

³⁷ 23.06.2006 tarih ve 26207 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10502 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı İstanbul İli, Zeytinburnu İlçesi’nde bulunan, ekli krokide sınırları ve listede ada numaraları belirtilen alanların “yenileme alanı” olarak belirlenmesi; İçişleri Bakanlığı’nın 17/5/2006 tarihli ve 57861 sayılı yazısı üzerine, 16/6/2005 tarihli ve 5366 sayılı Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 24/5/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır.

³⁸ 06.07.2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10573 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı İstanbul İli, Beyoğlu İlçesinde bulunan ve ekli listede yeri ve ada numaraları belirtilen alanların, yenileme alanı çalışmaları kapsamında, Beyoğlu Belediyesi tarafından acele kamulaştırılması; İçişleri Bakanlığı’nın 24/5/2006 tarihli ve 45693 sayılı yazısı üzerine, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’nun 27 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 7/6/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır.

³⁹ 13.10.2006 tarih ve 26318 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10961 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı İstanbul İli Fatih İlçesi sınırları içerisinde yer alan ve ekli listede ada ve parsel numaraları gösterilen alanların yenileme alanı olarak kabul edilmesi; İçişleri Bakanlığı’nın 6/9/2006 tarihli ve 58807 sayılı yazısı üzerine, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 13/9/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Paşa, Fatma Sultan, Çakırağa, Kırkçeşme, Neslişah, Hacı Evhaddin, Hacı Hamza, Canbaziye, Balat Karabaş, Tahta Minare, Abdi Subaşı, Veledi Karabaş, Beyazıt Ağa, Molla Aşki, Sancaktar Hayrettin mahalleleri) Yenileme Alanı ilan edilmiştir.

20.07.2007 tarih ve 26588 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2007/12375 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile⁴⁰ Eminönü, Katip Kasım, Nişanca, Muhsine Hatun, Şehsuvarbey, Küçük Ayasofya mahalleleri Yenileme Alanı ilan edilmiştir.

25.12.2007 tarih ve 26737 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2007/12893 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile⁴¹ Eminönü (Katip Kasım, Nişanca, Muhsine Hatun, Şehsuvarbey, Küçük Ayasofya mahalleleri Yenileme Alanı ilan edilmiştir.

04.12.2008 tarih ve 27074 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2008/14349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile⁴² Tuzla Büyük İçmeler, Küçük İçmeler ve Kamil Abduş Gölü ve Çevresi Yenileme Alanı ilan edilmiştir.

Yukarıda 22.04.2006 tarih ve 26147 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2006/10299 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yenileme alanı olarak ilan edilen alanların içinde Hatice Sultan – Neslişah Mahalleleri Yenileme Alanı kamuoyunda Sulukule Yenileme Projesi üzerinde çalışma kapsamında daha ayrıntılı bir şekilde durulacaktır.

⁴⁰ 20.07.2007 tarih ve 26588 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2007/12375 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İstanbul İli, Eminönü İlçesinde bulunan, ekli krokide sınır ve koordinatları ile listede yerleri ve ada numaraları belirtilen alanların “yenileme alanı” olarak belirlenmesi; İçişleri Bakanlığının 20/6/2007 tarihli ve 58057 sayılı yazısı üzerine, 16/6/2005 tarihli ve 5366 sayılı Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu’na 3/7/2007 tarihinde kararlaştırılmıştır.

⁴¹ 25.12.2007 tarih ve 26737 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2007/12893 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İstanbul İli, Eminönü İlçesinde yer alan, ekli krokide sınır ve koordinatları ile listede yer adları ile ada numaraları belirtilen alanların yenileme alanı olarak kabul edilmesi; İçişleri Bakanlığının 18/10/2007 tarihli ve 58730 sayılı yazısı üzerine, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu’na 26/11/2007 tarihinde kararlaştırılmıştır.

⁴² 04.12.2008 tarih ve 27074 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2008/14349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı İstanbul İli, Tuzla İlçesinde yer alan ve ekli listede yer adları ile pafta ve parsel numaraları belirtilen alanların yenileme alanı olarak kabul edilmesi; İçişleri Bakanlığının 12/9/2008 tarihli ve 58651 sayılı yazısı üzerine, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun 2 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu’na 27/10/2008 tarihinde kararlaştırılmıştır.

4.3. Hatice Sultan – Neslişah Mahalleleri Yenileme Alanı Sulukule

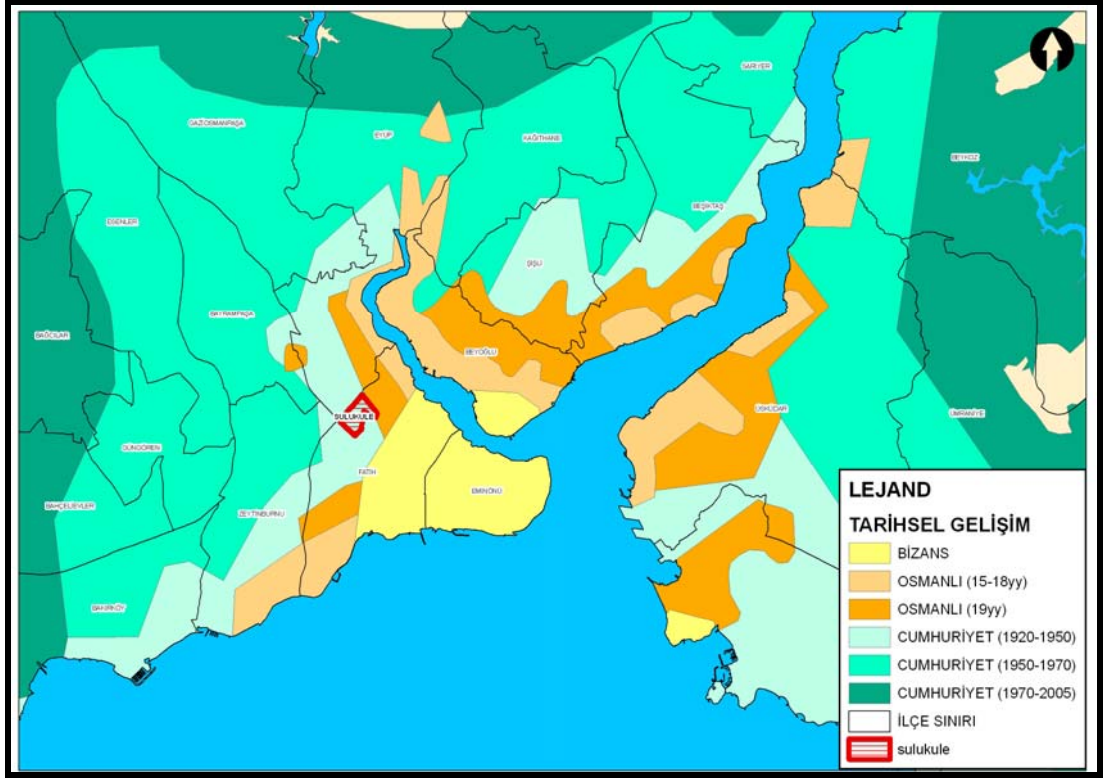
İstanbul'un sur dibi semtlerinden Topkapı ve Edirnekapı arasındaki surların hemen önünde Sulukule Caddesi diye bilinen yolun kenarında, 1960'ların başında tamamen yıkılıp tahliye edilen mahalledir. Şehrin hayatında kendi rengiyle ün yaptığından, sakinleri başka mahallelere yerleşse de Sulukule ve Sulukuleli halen yaşayan adlardır. Sulukulenin kendinden çok sakinlerinden söz etmek kaçınılmazdır. Bugün İstanbullular arasında Neşlişah Mahallesi yanlı olarak Sulukule denmektedir (Anon 1994, syf.70).

4.3.1. Sulukule'nin Tarihçesi

Sulukule'ye dair yazılı kaynakların fazla olmaması, bölgeye dair yapılan tarih araştırmalarını zorlaştırmakla birlikte bazı kaynaklar, Romanların bu bölgeye 1054 yılında Hindistan'dan geldiğini yazmaktadır. Bizans döneminde buraya yerleşenler, özellikle dönemin Ortodoks kiliseleri tarafından, falcılık, sihirbazlık gibi faaliyetler ile suçlanınca, kara surlarının dışında yaşamaya başlarlar. Fatih Sultan Mehmet'in, 1453'te İstanbul'u fethinden sonra, Bizans döneminde çökmeye başlayan şehri canlandırmak amacıyla farklı bölgelerde yaşayanları İstanbul'a davet etmesiyle, İstanbul'a gelen Romanların bir kısmı Ayvansaray'da Lonca Mahallesi'ni kurarken, bir kısmı da Sulukule'ye yerleşir. Osmanlı Dönemi'nde eğlence kolları geleneği en ihtişamlı dönemlerini yaşasa da Sulukule'nin, dans ve müziğin yanı sıra kente pek çok yönden katkıda bulunduğunu söylemek yanlı olmaz. İstanbul'un fethinden sonra Müslüman olan Romanlar, sarayın mehter takımını kurarlar. İstanbul'un en iyi, en zengin katırcıları, sepetçileri, Sulukule'den çıkmaktaydı (www.mimarizm.com.2009).

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde ise Sulukule'deki eğlence kolları geleneği devam etmiştir. İlerleyen yıllarda Eğlence Evleri, ilk kez 1946 yılında Turan Aziz Beler'in "Beyoğlu Piliçleri" adındaki kitabında geçer. Beler, kitabında Sulukule Eğlence Evlerinden; dekoru sade, temiz bir oda içinde sazlarını çalan, şarkı söyleyen ve dans eden genç kadınlardan bahseder. Sulukule'nin en görkemli yılları 1950'ler ve

1960'lardır. Sulukule tarihi kentsel çevresinin İstanbul Tarihsel Gelişim sürecindeki yerleşimi Harita 4.5'te verilmiştir.

Harita 4.5: İstanbul Tarihsel Gelişimi (Anon 2005b)

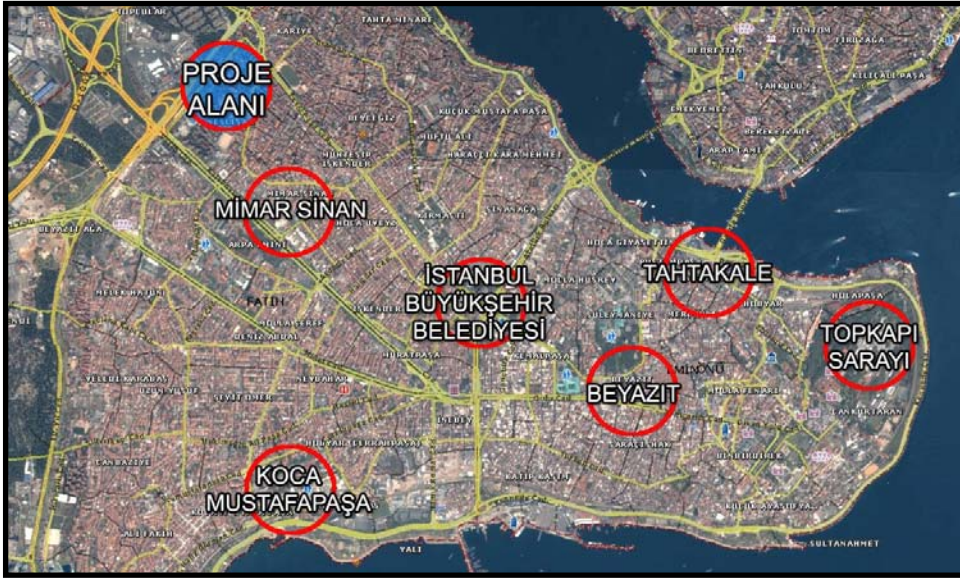
1950'li yıllarda Vatan Caddesi yapılırken, Edirnekapı'da surların bir bölümü ve Sulukule' deki evlerde yıkımlar meydana gelmiştir. Sulukule, biraz daha surlara doğru kayarak, sur boyuna yerleşmiş olan Neslişah ve Hatice Sultan mahalleleri ile kaynaşmıştır. (Bk. Harita 4.5) Yıkımla beraber dağılan Sulukuleliler, her şeye rağmen bağlarını koparmamak ve tekrar biraraya gelmek için Turizm Bakanlığı'nın da desteğiyle 1969'da "Sulukule Turizm Yaşatma ve Koruma Derneği"ni kurmuştur. Dernek, 1969'da Uluslararası Çigan Festivali'ni düzenlemiştir. Festival kapsamındaki etkinlikler ile bir ay boyunca Avrupa ve Balkan ülkelerinden çeşitli romanların, sazları ve sözleriyle festivale katıldığı söylenir. Derneğin her ne kadar amacı Sulukule'yi tanıtmak olarak belirlenmiş olsa da tekrar biraraya gelme ve yeni bir roman mahallesi kurma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanınca dernek feshedilir.

1985 yılına gelindiğinde ise Sulukuleliler, Turizm Bakanlığı'na "Gösteri Evleri Projesi" ile başvururlar. Bakanlıktan olumlu yanıt alan proje, yerel belediye tarafından onaylanmadığı için yasallaşmasa da "Eğlence Evleri" Sulukule'de

faaliyete geçmiştir. Bu dönemde inşa edilen apartmanlar, mahallenin zenginliğinin birer kanıtı olarak gösterilebilir. 1992’de Eğlence Evleri’nin büyük bir çoğunluğu kapanır. Sulukule’ de Eğlence Evleri’nin kapanması, bölgeyi büyük ve hızlı bir sosyoekonomik açıdan çöküş girdabının içerisine almıştır (www.mimarizm.com.2009).

4.3.2. Konumu ve Ulaşım İlişkisi

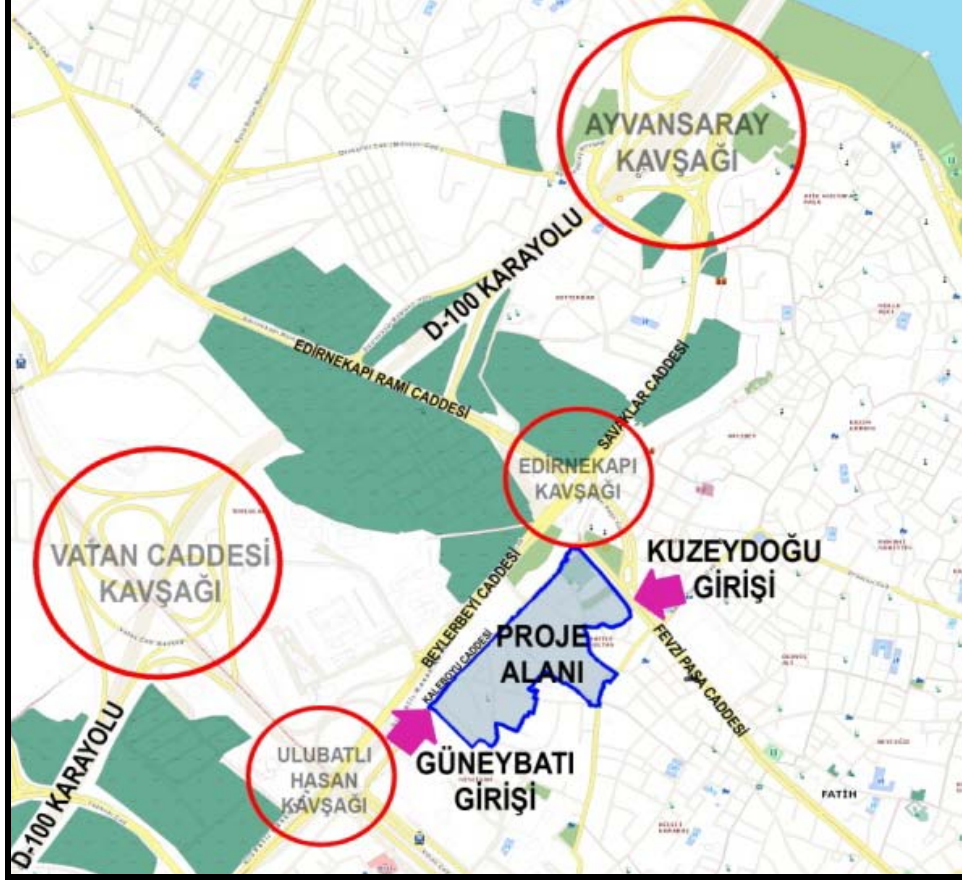
Proje alanı, Fatih ilçesinin kuzeybatısında olup Neslişah Sultan ve Hatice Sultan Mahallelerinde yer almaktadır. Proje alanının doğusunda Tarihi Yarımada’nın sınırları olarak kabul edilen surlar yer almaktadır. (Bk. Harita 4.6) Alanın batısından sur boyunca proje alanına tam olarak sınır olmasa da, bölge ulaşımında önemli sayılabilecek Savaklar Caddesi geçmektedir. Bununla beraber Savaklar Caddesi’ni dik kesen ve Edirnekapı ile Fatih ilçesi’ni birbirine bağlayan Fevzi Paşa Caddesi proje alanının kuzeyindedir.

Harita 4.6: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının Konumu (Anon 2007b, syf.11)

Yenileme alanı karayolu erişilebilirliği açısından oldukça elverişli bir bölgede yer almaktadır. Yenileme alanı çevresinde bulunan en önemli ulaşım arterleri Fevzi Paşa Caddesi, Vatan Caddesi ile Savaklar Caddeleridir. Alanın kuzeybatı tarafında

İstanbul'un en önemli ulaşım arteri olan D-100 Karayoluna Ankara-Edirne istikametinden Topçular-Vatan Caddesi Katlı Kavşağı bağlantılı olarak erişilebilmektedir. (Bk. Harita 4.7)

Harita 4.7: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı Ulaşım İlişkisi (Anon 2007b, syf.17)

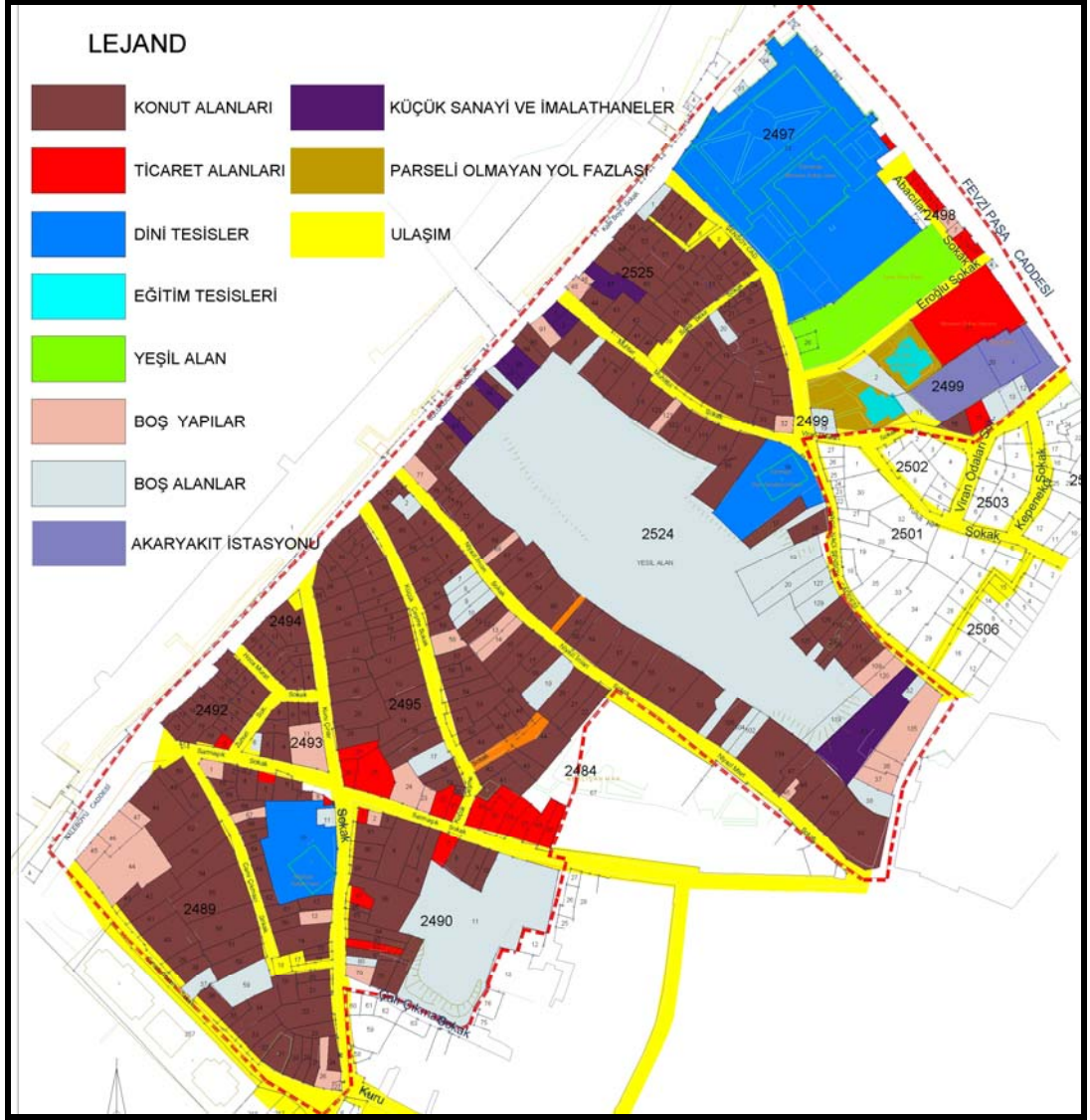
4.3.3. Arazi Kullanım

Yenileme alanında arazi kullanım işlevleri açısından incelendiğinde; %35 ile konut alanları en büyük alan kullanımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yenileme alanının %20'lik bir bölümü boş alandır. (Bk. Çizelge 4.4)

Çizelge 4.4: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının Arazi Kullanımı (Anon 2007b, syf.35)

KULLANIM ALANLARI	ALAN (m²)	YÜZDE (%)
Konut Alanları	33.178,58	35,63
Ticaret Alanları	2.974,46	3,19
Eğitim Tesisleri (Bina Alanı)	412,4	0,44
Dini Tesisler	9.512,51	10,21
Boş Alanlar	19.255,80	20,68
Boş Yapılar	3.929,54	4,22
Akaryakıt İstasyonu	1.305,91	1,40
Yeşil Alanlar	1.869,32	2,01
Küçük Sanayi ve İmalathaneler	1.545,19	1,66
Parseli Olmayan Yol Fazlası	853,43	0,92
Yollar	18.289,00	19,64
Toplam	93.126,14	100,00

Yenileme alanında donatı alanlarının Fevzi Paşa Caddesi üzerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Sarmaşık Sokak'ta Sulukule halkına hizmet eden ticaret birimleri, Sulukule Caddesi ve Kale Boyu Sokak'ta küçük sanayi ve imalathaneler mevcut olup, alanın diğer kesimleri konut alanlarından meydana gelmektedir. (Bk. Harita 4.8)

Harita 4.8: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Arazi Kullanım (Anon 2007b, syf.36)

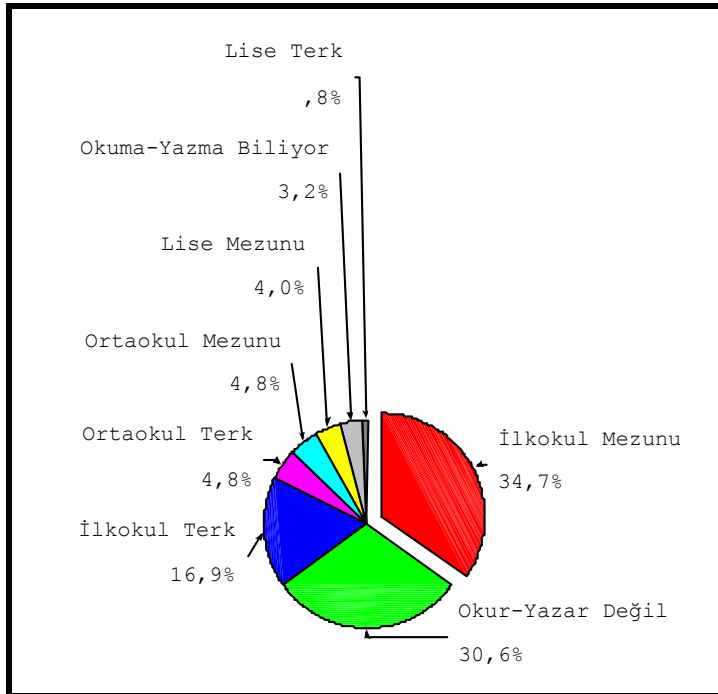
4.3.4. Sosyokültürel Yapı

Sulukule yenileme alanı 2000 yılı verileri ile toplamda 7824 kişi ve 571 haneye tekabül etmektedir (Anon 2007c, syf.2). 2007 yılında ise nüfusun mahalle muhtarlıklarında ikameti bulunan kişi sayısı 3500 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır (Anon 2007b, syf.36).

Çınarbostan, Zuhuri sokakları ve Neslişah Çıkmağı gibi sokakların halkı genellikle çalgıcı ve çengi gibi eğlence işi ile uğraşan, muhtemelen yıkılan eski Sulukule evlerinin sakinleridir. Fakat eski Sulukulenin ahşap, fakir ama rengarenk evleri burada görülmemektedir. Neslişah Cami civarında Kuruçınar, Sarmaşık,

Küçükçeşme ve Çalı sokaklarında oturan ahali (yani, Neslişah Mahallesi'nin ikinci grubu ise) birinci gruptan farklı olarak tesettürlü ve Fatih semtinde görülen yeni dini yaşam tarzını sürdürmektedir. Bunlar eğlence sektörüne hizmet eden birinci grup ile devamlı çekişme içindedir. Yan yana sokaklarda yaşayan iki ayrı alem açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Birinci grubun kullandığı İstanbul'un otantik şivelerinden ikinci grupta rastlanmamaktadır. Birinci grupta nüfus kağıdı bile olmadığı için okula gidemeyen çocuklar ikinci grupta görülmemektedir. İkinci grup mahallenin Sulukule olarak adlandırılmasından şikayetçidir (Anon 1994, syf.70-71).

Yenileme alanında yaşayan sakinlerinin eğitim düzeylerinin Türkiye ve İstanbul ortalamalarından bir hayli düşük olduğu anlaşılmaktadır. 2000 yılı itibariyle okuma-yazma bilmeyenlerin oranı Türkiye genelinde %14 ve İstanbul genelinde %8' dir. Buna karşın örneklem grubunda okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %31 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca örneklem grubunda yüksek öğrenim görmüş bireye rastlanmamaktadır. Ortaokulu terk edenlerle birlikte ilkököl mezunlarının oranı %40'dır. Ortaöğretim kurumlarından mezun olanların oranı ise sadece %10'dur. Geriye kalanların %17'si ilkököl terk ve %1'i de ilkököl gitmediği halde okuma-yazma bilenlerdir (Anon 2007c, syf.6). (Bk. Grafik 4.1)

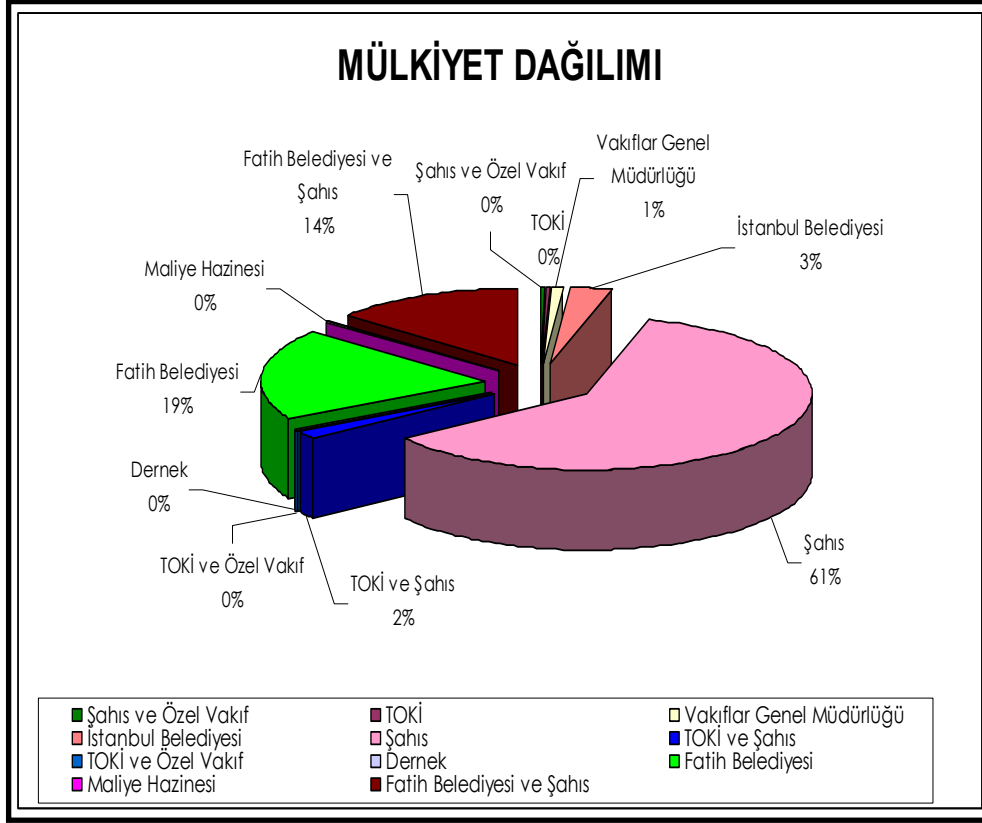
Grafik 4.1: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Arazi Kullanım (Anon 2007c, syf.6)

4.3.5. Mülkiyet Dağılımı

Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının mülkiyet dağılımı incelendiğinde %61 ile şahıs mülkiyeti öne çıkmakta, bunu %19 ile Fatih Belediyesi, %14 ile Fatih Belediyesi ve şahısların ortaklığındaki mülkiyet,%3 ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi, %2 ile TOKİ ve %1 ile Vakıflar Genel Müdürlüğü takip etmektedir.(Bk. Çizelge 4.5, Grafik 4.2)

Çizelge 4.5: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının Mülkiyet Dağılımı (Anon 2007b, syf.57)

MÜLKİYET DAĞILIMI	ALAN(m²)	YÜZDE(%)
Şahıs ve Özel Vakıf	156,75	0,21
TOKİ	274,73	0,37
Vakıflar Genel Müdürlüğü	510,86	0,69
İstanbul Belediyesi	2295,75	3,12
Şahıs	44491,43	60,6
TOKİ ve Şahıs	1247,25	1,7
TOKİ ve Özel Vakıf	113,1	0,15
Dernek	63,91	0,09
Fatih Belediyesi	14011,26	19,06
Maliye Hazinesi	241,89	0,33
Fatih Belediyesi ve Şahıs	10061,58	13,68
TOPLAM	73523,74	100

Grafik 4.2: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Mülkiyet Dağılımı (Anon 2007b, syf.58)

Yenileme alanındaki mülkiyet dağılımında konut alanları ile özel mülkiyet dağılımı arasında doğru orantı göze çarpmaktadır. (Bk. Harita 4.9)

Harita 4.10: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – 1/5.000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planındaki Durumu (Anon 2007b, syf.61)

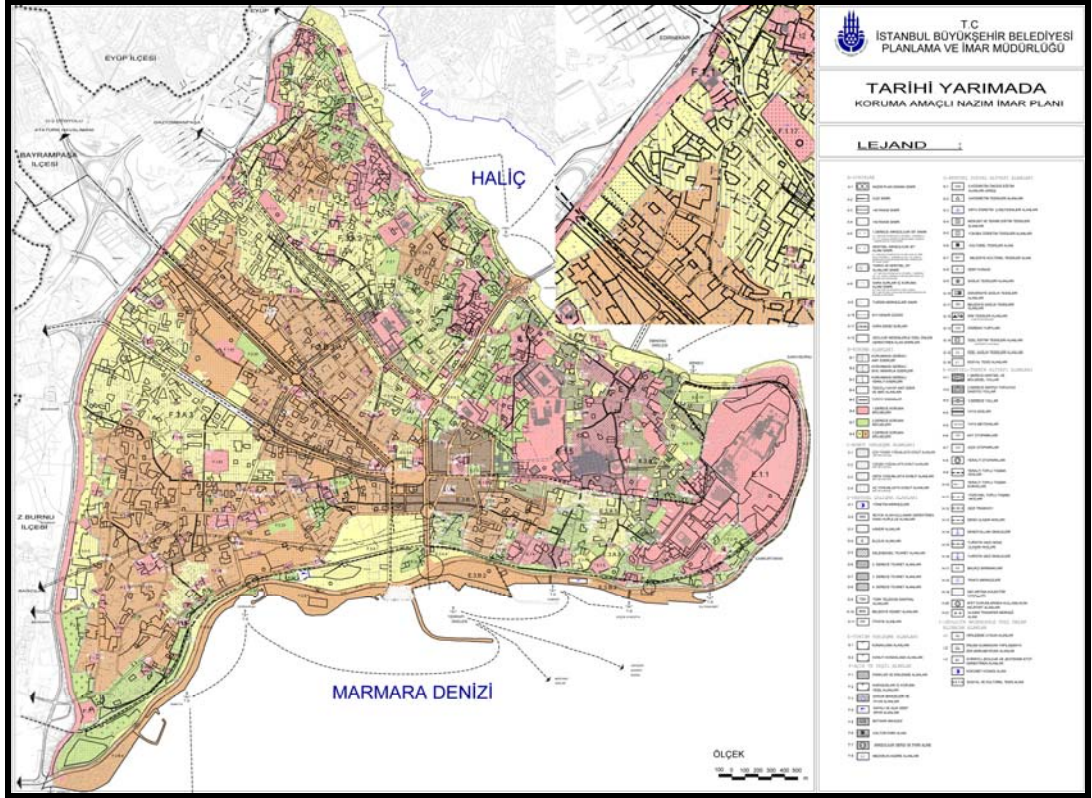
Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planında, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası kapsamında belirlenmiş çeşitli koruma öncelikli yapı ve çevrelerini içeren Koruma Bölgeleri belirlenmiştir. (Bk. Harita: 4.11) Sulukule yenileme alanı Koruma Bölgeleri içinde, koruma öncelikli yapıların ve yapı çevrelerinin önem ve yoğunluğuna bağlı olarak:

1. Derece Koruma Bölgeleri; Haliç ve Kara Surları, büyük ölçüde korunmuş geleneksel mahalle dokuları, arkeolojik değerleri ile yeraltı eserleri, önemli anıtsal yapıların yoğun olarak bulunduğu alanlar,

3.A Derece Koruma Bölgeleri (Kısa Vadeli Dönüşüm Alanları); geleneksel dokunun bozulduğu, +50 kotu üzerinde yer alan ve silüete giren alanlar, önemli anıtsal yapılar ve yakın çevreleri,

3.B Derece Koruma Bölgeleri (Uzun Vadeli Dönüşüm Alanları); yapılaşması büyük ölçüde yenilenmiş olmakla birlikte anıt eser yapılar ve sivil mimarlık örneklerinin seyrek bulunduğu kentsel alanlar, olarak belirlenmiştir.

Koruma planı tarihi ve kültürel mirasın taşıdığı önemden dolayı, sokak ve eser bazında çözümlenmeler getirilmesi için, detayda bir takım proje çalışmalarından yararlanmakla birlikte, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlar bu kadar detay içermeyeceği için, bunun ancak kentsel tasarım projeleri bazında (1/200 ve 1/500 ölçekte), eser ve sokak ölçeğinde ortaya konulması gerektiğinden, Koruma Bölgelerinde kentsel tasarım projelerinin hazırlanması zorunluluğu getirmektedir.

Harita 4.11: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – 1/5.000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planındaki Koruma Bölgeleri

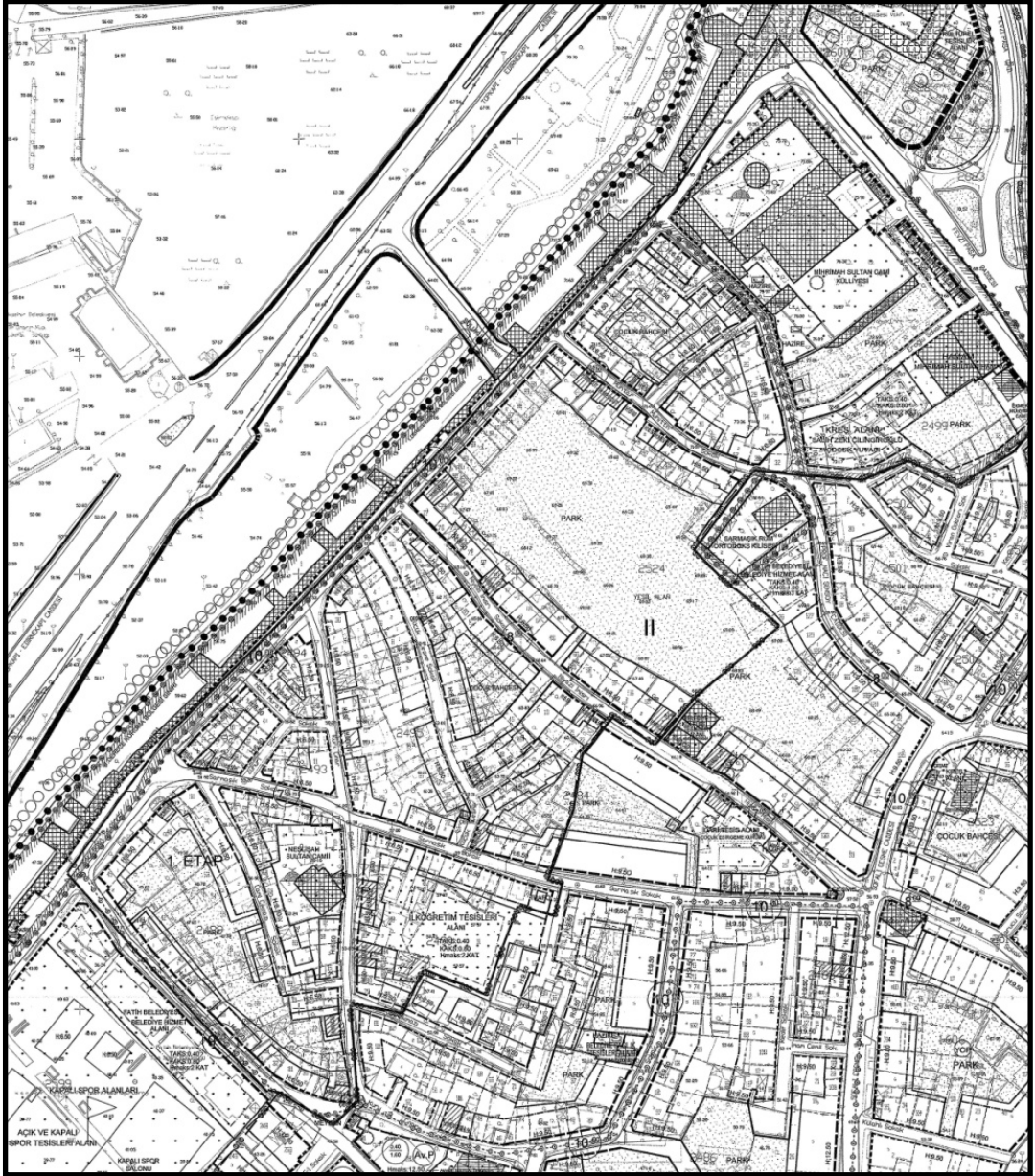
Kaynak: Tarihi Yarımada 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Analitik Raporu,2003, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı, Planlama ve İmar Müdürlüğü, İstanbul, s:552

4.3.7. 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planındaki Durumu

Fatih Belediye Meclisince 21/05/2005 tarihinde onaylanan, 1/1000 Ölçekli Tarihi Yarımada Fatih İlçesi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planında; yenileme alanı hmax: 6,50 m ve hmax: 9,50 m olarak belirlenen konut alanı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca proje alanı içerisinde Dini Tesis Alanı, İlköğretim Tesis Alanı, Belediye Hizmet Alanı, Kreş ve Park fonksiyonları da yer almaktadır. (Bk. Çizelge 4.6, Harita 4.12)

Çizelge 4.6: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – 1/1000 Ölçekli Tarihi Yarımada Fatih İlçesi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Alan Kullanımları Tablosu (Anon 2007b, syf.62)

Alan Kullanımı	1/1000 Ölçekli Tarihi Yarımada Fatih İlçesi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Alan Büyüklükleri
Konut Alanları	32,868
İlköğretim Tesis Alanı	2,855
Kreş	1,619
Dini Tesis Alanı	10,302
Turizm Tesis Alanı	1,136
Park	20,893
Çocuk Oyun Alanı	1,293
KTA	138
Yollar	22,664
TOPLAM	93.127
	1/1000 Ölçekli Tarihi Yarımada Fatih İlçesi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planına Ait Büyüklükler
Net Konut Alanı	32,868 m ²
Toplam İnşaat Alanı(Tescilli Binalar Hariç)	43,837 m ²
Toplam Nüfus	1,753 kişi
Net Yoğunluk	533 kişi/ha

Harita 4.12: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – 1/1.000 Ölçekli Uygulama İmar Planındaki Durumu (Anon 2007b, syf.61)

4.4. Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının Kentsel Koruma Kapsamında GZFT Analizi

Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı GZFT (Güçlü Yönleri, Zayıf Yönleri, Fırsatlar, Tehditler) Analizi açısından incelendiğinde Çizelge 4.7’ deki sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 4.7: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanının Kentsel Koruma Kapsamında GZFT Analizi

	Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri	Fırsatlar	Tehditler
Fiziksel Yapı	Yenileme alanının konumunun kent merkezinde olması ve ana ulaşım arterlerine bağlantılarının bulunması	Köhneme sürecine girmiş tarihi kentsel doku	Tarihi yarımadanın sit alanı olması	Ana ulaşım akslarındaki gürültü seviyelerinin yüksek olması
	Yenileme alanının kültür varlığı yapı potansiyeli	Yapı kalitesinin düşük olması	Yenileme alanı ilan edilmesi	Tarihi kentsel çevre ve kültür varlıklarının bozulması
	Yakın çevredeki büyük ölçekli donatı (üniversite, hastane vb.) alanları	Yaşayan nüfus için donatı alanlarının yetersizliği	Yaşayanlar için uygun fiyatlı konut edindirme politikası	Değer yitim sarmalı etkilerinin başlaması
	Manzara	Sağlıksız yapılaşma	Tarihi dokunun güzelliği	Tarihi kentsel çevreye yapılaşma baskısı
Ekonomik Yapı	Çalışmak için hevesli işgücü	Yaşayanların gelir durumlarının düşük olması	Eğlence sektöründe çalışabilecek işgücü	Düzenli gelir sağlanabilecek iş kollarının olmaması
	Genç nüfusun çalışma potansiyeli	Kötü yaşam koşulları	El sanatlarının günümüzde de devam etmesi (kalaycılık, çiçekçilik vb.)	Çalışanların sosyal güvencelerinin bulunmaması
	Turistik alanlarda eğlence sektörü için çalışabilecek işgücü	Marjinal işler ile uğraşanların bulunması	Turizm alanında çalışabilecek işgücünün bulunması	Çocukların çalıştırılması
Sosyal Yapı	Yaşayanların dayanışmacı ve yardımlaşmacı tutuma sahip olmaları	İlk kullanıcıların bölgeyi terk etmesi	Sivil toplum örgütlerinin alan ile ilgili kararlarda yer alması	Yenileme projesinin yaşayanlarda gerilime neden olması
	Yaşayanların mahallelerine sahip çıkması	Sosyal yapıdaki olumsuzluklar	Yaşayanların herşeye rağmen yaşama sevinci	Soylulaştırma nedeniyle yaşayanların alanı terk etme zorunluluğu
	Komşuluk ilişkilerinin iyi olması	Eğitim düzeyinin düşük olması	Sulukule isminin marka olması	Yaşayanların imajının kötü olması
Kimlik	Sulukulenin fizik dokusu ve kültürel dokusu ile birlikte bir bütün olması	Fizik mekanın köhneme sürecine girmesi	Sulukule kimliğinin marka olmasını sağlayan imaj değerlerinin bulunması	Sulukule kimliğini oluşturan fizik ve sosyal dokunun tahrip olması

4.5. Yenileme Avan Projesi

Bakanlar Kurulu tarafından; 03.04.2006 tarih ve 2006/10299 karar sayısı ile Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı olarak kabul edilmiştir. İstanbul Yenileme Alanları Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun, Tarihi Yarımada Fatih İlçesi Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Avan Projesini 02/11/2007 tarih ve 20 no'lu kararı ile onaylamıştır. (Bk. Harita 4.13)

Harita 4.13: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Yenileme Avan Projesi (Anon 2007b, syf.95)

Projenin amacı “İstanbul’un tarihsel ve mekansal gelişim süresi içinde bir dönemin yaşam biçimi ve mimarisini yansıtan bölgeyi, yaşam kalitesi yüksek sağlıklı bir çevre haline getirebilmek” olarak belirlenmiştir.

Yenileme alanının nüfus ve yapılaşma açısından gerekli doygunluğa ulaştığı düşünülerek yapılacak plandaki amaç, mevcut nüfus yoğunluğunu olabildiğince koruyarak, işlevsel ve yapı kalitesi olarak çöküntü bölgesi haline gelen bu alanı, fiziksel ve sosyal açıdan iyileştirerek yaşam kalitesini yükseltmektir.

Proje alanında genel ilkeler olarak; önemli bir geçmişe sahip tarihi kentsel çevrenin bulunduğu alanda, yaşayan halkı koruyabilmek, plansız gelişen yerleşmede yeni düzenlemeler yapılarak yaşanılabilir sağlıklı bir çevre oluşturmak, kent içi ulaşım hiyerarşisini kurmak, yapı adaları içerisinde bölgede yaşayanların kullanabileceği yeşil alanları oluşturmak olarak belirlenmiştir. (Bk Çizelge 4.8)

Çizelge 4.8: Yenileme Avan Projesine Göre Alan Büyüklükleri Tablosu (Anon 2007b, syf.76)

ARAZİ KULLANIMI		Alan (m ²)	Alan (m ²)	Oran (%)
Net Konut Alanı	TOKİ' ye Ait Binalar ve Tescilli Binalar	28,700	31,286	33.6
	Mevcut Diğer Binalar	2,586		
İkögretim Tesis Alanı		3,189	3,189	3.4
Kreş Alanı		589	589	0.6
Dini Tesis Alanı		9,844	9,844	10.6
Ticaret Alanı	Ticaret, Kültür ve Eğitim Tesisi	1,380	2,925	3.1
	Ticaret Birimleri (eski akaryakıt istasyonundan dönüşen)	259		
	Mihrimah Sultan Hamamı	928		
	Mevcut Ticari Binalar	358		
Turizm Tesis Alanı	Konaklama Tesisi	2,308	2,308	2.5
Yeşil Alanlar		15,337	15,337	16.5
Yollar		27,649	27,649	29.7
TOPLAM ALAN		93,127	93,127	100.0

4.6. Mevcut Durum, İmar Planı ve Öneri Durum Karşılaştırılması

Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı halihazırdaki mevcut durum, meri imar planı ve avan proje öneri durumu;

Mevcut Durumu

Yenileme alanında yaklaşık olarak 33.178 m² konut kullanımı mevcuttur. Konut alanları genellikle 1-2 katlı yapılardan oluşmaktadır. Proje alanında herhangi bir ilköğretim ve sağlık tesis alanı bulunmazken, 9.512 m² büyüklüğünde dini tesis alanı ve 412 m² büyüklüğünde kreş alanı yer almaktadır. Bölgenin kuzeyinde, Fevzi Paşa Caddesi'ne yakın olan kısımda yer alan 1.869 m²'lik Yunus Emre Parkı'ndan başka yeşil alan bulunmamaktadır. Proje alanının kuzeyinden geçen Fevzi Paşa Caddesi üzerinde ticaret fonksiyonu yer almakta olup, alanda ayrıca 1.305 m² büyüklüğünde akaryakıt istasyonu yer almaktadır. Ulaşım sisteminde ise bölgenin kuzeyinden geçen ve Fatih İlçesi'ni Edirnekapı'ya bağlayan Fevzi Paşa Caddesi bölgenin en önemli ulaşım aksıdır.

Yenileme alanı içerisinde Kaleboyu Caddesi ve Sulukule Caddesi ve Çınarlı Bostan Sokak Taşıt ağırlıklı yollar olup, bunun dışındaki yollar ise 7-8 ve 10 m²'lik servis yolları olarak kullanılmaktadır. Bunun dışında yenileme alanı içerisinde yaklaşık 19.255 m² büyüklüğünde boş alan bulunmaktadır. Toplam inşaat alanının 60,745 m² olduğu bölgede nüfus 3.500 kişidir. Net Nüfus Yoğunluğu 1054 kişi/ha'dır. (Bk. Çizelge 4.9)

Çizelge 4.9: Mevcut Duruma İlişkin Nüfus ve Yoğunluk Hesapları Tablosu (Anon 2007b, syf.89)

	Mevcut Durum Büyüklükleri
Net Konut Alanı	33.178 m ²
Toplam İnşaat Alanı	60.745 m ²
Toplam Nüfus	*3.500 kişi
Net Yoğunluk	1054 kişi/ha

*Toplam nüfus mahalle muhtarlıklarında ikameti bulunan kişi sayısından hesaplanmıştır.

Meri 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planındaki Durumu

Fatih Belediye Meclisince 21/05/2005 tarihinde onaylanan 1/1000 Ölçekli Tarihi Yarımada Fatih İlçesi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planında yenileme alanının büyük bir kısmı hmax 6.50 m ve 9.50 m olarak belirlenen iki kademeli ve yaklaşık 32,868 m² büyüklüğünde konut alanından oluşmaktadır. Bunun dışında proje alanında 2,855 m² İlköğretim Alanı, 1,619 m² Kreş Alanı, 10,302 m² Dini Tesis Alanı, 20,893 m² Park, 1,293 m² Çocuk Oyun Alanı, 138 m² Kentsel Teknik Altyapı

alanı ayrılmıştır. Ulaşım ilişkilerinde ise Kaleboyu Caddesi ve Sulukule Caddesi taşıt ağırlıklı yollar olarak planlanmıştır. Yollar 8-10 ve 12 m en kesitindedir.

Meri İmar Planında toplam inşaat alanı 43,837 m² olup kişi başı alan kullanımının 25 m² olduğu kabulüyle nüfus 1753 kişi olarak hesaplanmıştır. Net konut alanının 32,860 m² olduğu alanda imar planı ile öngörülen net yoğunluk 533 kişi/ha'dır. (Bk. Çizelge 4.10)

Çizelge 4.10: Meri Plana İlişkin Nüfus ve Yoğunluk Hesapları Tablosu (Anon 2007b, syf.91)

	1/1000 Ölçekli Tarihi Yarımada Fatih İlçesi Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planına Ait Büyüklükler
Net Konut Alanı	32,868 m ²
**Toplam İnşaat Alanı	43,837 m ²
Toplam Nüfus	1,753 kişi
Net Yoğunluk	533 kişi/ha

**Tescilli Binalar Hariç

Yenileme Avan Projesindeki durumu

Yenileme Avan projesine göre alanın ağırlıklı kullanımı 31,286 m² büyüklüğünde konut fonksiyonudur. 1/1000 ölçekli uygulama imar planında da yer alan ilköğretim alanı ve dini tesis alanı korunmuştur. 589 m²'lik Kreş Alanı ayrılmıştır. Alanda mevcut Mihrimah Sultan Hamamı'nın yanı sıra surlara yakın olan kısımda bir adet Konaklama Tesisi önerilmiştir. Park alanına ek olarak imar planında öngörülen değere yakın olarak yapı adaları içlerinde toplam 15.337 m² büyüklüğünde alan önerilmiştir. Bu fonksiyonların yanı sıra 2.925 m² büyüklüğünde ticaret alanı önerilmiş ve bununla 1.380 m²'si ticaret, kültür ve eğitim tesisinden oluşmaktadır.

Alan bütününde toplam inşaat alanı 68.392 m² (Öneri Binalar ve Mevcut Binalar Dahil Tescilli Binalar Hariç) olup, kişi başı alan kullanımı 25 m², kabulüyle nüfus 2.735 kişi olarak hesaplanmıştır. Alanda nüfusun 2.735 kişi olduğu ve net konut alanının 3.14 ha olduğu kabulüyle, net yoğunluk 870 kişi/ha'dır. (Bk. Çizelge 4.11)

Çizelge 4.11: Yenileme Avan Projesi Nüfus Ve Yoğunluk Hesapları (Anon 2007b, syf.94)

	Büyüklikler
Brüt Alan	93.127 m ² (9.31 ha)
Net Konut Alanı	31,419 m ²
**Toplam İnşaat Alanı	68.392 m ²
Toplam Nüfus	2735 kişi
Brüt Yoğunluk	293 kişi/ ha
Net Yoğunluk	870 kişi/ ha

**Kentsel tasarım projesi kapsamında önerilen konut fonksiyonlu yapılar ile mevcut durumdaki diğer konut yapılarının toplam inşaat alanını ifade etmektedir.

Mevcut durum, meri imar planı ve avan proje sıra ile 3.500 kişi ve 1.054 kişi/ha net yoğunluk, 1.753 kişi ve 533 kişi/ha net yoğunluk, 2.735 kişi ve 870 net yoğunluk olarak yapılaşma koşullarına olanak sunmaktadır.

4.7. Bölüm Sonucu

Tarihi kentsel çevrelerin korumasında yasal düzenlemelerin temelini oluşturan 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu' nun, İstanbul'daki korunması gerekli değerler üzerine etkilerini ortaya koyabilmek için; sit alanları ve yenileme alanlarına genel bakış yapılmıştır. Kent kimliğinin oluşmasında önemli yeri olan tarihi kentsel çevreler, kentsel sit alanı olarak tescil edilmiş ve koruma altına alınmıştır. İstanbul'daki sit alanları ve yenileme alanlarına genel bakış yapılmıştır.

Tarihi kentsel çevrede 5366 sayılı yasaya göre yenileme yapılabilmesi için, yenileme alanının sit alanı veya sit alanının koruma alanı içerisinde yer alması gerekmektedir. Bu kapsamda tarihi kentsel çevrelere örnek olarak; İstanbul Tarihi Yarımada'daki Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri olarak tanımlanan ve kamuoyunda adı Sulukule olarak bilinen yenileme alanının sosyal ve fiziksel yapısı incelenmiştir.

Yenileme alanı için mevcut durum, meri koruma amaçlı imar planı ve öneri yenileme avan projesi karşılaştırmaları yapılmıştır. Bunun sonucunda avan projesinin meri plana göre daha fazla nüfus getirdiği görülmektedir. Ancak, meri planda mevcut nüfusa göre artan nüfusun ne şekilde barınacağına çözüm yolu gösterilmemiştir.

5. SONUÇ

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasının gerekliliği günümüzde evrensel bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten bize miras kalan ve gelecek kuşaklara bizim miras bırakacağımız tarihi kentsel çevrelerin; yapı, fiziksel çevre ve sosyal çevre ile bir birlikte sürdürülebilir olarak korunması gerekmektedir. Çünkü, yaşayanları ile birlikte tarihi kentsel çevre bir bütündür ve kent kimliğini meydana getirmektedir.

Tarihi kentsel çevreyi meydana getiren kavramlar olarak; taşınmaz kültür varlıkları, tarihi çevre ve kentsel sit karşımıza çıkmaktadır.

Taşınmaz kültür varlıkları, tarihi kentsel çevreyi oluşturan yapı ölçeğindeki değerleri içermektedir. Bilgi, topluma kazandırma ve gelecek kuşaklara aktarım bileşenleri taşınmaz kültür varlıklarının tanımının meydana gelmesinde önemli rol oynamaktadırlar.

Tarihi çevre, alan ölçeğinde tarihi kentsel çevrelerin değerlerini içermektedir. Bu alanlar öğretici ve bilgi verici olmakla birlikte, kentin geçmişinin saklandığı çevrelerdir. Yaşayanlar ile yapıların bir bütün olarak meydana getirdiği tarihi çevreler, kent kimliğinin oluşumunda çok önemlidirler. Hem fizik mekan açısından, hem de sosyal yapı açısından bütünlük arz etmekte, temel öğeler olarakta çekirdek ve yerleşme karakteri ile kent tacı ve siluet etkili rol oynamaktadır.

Kentsel sit, tarihi kentsel çevrelerin tanımlanmasında yasal bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentsel sit alanı ile birlikte tarihi kentsel çevreler ile ilgili tüm koruma ve kullanma eylemleri yasal olarak ilke ve standartlara bağlanmaktadır.

Tarihi kentsel çevrelerin sorunları yapay ve doğal olmak üzere iki türden oluşmaktadır. Zamanaşımı ve doğal olaylar nedeniyle tarihi çevrelerin yıpranmaktadır. İnsan eli ile yapay olarak meydana gelen yıpranmalar, insanın kendisi ve doğa ile çelişmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda insanoğlu hem kendi nesline, hem de insanoğlunun ürettiği değerlere zarar vermektedir. Buna en iyi örnek Bosna-Hersek'teki Mostar Köprüsünün savaş sırasında yıkılmasında yıkılan sadece köprünün değil, insanların birbirleri ile olan bağlarının da yıkılmasının istenilmiş olmasıdır.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasının, kent kimliğinin oluşumunda ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasındaki rolü çok önemlidir. Tarihi kentsel çevreler barındırdıkları kültürel, kullanım ve duygusal değerler açısından kent kimliğini oluşturmaktadırlar.

Kentsel kimlik, aitlik ve süreklilik olgularını içinde barındırmakta ve koruma eylemlerinin seçilmesinde belirleyici olmaktadır.

Kentler; canlı organizmalar gibi zaman içerisinde sürekli olarak gelişmektedir. Kentsel gelişimler sonucunda kent merkezinde kalan tarihi kentsel çevrelerde kentsel baskılar artmakta ve buna bağlı olarak tarihi dokunun tahribi de artmaktadır. Bunun sonucunda tarihi çekirdekte başlayan yıpranma ve köhneme süreci, bütün kenti etkileyen değer yitim sarmalını meydana getirmektedir.

Tarihi kentsel çevrelerde, fiziksel mekanın parçacıl olarak yıkılıp yeniden yapılandırma eylemleri kapsamında yenileme eylemi, kent kimliğinin korunmasında olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Uzun süre sonunda meydana gelen dokunun sadece fiziksel yapı olarak görüldüğü yenileme eyleminde, sosyal yapı tahribata uğramaktadır.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasında tek yapı ölçeğinden, alan ölçeğine ve bu alanda yaşayanları da içine alan çevre ile birlikte koruma gelişim sürecinin devam etmesi ve kent kimliğinin gelecek kuşaklara aktarılmasının önemi net olarak ortaya çıkmaktadır. Kent kimliğinin korunmasında sürdürülebilirliğin sağlanması için fiziksel çevre, ekonomik yapı ve sosyal yapının bir bütün olarak düşünülmesi gerekmektedir.

Ülkemizde koruma ve yenileme eylemleri için güzel çalışmaların ve iyi niyetlerin olduğunu görmekle birlikte henüz bu eylemlerin tam anlamıyla gerçekleştiğinden söz edemeyiz. Korumanın kent kimliği ve toplum bilinci konularında sürdürülebilirliğin sağlanmasında en önemli etmen olduğu unutulmamalıdır.

Ülkemizde koruma politikalarında ve eylemlerinde yetersizlik gözlenmektedir. Bunun sebebi ise korumanın sürdürülebilir bir kalkınma için zorunluluk olduğunun bilincine varılamamasıdır. Kent kimliğinin sürdürülebilirliği için ekonomik, fiziksel ve sosyal yapı birlikte düşünülerek sürdürülebilir canlandırma doğru çözüm olabilir.

Kentlerimize kişilik veren, yaşayanlarının kent ile bağ kurabileceği öğeler içinde en önemlisi olan zaman ögesi, anlamını veren tarihi kentsel çevreler ve onu oluşturan öğeler ile bir bütünlük arz etmektedir.

Sahip oldukları kültürel, işlevsel ve duygusal değerleri bir bütün olarak içinde bulunduran tarihi kentsel çevrelerin bir bütün içinde sürdürülebilirliğinin sağlanması kapsamında uygulanacak koruma ve yenileme faaliyetlerinin kent dokusuna uygun olması gerekmektedir.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasında kentsel gelişim baskısının etkileri ortaya çıkmaktadır. Kentsel gelişim özellikle kentin merkezinde kalan tarihi kentsel çevrelerin özgünlük ve kimlik değerlerinin tahribatına neden olmaktadır. Tahribat; koruma sorununu ortaya çıkarmakta ve kentleşmeyle birlikte oluşan sorunlar içerisinde önemli bir rol oynamaktadır. Bunun nedeni, kentsel kimliğin oluşumunda geçmiş süreçlerin ne kadar etkili olduğunun farkında olunmaması ve bu bağlantıyı sağlayacak politika ve eylemlerin gereksiz görülmesidir. Koruma eyleminde bu tür politikaların geliştirilmemesi sebebiyle üst ölçekten bakış açısı kazandırılmamakta ve noktasal eylemler ile sorunlara çözüm bulunmaya çalışılmaktadır.

Ülkemizde tarihi kentsel çevrelerin koruma süreci, Osmanlı döneminde 1858 yılında ceza kanununda karşımıza çıkmakta ve ilerleyen zamanlarda ilki 1869 yılında olmak üzere 1874, 1884 ve 1906 yıllarında yürürlüğe giren Asar-i Atika Nizamnamesi 1973 yılında yürürlüğe giren Eski Eser Kanunu ile 1983 yılında 2863 sayılı koruma kanunu, korumanın temellerini oluşturmaktadır. Korumadaki yapı ölçeğinden alan ölçeğine doğru gelişim, yürürlüğe giren kanunlarda da paralel olarak gelişmektedir.

Tarihi kentsel çevrelerde soylulaştırma eylemi tarihi yapıların korunması açısından olumlu olmak ile birlikte, tarihi dokunun sosyal yapısını meydana getiren yaşayanlar için olumsuz etki yapmaktadır. Tarihi dokuyu meydana getirenler yerine yeni oluşan sosyal yapıyla birlikte tarihi çevre, özgünlüğünü ve kimliğini değiştirmektedir.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasının evrensel gerçekliliği doğrultusunda, uluslararası ve buna bağlı olarak ulusal yasal ve kurumsal düzenlemeler meydana gelmiştir.

Dünyada sanayileşmiş ülkelerde tarihi kentsel çevreleri koruma için, geçmişleri ile ilgili bağları koparmamak için kendi ülkelerindeki ve dünyadaki örneklerine sahip çıkmaktadırlar. Bu kapsamda yasal (Avrupa Kültür Konvansiyonu, Silahlı Çatışma

Halinde Kültürel Değerlerin Korunması Sözleşmesi, Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Arkeolojik Mirasın Korunması Avrupa Sözleşmesi) ve kurumsal (UNESCO, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve Kültürel Miras, ICOMOS, OWHC, Europa Nostra, EAHTR, ICCROM) düzenlemeler oluşturmuşlardır.

Uluslararası yasal ve kurumsal düzenlemelerin tarihsel gelişiminde ulusal düzlemde paralel etkileri görülmektedir. Bunun en belirgin örneği yapı ölçeğinden alan ölçeğine doğru koruma eylemlerinin genişlemesinde görülmektedir.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasının ulusal yasal düzenlemelerinin temeli 2863 sayılı koruma kanunu ile şekillenmektedir. Koruma kanunu ve kanuna bağlı olarak meydana getirilen Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları çerçevesinde, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarının koruma ile ilgili kararlarının oluşumları zamana bırakılmaktadır. 5366 sayılı Yenileme Kanununun uygulama eylemleri proje temelli olup, korunması gerekli değerlerin sosyal yapısı göz ardı edilmektedir. Oysaki, sosyal yapı tarihi kentsel çevreyi meydana getiren en önemli unsurdur.

Tarihi kentsel çevrelerin kimliğinin meydana gelmesinde etkin rol oynayan sosyal yapının arka plana itilmesi sonucunda, bütüncül kentsel koruma ilkeleri yerine getirilememektedir.

5366 sayılı Yenileme Kanunu tarihi kentsel çevre ile ilgili uygulama eylemlerinin temelini restorasyon projesi meydana getirmekte ve bu kapsamda sorunlara çözüm geliştirmektedir. Bunun sonucunda köhnemiş yapı stoğunda yaşayan düşük gelirli sınıf, alanın yenilenmesi ile bu alana gelen yeni sınıf ile uyum sağlamamakta ve soylulaştırma sonucunda yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmaktadır.

5366 sayılı Yenileme Kanunu 7. maddesine dayanarak diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümlerini uygulatmaması, yenileme projesinin korumaya aykırı uygulamalarının durdurulmasını engellemektedir.

Tarihi kentsel çevrelerde sosyal, ekonomik ve fiziksel sürdürülebilirliğin sağlanması ve gelecek kuşaklara bırakılmasında en önemli sorumluluk, koruma ve yenileme ile ilgili meslek dallarının olduğu kadar bireylere, sivil toplum örgütlerine, merkezi ve yerel yönetimlere düşmektedir.

Ülkemizde koruma ve yenileme politika ve eylemlerinin arka planlarını oluşturması gerekli kültürel, ekonomik ve sosyal boyutlar yakın döneme kadar unutulmuş durumdaydı. Yeni yasal düzenlemelerde bu eksiklikler giderilmeye çalışılmış olsa da; hukuksal gelişmelerin uygulama ve gerçek hayata etkilerini görmemizin uzun zaman alacağı aşikardır.

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasının gerekliliği ve buna bağlı olarak meydana gelen yasal düzenlemelerin uygulama eylemleri kent kimliğine etki etmektedir. Bu etkileri İstanbul Tarihi Yarımada'daki Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri olarak tanımlanan ve kamuoyunda adı Sulukule olarak bilinen yenileme alanında görmekteyiz.

İstanbul kent kimliğinin oluşumunda Sulukule ve burada yaşayanların önemli katkıları vardır. Sulukule kentsel doku olarak tarihi kentsel çevre olmakla birlikte burada yaşayanlar İstanbul'un sosyal yapısında yer etmektedirler. Sulukule'deki eğlence evlerinin en meşhur olduğu 1980'li yıllarda, Sulukule ve yaşayanların yaşam tarzları Gırgıriye filmine konu olmuş ve tüm Türkiye'de keyif ile izlenerek belleklerde yer etmiştir. İstanbul'a daha önce hiç gelmemiş kimse dahi Sulukule ismini bilmekte ve belleğinde canlandırabilmektedir. Bunun sonucunda Sulukule ismi marka olmuştur.

Günümüzde ekonomik yapının bozukluğu sebebiyle, yaşam koşulları kötü ve suç oranı yüksektir. Böylesine ismi ile marka olmuş bir tarihi kentsel çevrenin kent merkezinde kalması sebebiyle gayrimenkul yatırım temelli projeler ile yaşayanlarını dışlayarak koruma eylemlerinde bulunulması, koruma ilkelerine ters düşmektedir.

Mevcut durum, meri imar planı ve avan proje sıra ile 3500 ve 1054 kişi/ha net yoğunluk, 1753 ve 533 kişi/ha net yoğunluk, 2735 kişi ve 870 kişi/ha net yoğunluk olarak yapılaşma koşullarını meydana getirmiştir. Yapılaşma açısından baktığımızda 2863 sayılı koruma kanununun belirlediği koruma amaçlı imar planı 1753 kişiye, 5366 sayılı yenileme kanununun belirlediği yenileme avan projesi 2735 kişiye göre yapılaşmaya olanak vermektedir. Her iki yapılaşma durumunda da tarihi çevrede mevcut nüfusun korunmadığı net olarak görülmektedir. UNESCO tarafından dünya miras listesine alınan tarihi surların çevresinde konut baskısının azaltılması olumlu bir durum iken, mevcutta var olan yaşayanların ne olacağı, sosyal yapının korunması ile çelişmektedir.

Proje odaklı koruma eylemlerinde özel sektörün de girmesinden dolayı yüksek kar oranları beklenmekte ve bu kapsamda korumaktan çok yapılaşmanın önem kazandığı koruma eylemleri ortaya çıkmaktadır. Buna çözüm olarak koruma ile ilgili uygulamalarda kamu yararının ön planda tutulduğu uygulama eylem politika ve stratejilerinin üretilmesi gerekmektedir.

Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Sulukule yenileme alanı; 2863 sayılı koruma kanununa göre Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ve 5366 sayılı yenileme kanununa göre yenileme kurulu yetki alanları içerisindedir. Yenileme kurulu yenileme projesini onaylamakta, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu yenileme projesinin koruma açısından uygun olmaması durumunda, yenileme kanununun 7. maddesinden dolayı hiçbir şey yapamamaktadır. Bu durum bütüncül koruma yaklaşımına ters düşmektedir. Böylelikle yapılması yıllar süren koruma amaçlı imar planlarında, noktasal projelerin yapılmasına imkan verilmekte, bunun sonucunda plan bütünlüğü bozulmaktadır.

Sonuç olarak; İstanbul'un kültür mozağının bir parçası olan Sulukule, bu mozaikten sökülüp atılmamalıdır. Çünkü mozağın bir parçası çıkartılır ise bütünlük bozulur ve dağılır. Kent kimliğinin sürdürülebilirliği için tarihi kentsel çevrelerde sosyal, ekonomik ve fiziksel yapının bütüncül politikalar ve stratejiler oluşturularak korunması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AHUNBAY, Z.** (1996), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM Yayınları, İstanbul,
- BADEMLİ, R.** (1997), Ulusal Çevre Eylem Planı, Doğal Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması, Kültür Bakanlığı
- BAYHAN, İ.** (1969), Şehir Planlaması, İstanbul
- BİÇER, Ö.** (1999), Eski Kent Mekanlarının Yeniden İşlevlendirilerek Korunmasına İlişkin Bir Arayış “Fatih-Cibali Örneği” Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- BİNAN, C.** (1999), Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü’nden Günümüze Düşüncel Gelişmenin Uluslararası Evrim Süreci, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, İstanbul
- CEBECİ,Ö.- ÇAKILCIOĞLU,M.** (2002), 10. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi
- ÇELİK, D.** 2007, Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Yenileme Çalışmalarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Araştırılması: Beypazarı Örneği, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi
- DİNÇER, İ.** (2007), Tarihi Kentlerin Korunması ve Yeniden Düzenlenmesinde Sorumluluk ve Yeterlilik Sorunları, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Tarihi Yarımada Sempozyumu, İTÜ Mimarlık Fakültesi – İstanbul
- DİNÇER, İ. ENLİL, Z. vd.** (2006) ‘Kültür Ve Tabiat Varlıkları Envanter Çalışması ve Tarihi Eser Araştırması’ Raporları İstanbul Büyükşehir Nazım İmar Planı Analitik Etütler İşİ Kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü İçin Hazırlanan Rapor.

- ERDEN ERBEY, D.** (2004), Kentsel Koruma ve Yenileşmede Dönüşüm Projeleri – Eyüp Rehabilitasyon Projeleri, Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Sayı: 30
- ERDEN, D.** (1994), Balat Tarihi Süreç İçinde Sosyal Yapının Değişimi ve Mekansal Etkileri, MSÜ Fen bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Kentsel Koruma Programı yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- ERDEN, D.** (2003), Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri, MSÜ, Doktora Tezi, İstanbul
- ERDER, C.** (1975), Tarihi Çevre Bilinci, ODTÜ, Ankara
- ERGÜN, N.** (2006), Gentrification Kuramlarının İstanbul’da Uygulanabilirliği, İstanbul’da Soylulaştırma- Eski Kentin Yeni Sahipleri, Derleyenler BEHAR, D. ve İSLAM, T. (2006), İstanbul
- FREELY, J.** (2004), Türkiye Uygarlıklar Rehberi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ISBN:0975-08-0480-5, cilt: 1
- HOŞKARA, Ş.** (2007), Anadolu – Türk Kentlerindeki Kentsel Mekanlara – Meydanlara Fonksiyonel Bir Bakış, Kent ve Politika Antik Kentten Dünya Kentine, Derleyen MENGİ. A, İmge Kitabevi, cilt:3,
- KARAMAN, A.** (2006), Gentrification Kuramlarının İstanbul’da Uygulanabilirliği, İstanbul’da Soylulaştırma- Eski Kentin Yeni Sahipleri, Derleyenler BEHAR, D. ve İSLAM T. İstanbul
- KELEŞ, R.** (1998), Kent Terimleri Sözlüğü, Ankara
- KOCABAŞ, A.** (2006), Kentsel Dönüşüm (Yenileş(tir)me) İngiltere Deneyimi ve Türkiye’deki Beklentiler, Literatür Yayınları, İstanbul
- KIŞLALIOĞLU, M.- BERKES, F.** (1993), Çevre ve Ekoloji, Remzi Kitabevi,
- MADRAN, E. – ÖZGÖNÜL, N.** (2005), Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara
- MADRAN, E.** (2000), Mekan Planlama ve Yargı Denetimi, Derleyenler ERSOY. M, KESKİNOK. Ç, Yargı Yayınevi, Ankara

- MUMCU, A.** (1969), Eski Eser Hukuku ve Türkiye, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı 3-4
- MÜLAYİM, S.** (2001), Ters Lale Osmanlı Mimarisinde Sinan Çağı ve Süleymaniye, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, ISBN: 975-6561-05-X,
- OKTAY, İ. HOŞKARA, Ş.** (2006), Tarihsel Kentsel Alanların Korunmasında Sürdürülebilir Canlandırma Yaklaşımı, Yapı Mimarlık Kültür Sanat, Sayı:296
- OKYAY, İ.** (1992) Kentsel Koruma ve Geliştirme Planlaması, (Ders Notları), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul
- OKYAY, İ.** (2001), Fransa’da Kentsel Sit Alanlarının Korunması Malraux Yasası, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları
- ÖZDEN, P.** (2001), Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler Ve İstanbul Örneği, İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24
- ÖZDOĞAN, M.** (2006), Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul,
- ŞAHİN, İ.** (2004), Türkiye’de Kentsel Koruma Politikalarının Gelişimine Yardımcı Bir Yöntem Denemesi, Örnekleme: İstanbul Tarihi Yarımada, Doktora Tezi, İTÜ
- ŞEN, B.** (2006), Kentsel Gerilemeyi Aşmada Çelişkili Bir Süreç Olarak Soylulaştırma: Galata Örneği, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Şehircilik Doktora Tezi, İstanbul
- TAPAN, M.** (2007), Soru ve Cevaplarla Koruma, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, İstanbul
- UZUN, N.** (2006), İstanbul’da Seçkinleştirme (Gentrification): Örnekler ve Seçkinleştirme Kuramları Çerçevesinde Bir Değerlendirme, İstanbul’da Soylulaştırma- Eski Kentin Yeni Sahipleri, Derleyenler BEHAR, D. ve İSLAM, T., İstanbul

- ÜNAL, Y.** (2008), Türk Şehir Planlama ve İmar Mevzuatının Kentsel Dönüşüm ve Deprem Ağırlıklı İncelenmesi, Yetkin Yayınları, Ankara
- ZEREN, N.** (2001), Sit Koruma Ders Notları, İTÜ, Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü,
- ZEREN, N.** (1991), Koruma Amaçlı İmar Planı Yapım ve Uygulama Sorunları, İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü, İTÜ Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi Proje No: 71/20
- Anonim 1994.** Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt:7,
- Anonim 2001.** 2001 yılı AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı,
- Anonim 2003.** Tarihi Yarımada 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Analitik Raporu,2003, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı, Planlama ve İmar Müdürlüğü, İstanbul
- Anonim 2005a.** Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları/3035, Ankara
- Anonim 2005b.** İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi İstanbul Büyükşehir Nazım İmar Planı Analitik Etütler İşleri kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü için Analizler
- Anonim 2007a.** Taşınmaz Kültürel Mirasın Korunması, İlkeler Mevzuat Yöntem ve Uygulamalar Ders Notları, TMMOB Mimarlar Odası Sürekli Mesleki Gelişim Yayınları 4
- Anonim 2007b.** İstanbul ili, Fatih İlçesi 1. Grup 2 No' lu Yenileme Alanları Proje Uygulamalarına İlişkin Yenileme Avan Projesi Açıklama Raporu
- Anonim 2007c.** T.C. Fatih Belediyesi Başkanlığı Eğitim ve Kültür Müdürlüğü Tarafından Hazırlatılan, Neslişah Mahallesi Toplumsal Yapı Araştırması

www.wikipedia.org.2009

www.europanostra.org.2009

www.iccrom.org.2009

www.icomos.org.tr.2009

www.mimarizm.com.2009

www.ovpm.org.2009

www.rega.com.tr

www.sulukulegunlugu.blogspot.com.2009

www.tbmm.gov.tr.2009

www.tdk.gov.tr.2009

www.unesco.org.tr.2009

EKLER

1. Sulukule Fotoğrafları

Kaynak: Anonim 2007b

Kaynak: Anonim 2007b

Kaynak: www.sulukulegunlugu.blogspot.com.2009

Kaynak: www.sulukulegunlugu.blogspot.com.2009

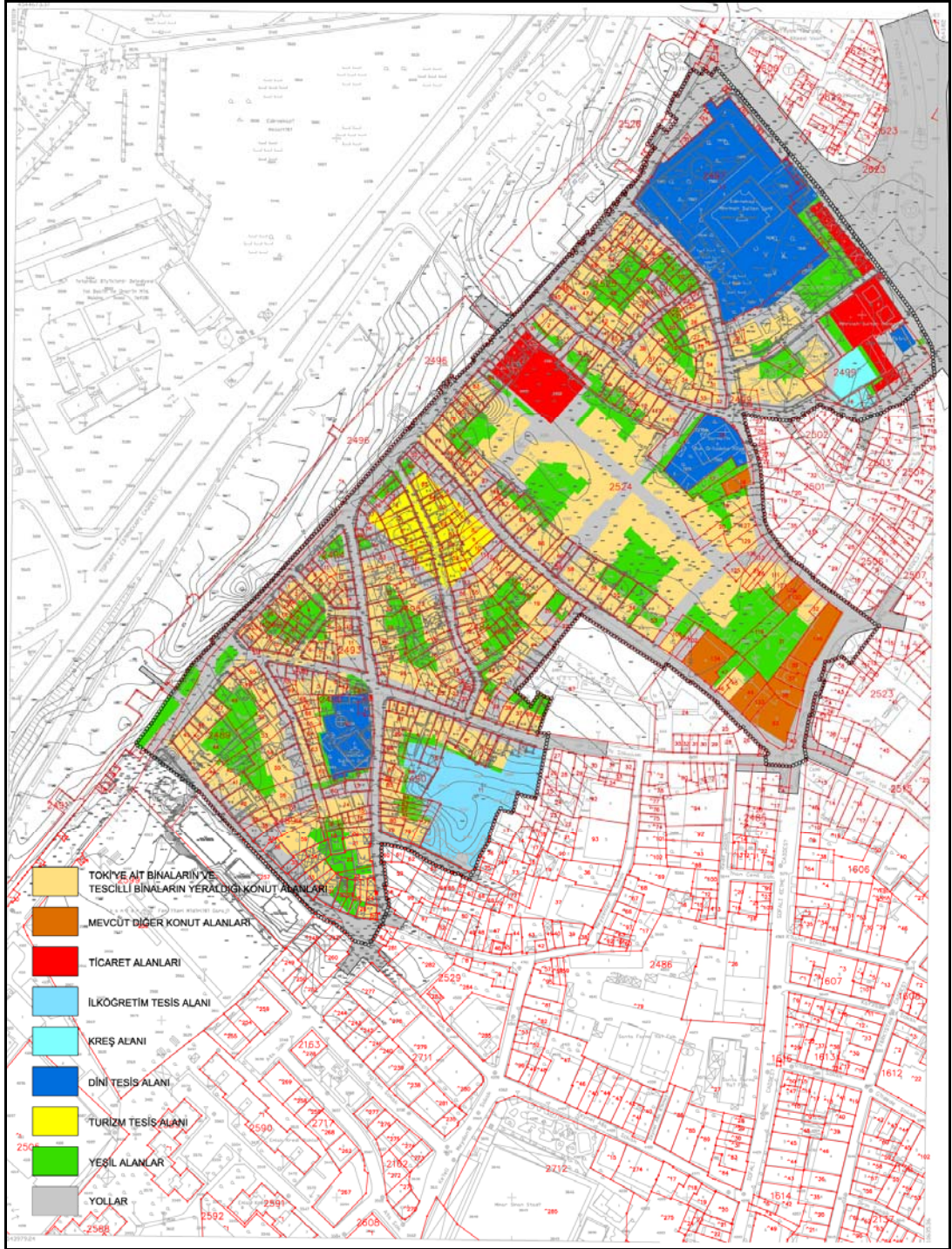

Kaynak: www.sulukulegunlugu.blogspot.com.2009

Kaynak: www.mimarizm.com.2009

2. Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) Yenileme Alanı – Proje Alanına Ait Öneri İmar Planı Hatları

Kaynak: (Anon 2007b, syf.94)